

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**SCIENCE IN THE CONTEXT
OF CURRENT CHALLENGES:
FROM THEORY TO PRACTICE**

May 9-10, 2025

Proceedings of the Conference

**Riga, Latvia
2025**

UDK 001(08)
Sc936

International Scientific Conference **Science in the context of current challenges: from theory to practice** : Conference Proceedings, May 9-10, 2025. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 124 pages.

ISBN 978-9934-26-568-6

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6>

The conference materials are devoted to the study of the peculiarities of the development of the scientific space: current issues of theory and practice. General issues of engineering sciences, economic sciences, philological and philosophical sciences, medical sciences, etc. are considered. The publication is intended for scientists, lecturers, postgraduates, students, as well as for a wide audience.

© Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2025
© Authors of the articles, 2025

Contents

GEOLOGICAL SCIENCES

GEOLOGICAL FEATURES OF THE NARIZHNIANSKE OIL
AND GAS CONDENSATE FIELD

Volodymyr Volovetskyi, Yulia Romanyhsyn..... 1

ENGINEERING SCIENCES

DIGITAL TRANSFORMATION MODEL
OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS:
CONCEPTUAL FRAMEWORK

Iryna Lazko 4

NOISE REDUCTION IN THE DUCT FAN

Oleksandr Sieliukov, Cai Licong 8

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

GENERATIVE EDUCATIONAL CONTENT:
AUTOMATIC VERIFICATION AND FACT-CHECKING

Sergiy Yevseyev..... 11

MEDICAL SCIENCES

THE ROLE OF CIVILIANS IN THE PROVISION
OF PRE-HOSPITAL CARE IN WARFARE:
ASSESSMENT OF READINESS AND TRAINING NEEDS

Mariia Bohuslavska, Mariia Shulgan 14

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

SOCIAL CONSOLIDATION
AS A MECHANISM OF NATIONAL IDENTITY FORMATION
UNDER CONDITIONS OF THREAT

Ihor Berezhnyi 17

THE POTENTIAL OF USING ART THERAPY METHODS
TO WORK WITH ORGANISATIONS
IN TIMES OF TRANSFORMATIONS

Oleksandra Kravchenko 21

PSYCHOTHERAPEUTIC STRATEGIES FOR ANGER RESPONSES INDUCED BY WAR-RELATED TRAUMA Kostiantyn Lupanov	23
---	-----------

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE ARCHITECT OF MODERN INDIA: THE LEGACY OF JAWAHARLAL NEHRU Iryna Petlenko	27
---	-----------

CULTURAL STUDIES

PHILOSOPHICAL THINKING FOUNDATIONS OF CHOREOGRAPHIC ART Yaroslava Hrytsenko	30
--	-----------

SYNTHESIS OF ART NOUVEAU AND CONSTRUCTIVISM STYLES IN THE ARTISTIC AND INDUSTRIAL DESIGN Alla Diachenko	34
---	-----------

REALISM IN JAPANESE PHOTOGRAPHY OF THE 1950S: SUBJECT AND THEMATIC TRENDS ON THE EXAMPLE OF TÔMATSU SHÔMEI'S WORKS Pavlo Zaitsev.....	40
---	-----------

SPECIFICITY OF CONCERTMASTER ACTIVITY IN FOLK-STAGE DANCE CLASSES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS Ruslan Kundys, Andrii Yatsenko	44
---	-----------

PRESERVATION AND POPULARISATION OF FOLK DANCE CULTURE OF LVIV REGION IN THE CONTEXT OF AMATEUR GROUPS IN THE LATE XX CENTURY: HISTORICAL AND CULTURAL ASPECT Yaroslav Sapeho.....	48
---	-----------

PHILOLOGICAL SCIENCES

PHONETIC RECURRENCE IN LITERARY TEXTS Oleh Honcharuk.....	53
---	-----------

THE CONCEPT OF "BELIEF" IN THE INDIVIDUAL STYLE
OF RENE WANDERLIN (ON THE EXAMPLE
OF THE PSYCHOLOGICAL AND MYSTICAL DETECTIVE
'У МАРЕБІ: ОБИРАЙ ТЕ, ЦО НЕ ЗРУЙНУЄ ТЕБЕ')

Olha Kostryba..... 56

SOCIO-COGNITIVE MECHANISMS
OF DISCOURSE CONSTRUCTION:
FROM INDIVIDUAL PERCEPTION TO COLLECTIVE CONSCIOUSNESS
DURING THE RUSSIA'S INVASION OF UKRAINE

Oleksii Lenartovych..... 60

COGNITIVE AND CULTURAL PARADIGMS
AS A CONTEXT FOR TRANSLATING POETRY FROM UKRAINIAN
INTO ENGLISH (BASED ON THE TRANSLATION
OF POETRY OF UKRAINIAN DIASPORA IN CANADA
BY WATSON KIRKCONELL

Myroslav Tomashchuk, Liudmyla Didyk..... 63

PEDAGOGICAL SCIENCES

REGARDING THE EXPERIENCE OF PSYCHOLOGICAL UNLOADING
OF STUDENTS IN FRENCH CLASSES

Nadia Bezvesilna, Larisa Dudka..... 66

STRATEGIC INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
TECHNOLOGIES INTO THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
OF MODERN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Halyna Kudenko..... 69

PRODUCTIVITY OF PROFESSIONALISM
OF AN EDUCATOR OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION
IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION
OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Tetiana Larina 73

ADAPTIVE LEARNING AS AN INNOVATIVE APPROACH
IN HIGHER EDUCATION

Liudmyla Movchan, Nataliia Komisarenko 77

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES
AS A MEANS OF IMPROVING GROUND TRAINING
OF FUTURE TACTICAL AVIATION PILOTS

Roman Nevzorov..... 81

STATE ADMINISTRATION

ORGANISATION OF DOCUMENTARY SUPPORT
FOR MANAGEMENT IN USTYLUH CITY COUNCIL

Yulia Kulyk.....85

NATIONAL SECURITY

ANTI-UKRAINIAN INFORMATION INFLUENCE MEASURES
OF THE RUSSIAN FEDERATION:
MECHANISMS, NARRATIVES, AND COUNTERACTION

Vasyl Kaletnik88

LAW SCIENCES

ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR DOMESTIC VIOLENCE

Anastasia Zabarata93

PROBLEMS OF DEFINING THE NATURE
OF THE PARLIAMENTARY MANDATE IN UKRAINE
AND CURRENT ASPECTS OF ITS REFORM

Kateryna Romanchuk.....97

PROBLEMS OF REFORMING THE INSTITUTION
OF PARLIAMENTARY IMMUNITY

Kateryna Romanchuk.....101

PECULIARITIES OF THE LEGAL REGULATION
OF THE PROCEDURE FOR ISSUING AN OPINION
OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE

Taras Hmaruk.....105

ECONOMIC SCIENCES

ECONOMIC BENEFITS OF IMPLEMENTING
AN INTELLIGENT CHATBOT FOR KNOWLEDGE MANAGEMENT
IN A IT COMPANY OPERATING IN A REMOTE,
DISTRIBUTED ENVIRONMENT

Oleksandr Bogolii.....109

PROBLEMS AND EXPEDIENCY
OF USING MARKETING COMMUNICATIONS

Iryna Khmarska, Oleksandr Kovernnyi.....111

GEOLOGICAL SCIENCES

GEOLOGICAL FEATURES OF THE NARIZHNIANSKE OIL AND GAS CONDENSATE FIELD

Volodymyr Volovetskyi¹

Yulia Romanyhsyn²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-1>

The Narizhnianske oil and gas condensate field (OGCF) was launched in 1984 with exploration well 1.

The geological structure of the Narizhnianske field consists of Precambrian crystalline rocks and sedimentary strata of the Paleozoic, Mesozoic, and Cenozoic groups.

Tectonically, the structure of the Narizhnianske OGCF is located in the northern sidewall zone of the Dnipro-Donetsk Depression (DDD) and is confined to the Narizhniansko-Ogultsivska structural zone, which can be traced along an unconformable dip with an amplitude of 150 m to 300 m. Within this zone, the Middle-Lower Carboniferous structural uplifts are developed, which are grouped into latitudinal shafts formed by crystalline basement blocks. This zone encompasses the following areas: Voitenkivske, Narizhnianske, Rogivske, Shylivske, Burivske, Ogultsivske, Pivdenno-Borchanivske, and Kaponivske uplifts.

The structures are mostly small in size, shielded from the north by a north-dipping reverse drainage and a submerged thickness of Mesozoic-Lower Permian-Upper Carboniferous sediments.

The southern wings of the structures are elongated, while the northern wings are short, adjacent to the dumps, or almost absent (Narizhnianske, Ogultsivske, Yuliivske, etc. uplifts).

The structure contains hydrocarbon reservoirs that are tectonically and lithologically shielded and limited by gas-water contacts confined to sandy-carbonate formations.

Uncoordinated discharges in the Narizhnianska area and adjacent fields fulfill their main function – reliable screening of traps, preservation of hydrocarbon accumulations along the monocline side in the presence of low-amplitude semifolds.

¹ Branch R&D Institute of Gas Transportation Joint Stock Company «Ukrtransgaz», Ukraine

² Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Exploratory drilling in the Narizhnianska area began in 1982. A total of 15 exploration wells were drilled, 14 of which were abandoned for geological reasons (wells 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 18), and well 1 was put into production. Later, three more wells were drilled – 21, 33, 35.

Well 1 was put into production in 2000 at the B-12 horizon with a gas flow rate of 74 thousand m³/day at pressures in tube side and annular channel of Pts – 21.0 MPa and Pan – 22.5 MPa.

Well 21 was put into production in 2001 at the C-5-7 horizon with a gas flow rate of 118 thousand m³/day at pressures in tube side and annular channel of Pts – 26.0 MPa and Pan – 26.4 MPa.

Well 33 was put into production in 2009 at the C-7 horizon with a gas flow rate of 14 thousand m³/day at pressures in tube side and annular channel of Pts – 17.0 MPa and Pan – 20.5 MPa.

Well 35 was put into production in 2009 at the C-7 horizon with a gas flow rate of 45 thousand m³/day at pressures in tube side and annular channel of Pts – 18.2 MPa and Pan – 18.5 MPa.

The results of exploratory drilling at the DDD field show that currently, multi-layer fields under development are quite promising in terms of additional exploration. Additional exploration of hydrocarbon reserves in multi-layer fields provides the bulk of the increase in reserves in Ukraine [1].

In many multi-layered fields that have been developed over a long period of time, new hydrocarbon reservoirs have been discovered during production drilling that occurs within previously established oil and gas contours [2].

The authors' analysis of the localization of multilayer fields concerning structural and tectonic zones within the entire DDD revealed that, in addition to the subzone under consideration, multilayer fields gravitate to other tectonic elements: the mobile subzone of the Southern nearshore zone (Kremenivske, Lychkivske, Vynohradivske, Pereshchepynske, etc. fields); to the subzone of large shafts and depressions of the axial part (Yablunivske, Skorobahatkivske, Hlynsko-Rozbyshivske, etc. fields); to the northern side zone of the DDD (Yuliivske, Skvortsivske, Narizhnianske, Druzhelyubivske, etc. fields) [2].

Thanks to the study and clarification of the geological structure of the Narizhnianske OGCF, well 34 was drilled, tested, and commercial oil inflow was obtained.

Well 34 was put into production in 2010 at the B-20 horizon with an oil flow rate of 18 tons per day at pressures in tube side and annular channel of Pts – 17.5 MPa and Pan – 11.0 MPa.

In [3], the Narizhnianske OGCF had 5 operational wells (four gas condensate wells 1, 21, 33, 35, and one oil well 34). Gas and condensate deposits of the B-12, C-5, C-7 horizons, and oil deposits of the B-20 horizon were being developed.

Gas condensate wells 1, 21, 33, and 35 are connected to the gas pre-treatment unit of the Narizhnianske OGCF. Oil well 34 is connected to the oil preparation unit.

It is worth mentioning that the Narizhnianske OGCF is depleted, as most of the fields of JSC «Ukrigasvydobuvannya» are at the final stage of development. Therefore, the problem of ensuring optimal hydrocarbon extraction from depleted fields remains relevant. One of the ways to solve it is to study and clarify the geological structure of the DDD fields, which will allow finding additional reserves, including new hydrocarbon deposits.

References:

1. Lurie A.Y., Abelentsev V.M., Mishchenko L.O. (2015) Geologichni osoblyvosti bagatoplastovyh rodovyshch vuglevodniv yak osnova vyznachennia kryterijiv jih rozvidky [Geological features of multilayer hydrocarbon deposits as a basis for determining the criteria for their further exploration]. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu im. V. N. Karazina. Serija: "Geologija. Geographija. Ekologija"*, issue 42, p. 27–31.
2. Abelentsev V.M., Lurie A.Y., Mishchenko L.O. (2015) Geologichni osoblyvosti fluidnoji zonalnosti bagatoplastovyh rodovyshch Dniprovsko-Donetskoji zapadyny [Geological features of fluid zonation of multilayer deposits of the Dnipro-Donetsk Depression]. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu im. V. N. Karazina. Serija: "Geologija. Geographija. Ekologija"*, issue 43, pp. 9–16.
3. Volovetskyi V.B., Shchyrba O.M., Velychko V.V., Vytiaz O.Yu., Doroshenko Ya.V. (2013) Optymizatsiia roboty sverdlodyn Narizhnianskogo ta Yuliivskogo NGKR [Optimization of well performance of the Narizhnianske and Yuliivske OGCF]. *Rozvidka ta rozrobka naftovyh i gazovyh rodovyshch*, № 4 (49), pp. 127–136.

ENGINEERING SCIENCES

DIGITAL TRANSFORMATION MODEL OF QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS: CONCEPTUAL FRAMEWORK

Iryna Lazko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-2>

Digital quality management systems (QMS) is an essential component for modern business enterprises, as it guarantees homogeneous and cost-efficient products/services at maximum returns and minimum complaints [1, p. 163; 2, pp. 1034-1059]. Digital transformation (DT) refers to the process of reinventing a business using digital technologies to enhance its responsiveness to market demands. It involves integrating new technologies to redesign activities, products, and services, and requires change management to overcome organizational resistance and adapt to the transition. While the term “Digital Transformation” is often used interchangeably with that of Industry 4.0, it has been argued that technology should not be considered as its most important driver, being only a part of the complex puzzle that must be solved for organizations to remain competitive [3, pp. 118–144]. According to [4, pp. 990–1003; 5, pp. 1502–1515], most organizations face challenges when implementing digital technologies in QMS. At the same time, the digital evolution of quality [6] has already become a catalyst for the transition to the concept of Quality 4.0. However, the lack of a unified vision among scientists of a comprehensive model of the QMS Quality Transformation leads to the ineffective use of modern digital technologies. Therefore, the purpose of the study was to develop a conceptual framework for a comprehensive model of DT QMS. Thus, based on the results of the study on the example of the project industry, the main principles of DT QMS are proposed: a) integration: a combination of traditional methods of activity with modern digital technologies; b) standardization: development of unified protocols for digital models; c) security: ensuring cyber resilience at all stages of the life cycle.

The following are identified as key components of the model: a) Digital Twins: dynamic modeling of physical processes; equipment condition prediction and risk analysis; b) Building Information Modeling (BIM): three-dimensional modeling of objects with integration of geospatial data

¹ LTD Research and Design Institute, Ukraine

Optimization of infrastructure solutions; c) artificial intelligence (AI) and Big Data: analysis of large data sets for making design decisions; machine learning for optimizing security parameters; d) blockchain: data protection from unauthorized access; tracking of changes in documentation; e) cloud technologies: centralized data storage and processing. remote access for all project participants. The proposed model is based on a systems approach and integrates three key levels of transformation. 1.1. Strategic level. Defining a digital quality strategy; forming a transformation roadmap; setting KPIs. 1.2. Process level. Reengineering quality management processes using: digital twins for simulation; AI analytics for defect prediction; IoT sensors for real-time monitoring. 1.3. Technological level. Solution architecture: dajets – analytics platform – ERP/MES systems, management interfaces. During the study, key components of the DT QMS model were proposed and recommended tools for their implementation are given (Table 1).

Table 1

Key components of the DT QMS model

Component	Contents	Implementation Tools
Strategic Leadership	Digital Quality Policy Development	Balanced Scorecard
Technological Infrastructure	Integration of AI/ML, IoT, Blockchain	Python libraries (TensorFlow, PyTorch)
Quality Management Processes	Automation of FMEA, Control Charts, CAPA	SAP QM, Minitab Connect
Data Management	Creating a Single Source of Truth	Data Lakes, SQL/NoSQL databases
Human Resources Competencies	Digital Quality Training Programs	LMS-platforms (Moodle, Cornerstone)
Cybersecurity	Protecting Quality Data from Cyber Threats	ISO/IEC 27001

At the next stage of the study, a step-by-step algorithm for model implementation was proposed.

Step 1. Diagnosis of the current state. Conducting an audit using an audit methodology based on a weighted expert assessment, for example, according to the methodology [7, pp. 99–102]. The assessment criteria are not specified (for example, which components are assessed: equipment, personnel, software, etc.). This is a simple mathematical approach, easy to implement and allows you to quickly obtain an integral indicator. The disadvantages of this approach include subjectivity - assessments on the scale depend on experts and may be

inaccurate. The following can be used to improve: add dynamic weights (for example, based on AHP analysis); include objective metrics (for example, the number of defects, downtime); use a questionnaire together with data analysis to reduce subjectivity.

Step 2. Development of the solution architecture. The choice of technologies is based on the assessment of the following indicators: efficiency – possible improvement in productivity; compatibility – integration with existing IT infrastructure; cost – capital and operating costs. The formula takes into account key factors for decision-making. Provides a quantitative assessment that simplifies technology comparison. The disadvantages of the proposed approach include the following: uncertainty of metrics – how exactly are “efficiency” and “compatibility” measured?; lack of restrictions – some technologies may be prioritized by the formula, but unacceptable due to other factors (e.g., security); linear dependence – it is difficult to take into account nonlinear effects (e.g., critical but expensive solutions). To improve this step, you can: add additional criteria (e.g., scalability, vendor support); use multi-criteria analysis; introduce restrictions (minimum efficiency, maximum budget).

Step 3. Pilot implementation. Selection of critical processes for automation (e.g., input control). Use of Agile methodology (sprints, e.g., two-week sprints). The advantages of this step are: focus on the most important processes with maximum effect; the iterative approach allows for rapid adaptation. The disadvantages of this step include: lack of criteria for process selection – why input control, and not logistics or production; risk of incomplete implementation – Agile can lead to fragmented results without a clear plan; need for high discipline – if the team is not experienced in Agile, delays may occur. Improvements can be implemented if: use Pareto analysis to select processes (80% effect from 20% of effort) or apply the methodology [8, pp. 263–292]; conduct Agile training for the team.

Step 4. Performance assessment. Calculation of ROI. This is a simple and understandable indicator for assessing financial efficiency. However, the disadvantages of such an assessment include the following: does not take into account indirect benefits (quality improvement, customer loyalty). Depends on the accuracy of the savings forecast – if the data is inaccurate, the ROI will be incorrect. Does not include the time factor (as an alternative, it is better to use NPV or IRR). Improvements can be made by: adding qualitative indicators (e.g., staff satisfaction); using dynamic models (DCF, IRR); conducting sensitivity analysis to assess risks. Thus, the proposed model provides a holistic approach to the digital transformation of the QMS and has a clear structure. The proposed model integrates the strategic, process and technological levels. The key factor for success is the synchronization of technological and organizational changes. The greatest effect is achieved with the parallel

implementation of AI/IoT technologies, process changes, and personnel training. This model is universal, easily adaptable to ISO 9001:2015 and can be adapted for specific solutions taking into account industry requirements and the level of digital maturity of the organization. However, its implementation requires a high initial cost of IoT solutions; the need for in-depth retraining of personnel; cybersecurity risks for IoT devices. Future refinement is possible in terms of: defining more flexible and objective metrics at the diagnostic stage; simplifying the complicated technology selection model (multi-criteria analysis); providing clearer criteria for selecting processes for automation; expanding the effectiveness assessment (not only ROI).

References:

1. Ibrahim, R. (2019). Digital Quality Management Systems: Benefits and Challenges. *Proceedings on Engineering Sciences*, 1(2), 163–172. <https://doi.org/10.24874/pes01.02.015>
2. Kumar, P., Maiti, J. and Gunasekaran, A. (2018), "Impact of quality management systems on firm performance", *International Journal of Quality & Reliability Management*, Vol. 35 No. 5, pp. 1034–1059. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-02-2017-0030>
3. Vial, G., 2019. Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), pp. 118-144. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>
4. Elg, M., Birch-Jensen, A., Gremyr, I., Martin, J., & Melin, U. (2020). Digitalisation and quality management: problems and prospects. *Production Planning & Control*, 32(12), pp. 990–1003. <https://doi.org/10.1080/09537287.2020.1780509>
5. Sony, M., Antony, J., Douglas, J.A., Mcdermott, O. (2021) Motivations, Barriers and Readiness Factors for Quality 4.0 Implementation: An Exploratory Study. *TQM Journal*, 33(6): 1502–1515. <https://doi.org/10.1108/TQM-11-2020-0272>
6. Radziwill, N. M. (2018). Quality 4.0: Let's Get Digital-The many ways the fourth industrial revolution is reshaping the way we think about quality. arXiv preprint arXiv:1810.07829. <https://arxiv.org/pdf/1810.07829>
7. Lazko I.V. (2018) Method of expert competence evaluation in quality management sphere. Baltija Publishing. International Multidisciplinary Conference «Key Issues of Education and Sciences: Development Prospects for Ukraine and Poland». Stalowa Wola, Republic of Poland. July 20-21, vol. 2, pp. 99–102.
8. Lazko, I. V. (2021). Methodical approach to determining the priority of improving project quality management processes. Perspective trajectory of scientific research in technical sciences: Collective monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2021. 634 p. P. 263–292. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-085-8-13>

NOISE REDUCTION IN THE DUCT FAN

Oleksandr Sieliukov¹

Cai Licong²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-3>

The source of aerodynamic noise in a duct fan is non-stationary processes in the duct [1], occurring during the flow of the blade crowns. The predominant role in the noise spectrum belongs to intensive discrete components, manifested at frequencies, in general, directly proportional to the product of the angular speed of rotation of the impeller on the number of blades in it. Discrete components in the interaction of blade crowns are caused by periodic perturbations caused by inhomogeneity of the potential flow, aerodynamic traces behind the blades or other obstacles in the channel, for example, support struts. Generation and propagation of discrete components in the channel fan obey the laws of acoustics of circular waveguides, which have a selective ability with respect to the passage of sound waves. In this case, the character of waveguide propagation and noise emission level for discrete components depends on the circular speed of the fan, the ratio of the number of blades of movable and fixed crowns, the shape and geometric dimensions of the flowing annular channel, as well as the wave resistance of its walls. The favorable number of blades can be calculated depending on the circular speed of the fan and the axial flow velocity.

Suppose the number of blades is chosen correctly. In that case, other known methods of reducing discrete noise components, such as blade tilting, installation of blades with variable pitch, increasing the axial clearance and others, do not have a significant effect. From the standpoint of acoustics and aerodynamics, at a favorable number of blades, it is recommended to apply the value of relative axial clearance in the range of 0.3-0.4 of the chord size of the wheel blade.

An effective way to achieve low noise levels is to use fans with the lowest possible flow velocities of the impeller blades. These fans have a large pressure coefficient value and a small relative hub diameter.

Another source of noise is the fan motor support legs in the duct. The interaction of the inhomogeneous flow behind the support legs with the impeller behind them results in an additional increase in noise. However, when

¹ School of Aerospace Engineering, Xi'an Jiaotong University, Xi'an, China, State Key Laboratory for Strength and Vibration of Mechanical Structures

² School of Aerospace Engineering, Xi'an Jiaotong University, Xi'an, China, State Key Laboratory for Strength and Vibration of Mechanical Structures

they are also located behind the fan, the influence of the struts is also significant. In this case, they are streamlined by an unevenly swirled flow, which causes flow breakaway from the struts. In addition to the fact that this breakaway flow itself leads to increased noise levels, it also leads to increased pressure pulsations on the wheel blades and increased noise generated by the wheel. Support stands behind the impeller in its form should be performed as the blades of the straightening apparatus, to arrange them not radially or evenly. It is necessary to ensure their inclination to the side opposite to the slope of the inlet edge of the impeller blades, and stands behind the wheel – to the side opposite to the hill of the outlet edge of their blades, with the angle between the directions of the support stand and the edge of the blade should be 10-15 degrees.

Especially for noise reduction in the design of duct fans, including multistage fans, such additional elements as rod imitators and paired blades are added. Rod imitators are designed for fans with non-rotating blades. The imitators are plates or rods fixed to the casing inside the fan or the fan hub. The use of rod simulators for noise reduction is based on creating additional aerodynamic footprints similar to those of the blades. When flowing with the flow, each blade of the wheel is affected alternately by the blade traces and the simulators, which, in terms of discrete component generation, is equivalent to doubling the number of blades. The arrangement of the simulators should ensure equal angular spacing between the traces. The simulators introduce pressure losses of the order of 1.5%, commensurate with the losses in the fan guide apparatus. The reduction in fan efficiency with the use of simulators can also reach 1.5%. To reduce aerodynamic losses, the simulators are installed outside the inter-blade channel of the propulsor and are as close as possible to the impeller. The dimensions of the simulators are determined on the basis of data on the flow of rods and blade grids of profiles or experimentally.

It is known [2] that the amplitudes of generated sound waves from flow inhomogeneities are determined mainly by the magnitude of the maximum velocity deficit in the wake. Therefore, the transverse dimensions of the simulators can be found from the conditions of equal degree of flow inhomogeneity in the trace with the fan blades at the same radius of curvature. Using simulators allows for a reduction of the level of the first discrete component by 5-9 dB, depending on the mode of operation of the fan, while the broadband noise is practically unchanged.

To reduce the noise of fans with rotary blades, twin blades are used, each consisting of two blades connected by bridges at the hub and casing. The blades are connected so that they form a grid with equal pitch. Each paired blade is rotatable about a common axis passing through the crosspieces. When paired blades replace blades, their number in the fan becomes twice as large, ensuring

a minimum level of discrete noise component. Unlike imitators, the paired blades can be used both in the guide and straightening apparatuses of the fan, while reducing the noise from the interaction of the apparatus with the impellers located upstream and downstream.

In the process of designing a fan with paired blades it is necessary to adhere to the following acoustic requirements, which will ensure the minimum value of aerodynamic losses:

- the geometry of blades should be recalculated according to the known dependencies for twice the number of blades while maintaining the lattice density;
- the axes of blade profile alignment are located radially at an equal angular distance from each other;
- the rotation axis of a twin blade is radially located and positioned in such a way as to ensure minimum radial clearances between the blades and the casing;
- the lintels of the twin blades should have a bend on cylindrical surfaces coaxial to the fan axis.

The use of paired blades allows reducing the sound power level in the octave band of 125 Hz for the first discrete noise component by about 9 dB, while the broadband noise and aerodynamic characteristics remain practically unchanged.

If the above recommendations are followed, axial fans with improved acoustic characteristics can be created. The use of such fans as propulsors will make it possible to create noiseless aircraft practically without affecting their aerodynamic characteristics.

References:

1. Bakhtar, H., Alsahafi, N., Almeahmadi, M. *et al.* Flow-induced noise and vibration in axial fan: a case study. *J. Umm Al-Qura Univ. Eng.Archit.* 15, 591–608 (2024). <https://doi.org/10.1007/s43995-024-00079-9>
2. M. Cudina and J. Prezelj, “Noise generation by vacuum cleaner suction units Part I. Noise generating mechanisms – An over-view”, *Applied Acoustics*, 68, 491–502, (2007)
2. M. Cudina, J. Prezelj. Noise generation by vacuum cleanersuction units. Part I. Noise generating mechanisms. *Applied Acoustics*. 68, 491–502, (2007).

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

GENERATIVE EDUCATIONAL CONTENT: AUTOMATIC VERIFICATION AND FACT-CHECKING

Sergiy Yevseyev¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-4>

Introduction. «Artificial Intelligence» today is one of the most important aspects of the modern technological world. Introduced to the general public a couple of years ago, Large Language Models (LLMs) and their respective commercial-based implementations, such as ChatGPT, Claude AI, Google Gemini and many, many others – opened a door to various implementations, sometimes changing the landscape dramatically [1]. Teachers are considering how to treat AI-powered responses from students. Is this a violation of academic purity? Or is it just a time-saver in case the student is already familiar with the subject?

Another aspect is how teachers can incorporate AI-powered applications into their existing workflows [2]. It's a well-known fact that LLM can produce incorrect results (even if they sound dangerously convincing). Verify by hand, an old-fashioned way? It was already pointed out that for educational purposes, results of ChatGPT and other LLM-powered tools should be validated – without exception – by some sort of external validation: either human or automatic [3].

This paper proposes that the solution to verifying AI-generated content paradoxically lies in AI itself – specifically, in a novel "panel of experts" verification system utilizing multiple independent LLMs. Through strategic deployment of multiple models with different architectures and training datasets, we can significantly reduce the probability of undetected factual errors and provide more robust content evaluation than single-model approaches currently permit.

Automatic content evaluation challenges. Ultimately, "grading" or evaluating the AI-generated (or student-submitted, AI-assisted) content highlights potentially inaccurate, misleading, or inadequately supported sections. Developing such an automatic verification tool presents a formidable yet essential multi-faceted challenge. It requires a sophisticated interplay of various AI disciplines and a deep understanding of pedagogical needs.

¹ Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9821-8997>

One possible solution is creating a "panel of experts" or a "second opinion" system using a set of *independent, highly-trained* LLMs.

Panel of experts. While all LLMs can hallucinate, the specific content and nature of their hallucinations often differ due to variations in their training data, architecture, and fine-tuning. It's less likely that three independent models will *all* converge on the exact same specific factual error, especially if they have different knowledge cut-off dates or primary training focuses.

Each LLM processes information differently and internally represents knowledge. One might catch a nuance or have access to information that another missed or misinterpreted.

If multiple LLMs independently corroborate a piece of information or an assessment, confidence in that information increases. Conversely, disagreement is a strong signal for caution.

Implementation architecture. The proposed verification system operates through a three-layer architecture:

- *Layer 1: content decomposition.* The input content (whether AI-generated or student-submitted) undergoes automated decomposition into discrete, verifiable units.

- *Layer 2: multi-model verification.* Each decomposed unit is independently evaluated by at least two different, diverse LLMs, with different architectures (e.g., transformer-based models of varying sizes) and training datasets.

- *Layer 3: consensus analysis and reporting.* The system aggregates model responses through weighted voting based on model confidence and reliability.

Providing quality feedback. Developers should remember that the "verifier LLMs" are not infallible: this is the fundamental issue. We are using imperfect tools to check an imperfect tool. The goal is to *reduce* error, not eliminate it entirely using this method alone.

Specialized prompts should require verifier LLMs to explain their reasoning and, if possible, provide a confidence score for their assessment, for e.g.: "Please rate the accuracy of this statement on a scale of 1-5 and explain your rating."

If the content is highly specialized (e.g., advanced quantum physics), general-purpose LLMs might struggle. Future iterations might involve routing verification tasks to LLMs fine-tuned on specific domains, if available and reliable.

If a verifier LLM gives an ambiguous answer, the system could be designed to ask follow-up clarifying questions, thus implementing *iterative querying*.

For truly critical factual claims, the LLM panel's consensus should ideally still be cross-referenced with external, reliable knowledge bases (databases, curated encyclopedias, scientific papers). The LLM panel can help *identify what to check* and *provide an initial assessment*.

Decomposition for verification. As LLMs as a tool are not ideal, it is necessary to *adjust* complex responses for automatic verification. The original content needs to be broken down into smaller, verifiable units (e.g., individual claims, arguments, evidence-conclusion links). *Agreement thresholds* should be introduced: if 2 out of 3 (or N-1 out of N) verifier LLMs agree on a specific point (e.g., "Claim X is false"), that carries significant weight.

Analyzing disagreements. Disagreements are just as important, if not more so. *Why* do they disagree? Does one LLM have more recent information? Is there genuine ambiguity in the statement? Strong disagreements, or cases where all LLMs express low confidence, should be automatically flagged for human review. Over time, if one verifier LLM consistently proves more reliable for certain types of verification tasks, its "vote" or assessment could be weighted more heavily. This requires ongoing performance monitoring.

Meta-reasoning and independent observation. When verifier LLMs provide explanations, the system (or another LLM acting as a "meta-reviewer") could compare these justifications. Are they coherent? Do they cite similar reasons or evidence? If two LLMs provide similar, well-reasoned justifications for an assessment, and a third differs wildly with a weak or nonsensical justification, it might be possible to discount the third.

Conclusion. Using multiple LLMs for verification offers a potentially interesting pathway for reducing manual workload. It doesn't solve the "ground truth" problem entirely, as LLMs can still collectively be wrong or miss nuances, especially on very new or highly specialized information. However, it significantly *reduces the probability of unflagged errors* and provides a more robust system than relying on a single AI model. The key will be the sophistication of the prompting strategies for the verifier LLMs and the intelligence of the adjudication mechanism that synthesizes their outputs [4]. This approach turns the problem into one of managing and interpreting a "committee" of AIs, which is a step forward in robust AI-assisted evaluation.

References:

1. Tamkin, A., Brundage, M., Clark, J., & Ganguli, D. (2021). "Understanding the Capabilities, Limitations, and Societal Impact of Large Language Models." arXiv preprint. <https://arxiv.org/abs/2102.02503>
2. Mollick, E. R., & Mollick, L. (2023). "Assigning AI: Seven Approaches for Students, with Prompts." SSRN Electronic Journal. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4475995
3. Kasneci, E., Seßler, K., Küchemann, S. et al. (2023). "ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education." *Learning and Individual Differences*, 103, 102274. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>
4. Liu, Y., Yin, D., et al. (2023). "G-Eval: NLG Evaluation using GPT-4 with Better Human Alignment." arXiv preprint. <https://arxiv.org/abs/2303.16634>

MEDICAL SCIENCES

THE ROLE OF CIVILIANS IN THE PROVISION OF PRE-HOSPITAL CARE IN WARFARE: ASSESSMENT OF READINESS AND TRAINING NEEDS

РОЛЬ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В НАДАННІ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ ТА ПОТРЕБИ В НАВЧАННІ

Mariia Bohuslavska¹

Mariia Shulgan²

Scientific advisor: Olha Bilous³

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-5>

У сучасних умовах воєнних конфліктів цивільне населення дедалі частіше опиняється в епіцентрі надзвичайних ситуацій, де надання домедичної допомоги стає критично важливим для збереження життя до прибуття професійних медичних служб. Зростання ролі цивільних у таких ситуаціях зумовлене обмеженням доступом до медичних ресурсів, руйнуванням інфраструктури та високою інтенсивністю бойових дій. У цій роботі розглядається питання обізнаності населення щодо надання домедичної допомоги.

Мета роботи полягає в здійсненні аналізу рівня підготовки цивільних громадян до надання домедичної допомоги під час воєнних дій та їхньої готовності до навчання на основі офіційних статистичних даних та за результатами проведеного опитування.

Актуальність теми зумовлена збройною агресією РФ проти України, яка призводить до підвищеної потреби в наданні якісної домедичної допомоги цивільним населенням.

Воєнні дії демонструють, що цивільні особи часто стають першими, хто реагує на травми, отримані внаслідок обстрілів, вибухів чи інших бойових інцидентів. За даними міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я, до 80% смертей у зонах конфліктів можна було б уникнути за умови своєчасного надання базової

¹ Bogomolets National Medical University, Ukraine

² Bogomolets National Medical University, Ukraine

³ Bogomolets National Medical University, Ukraine

домедичної допомоги, наприклад, зупинки кровотечі чи забезпечення прохідності дихальних шляхів. У той же час, дослідження показують, що лише невелика частка цивільного населення в країнах, які переживають війну, має базові навички першої допомоги, адаптовані до бойових умов [6, с. 201-203].

Тактичні стандарти охорони здоров'я, розроблені НАТО, широко поширені в усьому світі. В основі міжнародних медичних техніків лежить найвідоміший TCCC (Tactical Combat Casualty Care) – «Тактична допомога пораненим у бою». TCCC включає загальний протокол надання першої допомоги на полі бою, алгоритм для тактичних елементів у вигляді підтримки поранених, а також розуміння загальної картини поля бою та відмінності між різними діями в різних битвах [3, с. 144].

Внаслідок повномасштабного вторгнення адаптація таких стандартів, як TCCC, до потреб цивільного населення є вкрай важливою, оскільки значна частина громадян не має військової підготовки, але змушена діяти в умовах бойових дій [1, с. 216]. На основі цього було проведено соціальне опитування з широким віковим діапазоном – від 17 до 52 років, із переважанням молоді. Воно показало, що 55,6% респондентів проходили навчання з домедичної допомоги. Незважаючи на це, залишається значна частка (44,4%), яка не пройшла навчання. Це може бути пов'язано з нерівномірною доступністю тренінгів: у великих містах (Київ, Львів, Харків до ескалації) програми могли бути більш розвиненими, тоді як у сільській місцевості чи прифронтових зонах – обмеженими через логістичні труднощі, брак інструкторів чи фінансування.

Водночас 77,8% респондентів висловили готовність пройти навчання з надання першої медичної допомоги, це свідчить про високу мотивацію людей до отримання необхідних знань та навичок.

За результатами опитування можна прослідкувати тенденцію, що суспільство прагне опанувати загальні навички надання домедичної допомоги: СЛР (серцево-легенева реанімація), зупинка кровотеч, дії при напруженому пневмотораксі [1; 2; 4]. Цей інтерес спричинено розумінням особистої відповідальності за життя близьких та незнайомих людей у критичних обставинах, котрі стали складовою повсякденного життя через бойові дії. Водночас респонденти відмічають, що хотіли б мати більше практичних занять, адже теоретичні знання без відпрацювання навичок часто викликають невизначеність у реальних умовах. Особливу увагу респонденти зосереджують на доступності таких тренінгів, наголошуючи на потребі в короткотермінових, але інтенсивних курсах, котрі можна пройти без значних витрат часу чи грошей.

Дослідження підкреслює критичну роль цивільного населення в наданні домедичної допомоги в умовах воєнних дій в Україні, особливо

на тлі збройної агресії РФ. Критичного значення набуває надання домедичної допомоги цивільним особам для збереження життя до прибуття професійних медичних служб. Обмежений доступ до медичних ресурсів та руйнування інфраструктури в зонах бойових дій підвищують роль саме цивільних у першій реакції на травми. Респонденти підкреслюють необхідність збільшення кількості практичних занять та забезпечення доступності короткотривалих та інтенсивних курсів з домедичної допомоги, що не потребують значних часових чи фінансових витрат. Загалом, ситуація в Україні під час воєнних дій підкреслює нагальну потребу в підвищенні рівня обізнаності та практичної підготовки цивільного населення з надання домедичної допомоги. Адаптація міжнародних стандартів, таких як ТССС, до потреб цивільних, а також розширення доступності якісних та практично орієнтованих навчальних програм є ключовими факторами для зменшення кількості смертей та покращення шансів на виживання постраждалих у надзвичайних ситуаціях, спричинених воєнними конфліктами.

Список використаних джерел:

1. Домедична допомога в екстремальних ситуаціях та медичний захист населення в надзвичайних ситуаціях: навч. посіб. для підготовки фахівців першого (освітньо-професійного) рівня, галузь знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія» (1 курс) / А. М. Гринзовський, П. Б. Волянський, С. І. Калашченко [та ін.] ; за заг. ред. П. Б. Волянського та А. М. Гринзовського. Київ : ІДУЦЗ, 2018. 216 с.
2. Волянський П., Макаренко А. Домедична допомога як складова сучасної системи реагування на надзвичайні ситуації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. С. 2–4.
3. Мислива О. Основи надання патрульною поліцією невідкладної (домедичної та медичної) допомоги постраждалим особам. Дніпро : ДДУВС, 2018. 144 с.
4. Білоус О.С., Бевз Р.Т., Чайка Ю.Г., Бойко Ю.М., Мартиненко С.О., Цимбалістова Т.В., Гринзовський А.М. Шляхи оптимізації навчального процесу при викладанні курсу з організації та надання домедичної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій. *Public Health Journal*. 2024. Вип. 2 (6). DOI: <https://doi.org/10.32782/pub.health.2024.2.2>
5. Тактична медицина для цивільних. TacMedicine. URL: <https://tacmedicine.in.ua/post/taktychna-medysyna-dlya-tsyvilnykh>
6. Іскра Н., Кузьмін В. Основні аспекти навчання лікарів-практиків кафедри медицини катастроф та військово-медичної підготовки з надання медичної допомоги в умовах сучасних бойових дій на прикладі АТО на сході України. *Здоров'я Суспільства. Health of society*. 2021. Т. 10, № 6. С. 201–203.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

SOCIAL CONSOLIDATION AS A MECHANISM OF NATIONAL IDENTITY FORMATION UNDER CONDITIONS OF THREAT

СОЦІАЛЬНА КОНСОЛІДАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЗАГРОЗИ

Ihor Berezhnyi¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-6>

В умовах збройного конфлікту, гібридної війни, політичної та економічної нестабільності питання збереження та посилення національної ідентичності набуває особливої актуальності. Ключову роль у цьому процесі відіграє соціальна консолідація – згуртування суспільства навколо спільних цінностей, історичної пам'яті, ідеї державності та колективної мети, що забезпечує внутрішню єдність і підвищує стійкість до зовнішніх загроз. У таких умовах національна ідентичність не лише зберігається, а й трансформується, стаючи основою колективного самоусвідомлення та чинником зміцнення національної єдності.

Теоретичні засади соціальної консолідації. Соціальна консолідація є багатовимірним феноменом, що відображає здатність суспільства діяти злагоджено в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. На теоретичному рівні вона розглядається як процес укріплення соціальної згуртованості, посилення почуття солідарності між різними соціальними групами, а також формування спільного ідентифікаційного простору.

Класичну основу цьому поняттю заклав Еміль Дюркгейм у праці *The Division of Labour in Society*, де він розрізняв механічну солідарність (на основі традицій і схожості) та органічну (через взаємозалежність і поділ праці) [1, с. 57–104]. У сучасних умовах кризи спостерігається повернення до механічної солідарності через спільні символи та досвід.

Юрген Габермас у праці *The Structural Transformation of the Public Sphere* [2, с. 211–233] зазначає, що соціальна інтеграція досягається через легітимне обговорення спільних цілей у демократичному суспільстві. З цієї точки зору, консолідація можлива не лише через авторитет традицій

¹ Private Higher Education Establishment "European University", Ukraine

або інституцій, а й через включення громадян у процес формування змісту ідентичності – зокрема, національної.

У сучасних дослідженнях консолідацію пов'язують із концептом соціального капіталу, як це доводить Роберт Патнем у *Bowling Alone* [3]. Розвинені горизонтальні мережі довіри, солідарності та громадянської активності підвищують стійкість суспільства до криз і сприяють саморегуляції. Консолідація в цьому випадку не є лише результатом зовнішнього тиску, а виступає формою соціальної саморегуляції, що ґрунтується на глибоких моральних і культурних зв'язках між громадянами.

Таким чином, соціальна консолідація – це не лише факт згуртованості, а й динамічний процес узгодження спільного бачення цінностей, майбутнього та колективної дії. Саме тому вона є ключовим механізмом стабілізації й формування національної ідентичності в умовах невизначеності.

Консолідація і загроза: механізм взаємодії. У соціально-психологічному вимірі консолідація в умовах загрози розкривається як механізм мобілізації колективної ідентичності. Зовнішня загроза, зокрема війна, активізує процеси самокатегоризації та міжгрупового розмежування. Згідно з теорією соціальної ідентичності [4, с. 283–285], в умовах конфлікту люди дедалі більше ідентифікують себе з національною або культурною спільнотою, що підсилює солідарність із «своїми» та дистанціювання від «інших».

У ситуаціях загрози, згідно з цією теорією, посилюється не лише міжгрупова поляризація, а й почуття спільної долі та єдності, що значною мірою сприяє соціальній згуртованості. Саме криза здатна актуалізувати приховані, латентні форми ідентичності, перетворюючи їх на чинник активної мобілізації. У воєнних умовах це виявляється у зміцненні межі між «ми» (українці) та «вони» (ворог), що проявляється у зростанні патріотизму, залученні до волонтерства, інформаційного спротиву тощо.

Ці процеси особливо чітко проявилися після 2014 року, а з 2022 року посилюються. Як зазначає Ю. Поліщук, війна стала каталізатором трансформації ідентичності, зокрема переорієнтації з етнокультурної на громадянську, з фокусом на спільне бачення майбутнього держави [5, с. 86].

Психологічний аспект цього явища розкриває В. Васютинський. У своїй монографії він підкреслює, що в умовах загрози національна ідентичність активізується через спільне переживання втрат і болю. Саме «емоційний ресурс нації» дозволяє трансформувати травму в джерело солідарності. Як він пише, ідентифікація з нацією в ситуації війни є формою психологічного самозахисту, утвердженням сенсу і внутрішньої стійкості [6, с. 167–169].

Таким чином, консолідація в кризових умовах – це складний соціально-психологічний процес, що передбачає переосмислення ідентичності, активацію символічних ресурсів (мови, прапора, героїчного наративу) та створення горизонтальних структур підтримки й солідарності.

Соціальні механізми консолідації. У кризові періоди, зокрема під час війни, активізуються ключові механізми соціальної консолідації, що формують підґрунтя національної єдності. Насамперед, йдеться про **колективну пам'ять**, яка згуртовує суспільство навколо символічних образів спільного минулого [7, с. 7–12]. Як зазначав П'єр Нора, у моменти небезпеки «місця пам'яті» – революції, боротьба за незалежність, жертви – стають моральними опорами нації.

Іншим важливим чинником виступає **інформаційна згуртованість**. У періоди дезінформаційного тиску єдиний комунікаційний простір, спільні медіа-наративи і прозора державна комунікація сприяють підвищенню довіри і стійкості суспільства.

Третім визначальним механізмом є **горизонтальні соціальні зв'язки**: волонтерство, ініціативи громадянського суспільства, самоорганізація. Згідно з баченням Мануеля Кастельса [8], такі практики формують новий тип солідарності, в основі якої – не інституційна приналежність, а ціннісна єдність і відповідальність.

Узагальнюючи, соціальна консолідація є не лише результатом зовнішнього тиску, а й внутрішнім ресурсом, що активується завдяки історичній пам'яті, медійній єдності та практикам взаємодопомоги, підтримки і комунікаціям.

Спостереження в українському контексті. З початком повномасштабної війни 2022 року в Україні відбулися глибокі зрушення в соціальній структурі та ідентифікаційних процесах. В. О. Васютинський зазначає, що національна ідентичність в умовах зовнішньої загрози актуалізується як форма колективного спротиву, а події Революції Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі стали каталізаторами її переосмислення [6, с. 99]. Посилення громадянської ідентичності супроводжується орієнтацією на демократичні цінності та європейський вектор.

В умовах масового переміщення населення формуються нові локальні спільноти з високим рівнем згуртованості. Тимчасові об'єднання переселенців швидко консолідуються навколо цінностей взаємодопомоги, довіри та локального патріотизму, що свідчить про адаптивний потенціал консолідації. Як зауважує В. Вінков, інтеграція внутрішньо переміщених осіб нерідко супроводжується переосмисленням

національної належності, що здатне як зміцнювати, так і фрагментувати ідентичність [9, с. 26–27].

Український досвід підтверджує ключове положення сучасної соціальної теорії: загроза як чинник мобілізації колективної ідентичності здатна генерувати нові форми єдності, які виходять за межі традиційних соціальних структур.

Соціальна консолідація в умовах загрози виступає не лише захисним механізмом, а й засобом творення модерної національної ідентичності. Вона активізує спільні символи, відновлює довіру між громадянами та державою, сприяє згуртованості навколо цінностей свободи, гідності та самовизначення. Аналіз вітчизняного досвіду дозволяє говорити про здатність українського суспільства мобілізуватися на основі культурного капіталу і колективної волі, що є запорукою його подальшої стійкості.

Список використаних джерел:

1. Lukes, S., Durkheim, É. *Division of Labour in Society*. Palgrave Macmillan Limited, 2013. 370 p.
2. Habermas, J. *The Structural Transformation of the Public Sphere*. MIT Press, 1991. 305 p.
3. R. D. Putnam. *Bowling Alone : Revised and Updated: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, Incorporated, 2020. Chapter 1, 6, 23, 24.
4. Tajfel H., Turner J. C. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. *Political Psychology*, 1986. P. 276–293.
5. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політичні дослідження*. 2024. № 2(8). С. 73–93.
6. Васютинський В. О. *Психологічні координати українського світу: монографія*. Київ : Талком, 2024. 178 с.
7. Pierre N. *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*. *Representations*, 26, 1989. P. 7–24.
8. Castells M. *The Power of Identity*. Wiley-Blackwell, 2010. 538 p.
9. Vinkov, V. Ukrainians in the war conditions: characteristics of the experience of threats and consequences for identity. *Psychological Prospects Journal*, 43, 2024. P. 25–47. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-vin>

THE POTENTIAL OF USING ART THERAPY METHODS TO WORK WITH ORGANISATIONS IN TIMES OF TRANSFORMATIONS

ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ РОБОТИ З ОРГАНІЗАЦІЯМИ ПІД ЧАС ТРАНСФОРМАЦІЙ

Oleksandra Kravchenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-7>

У тезах розглядається потенціал арт-терапевтичних методів як інструменту психологічної підтримки організацій у період змін. З огляду на те, що трансформаційні процеси в компаніях часто супроводжуються стресом, опором, невизначеністю, втратою ідентичності працівників, арт-терапія, як м'який невербальний підхід, може сприяти емоційній стабілізації, осмисленню змін, розвитку командної взаємодії та підвищенню суб'єктивного відчуття контролю. Представлено огляд методик і форматів, які можуть бути інтегровані в роботу HR, фасилітаторів і організаційних консультантів.

Трансформації в організаціях – явище системне й неминуче. У XXI столітті зміни відбуваються не періодично, а постійно. Це вимагає від компаній не лише стратегічної гнучкості, а й психологічної зрілості. Серед типових труднощів, які супроводжують трансформації, можна виокремити: зниження мотивації, емоційне вигорання, спротив команди, криза ідентичності, порушення горизонтальних зв'язків [3]. В умовах таких викликів постає потреба у м'яких інтервенціях, які можуть одночасно сприяти як стабілізації емоцій, так і генерації сенсів. Одним із перспективних підходів є арт-терапія – інструмент психології, що активно інтегрується у бізнес-середовище [1].

Арт-терапія – напрям психотерапії, що передбачає використання творчості як ресурсу для дослідження внутрішнього світу, виявлення прихованих конфліктів і знаходження нових смислів [1]. В організаціях арт-терапевтичні техніки застосовуються у тренінгах, тімбілдингах, стратегічних сесіях, фасилітаційних зустрічах [2]. Їх цінність – у здатності працювати з невербальним рівнем, залучати емоційний інтелект і колективну уяву. У контексті змін особливо актуальними є такі аспекти: підтримка психоемоційної стабільності працівників; осмислення нових цінностей; візуалізація напрямку руху; формування відчуття причетності до змін.

¹ Private Higher Education Establishment "European University", Ukraine

Як приклад, можна розглядати використання таких арт-інструментів, ефективних у роботі з командами під час трансформацій:

- **Колаж «Організація майбутнього»** – спільна візуалізація бажаної картини культури, структури, стосунків. Активує ресурс уяви, дає змогу виявити розбіжності у баченнях, формує спільну метафору.

- **Нейрографіка на тему змін** – індивідуальна робота зі страхами, опором, новими сенсами. У процесі малювання активується пластичність мислення, знижується тривога [4].

- **Метод «Малюнок організації»** – проєктивна техніка, що дозволяє відобразити глибинні уявлення працівників про компанію, її ідентичність і атмосферу.

- **Символдрама та асоціативні карти** – засоби фасилітації діалогу, розуміння особистих ролей у процесі змін.

- **Мандали, арт-коучинг, метафоричні фігури змін** – інструменти, що сприяють інтеграції нового досвіду та емоційного завершення перехідних фаз.

Результати використання арт-підходів в організаціях демонструють зниження рівня опору, підвищення залученості та відкритості до змін. Арт-інтервенції ефективні як у кризових періодах (реструктуризація, злиття), так і на етапі пост-інноваційного перегляду цінностей. Вони не вимагають глибокої психотерапевтичної підготовки, однак потребують безпечного середовища, етичного супроводу та фасилітації. Важливо інтегрувати арт-практики в стратегії внутрішніх комунікацій та програми корпоративного добробуту (wellbeing) [2].

Арт-терапія – потужний інструмент роботи з організаціями, що переживають трансформації. Вона дозволяє працівникам осмислювати зміни, формувати нові смисли, виражати емоції та долати внутрішній спротив. У довготривалій перспективі арт-підходи сприяють формуванню стійкої, адаптивної корпоративної культури, підвищенню емоційного інтелекту та командної згуртованості. Подальші дослідження можуть зосереджуватись на розробці стандартизованих арт-протоколів для HR-фахівців, вивченні ефектів групових і онлайн-форматів, інтеграції арт-терапії з іншими інтервенціями (коучинг, фасилітація, психологічний супровід).

Список використаних джерел:

1. Malchiodi, C. (2006). *The Art Therapy Sourcebook*. McGraw-Hill.
2. Kets de Vries, M. F. R. (2011). *The Leader on the Couch*. Jossey-Bass.
3. Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business School Press.
4. Kaimal, G., Ray, K., & Muniz, J. (2017). Reduction of Cortisol Levels and Participants' Responses Following Art Making. *Art Therapy*, 34(2), 74–80.

PSYCHOTHERAPEUTIC STRATEGIES FOR ANGER RESPONSES INDUCED BY WAR-RELATED TRAUMA

Kostiantyn Lupanov¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-8>

Massive crises, including armed conflicts and natural disasters, often lead to profound psychological trauma among large segments of the population. According to numerous scientific studies, the spectrum of potentially traumatic factors is remarkably broad and encompasses the loss of loved ones, bodily injuries, sexual violence, forced displacement, destruction of housing, and socio-economic destabilization. In the context of widespread traumatic experience, the need for an in-depth examination of psychological adaptation mechanisms and emotional processing becomes increasingly relevant. Particular attention should be paid to the role of cognitive and imaginative processes in overcoming the consequences of psychological trauma, which remains insufficiently explored. Further empirical analysis of these internal mechanisms is critically important for the development of scientifically grounded and clinically effective psychotherapeutic interventions aimed at supporting individuals affected by extreme events.

The experience of intense combat operations serves as a polytraumatic stressor, triggering complex psychophysiological alterations and provoking a wide range of maladaptive emotional states. One of the most prevalent affective reactions observed in trauma survivors is anger, which may manifest in various forms – ranging from heightened irritability and hypersensitivity to perceived injustice in one's situation to persistent feelings of social misunderstanding and lack of empathy from others. Contemporary research in the field of trauma psychology convincingly demonstrates that chronic or uncontrolled anger has a significant detrimental impact not only on the individual's emotional well-being but also on the quality of interpersonal relationships, thereby complicating the processes of social adaptation and emotional recovery [1, p. 98–101; 2, p. 49–82; 3, p. 232–235].

The initial and critically important stage of psychological intervention involves conducting a comprehensive diagnostic assessment aimed at identifying individual stressors that serve as triggers for intense emotional responses.

¹ State University “Kyiv Aviation Institute”, Ukraine

Based on the diagnostic findings, personalized strategies for cognitive and behavioral modification are developed to promote the patient's self-regulation skills. The patient's awareness of their emotional manifestations, including both cognitive and physiological components, is a necessary prerequisite for developing intrinsic motivation and active engagement in the psychotherapeutic process.

A fundamental aspect of psychological assistance lies in clearly distinguishing between responses to acute or chronic stress caused by trauma and loss, and those associated with normative stress resulting from everyday life challenges. Traumatic experiences related to warfare exert a prolonged impact on both neurobiological and psychological structures, often provoking delayed and intense re-experiencing phenomena such as flashbacks and triggered episodes, even long after the original event. In such clinical cases, tolerance, empathy, and a deep understanding of trauma-specific dynamics on the part of the mental health provider are of paramount importance.

Generalized stress-management advice – such as “focus on the positive” or “don't dwell on the past” – which may be effective in the context of normative stress, can prove inadequate or even harmful when applied to trauma survivors. Such approaches may exacerbate feelings of guilt, shame, or internal discord, as well as contribute to a sense of profound misunderstanding from the surrounding environment.

When working with individuals directly affected by war-related events, it is advisable to implement a multi-level, integrative therapeutic approach grounded in a realistic assessment of the client's current emotional state and a nuanced understanding of their unique trauma history. Should the psychologist encounter a case that exceeds the limits of their professional competence, it becomes an ethical imperative to refer the patient promptly and appropriately to a specialist with relevant expertise.

Particular attention should be paid to supporting the emotional well-being of the mental health professional who works with trauma-related cases.

When clients project intense negative emotions – especially aggression – onto the therapist, it is essential to maintain professional boundaries, preserve emotional stability, and prevent the development of countertransference. In such contexts, the use of cognitive distancing techniques is recommended. These allow the therapist to interpret the client's emotional expressions not as personal attacks, but as manifestations of psychological dysregulation requiring clinical attention.

In long-term psychotherapeutic work with trauma-affected individuals, the application of a “gentle persistence” strategy is often effective. This approach combines empathetic support with consistent implementation of therapeutic interventions. Given the high variability in individual responses to trauma and

the lack of universally applicable treatment protocols, there is considerable value in cultivating a flexible, creative, and empirically grounded clinical approach.

One of the central responsibilities of the therapist is to assist the client in developing awareness and acceptance of their emotional responses – particularly anger, irritability, and frustration – as natural consequences of traumatic experience. Teaching clients to identify common emotional triggers, as well as early cognitive and somatic indicators of emotional destabilization, is a vital component of psychoeducation and the cultivation of self-reflective skills.

To enhance emotional self-regulation, it is advisable to integrate behavioral control techniques, such as progressive muscle relaxation and mindful breathing. Additionally, calming strategies – like diaphragmatic breathing (especially in natural environments) and the use of short-term time-outs during moments of heightened emotional arousal – can be beneficial. Considering the typical physiological correlates of anger (e.g., tachycardia, elevated blood pressure, reduced cognitive focus), temporary cessation of activity and deliberate attention redirection may support psychophysiological stabilization and the restoration of cognitive control.

In the context of marital and family relationships, one effective preventive tool is the prior agreement on verbal or nonverbal cues signaling the need to pause communication during moments of emotional tension.

Such protocols help reduce the risk of conflict escalation, maintain emotional equilibrium, and create a safe space for constructive dialogue. The primary objective of these practices is to develop self-regulation skills, mutual understanding, and effective conflict resolution strategies.

Family members are encouraged to consistently cultivate skills of active empathic listening, verifying the accuracy of their understanding of the partner's emotions and experiences, and engaging in reflective analysis of the information received. Open-ended clarifying questions are also advisable, as they help prevent misunderstandings and foster mutual trust. In cases where the partner experiences verbal hesitation or emotional blockage, it may be effective to pose a direct yet empathetic question regarding their current needs, followed by adapting supportive responses to their specific requests and emotional capacity.

Encouraging one's partner to engage regularly in self-care practices – such as relaxation techniques (meditation, yoga), consistent physical activity, balanced nutrition, and proper sleep hygiene – constitutes a vital component of sustained psychological support. These behaviors contribute to the restoration of psychophysiological balance and enhance stress resilience. If high levels of distress and substantial impairments in adaptive functioning (e.g., in work,

academic, or social spheres) persist over an extended period, consulting a general practitioner or mental health specialist (psychiatrist, psychotherapist) is recommended to rule out comorbid disorders and to develop a comprehensive treatment plan.

An essential element of the psychotherapeutic process is recognizing the role of triggering stimuli, which may provoke intense reactions of anger, fear, or anxiety, even long after the traumatic event has occurred.

From the perspective of cognitive-behavioral therapy, it is advisable to train patients in the skills of systematically recognizing, evaluating, and critically analyzing dysfunctional automatic thoughts and core beliefs underlying affective responses. The use of cognitive refocusing techniques is recommended – particularly the formulation of more realistic thoughts and their conscious reinforcement through behavioral experiments and other therapeutic interventions.

Effective forms of primary self-help include engaging in enjoyable activities (e.g., hobbies), providing social support to other trauma survivors (which fosters a sense of personal significance and restores social connectedness), and resuming daily routines within the family context as a source of stability and control. Indicators of successful therapeutic progress include improvements in emotional well-being, increased self-awareness, and a sense of satisfaction with both the process and its outcomes.

Thus, anger as an emotional response to combat-related trauma requires timely identification and targeted psychological intervention. Effective support should account for the specificity of traumatic stress, differ from conventional stress-management approaches, and focus on identifying emotional triggers. A comprehensive approach to psychological support should combine individual therapy, social reintegration efforts, and the encouragement of self-care practices. Ongoing scientific research is necessary to optimize and adapt psychological intervention methods for individuals affected by the consequences of war.

References:

1. Pleskach, B.V. (2022). Psychodiagnostics of the Early Stages of Traumatic Experience: A Scientific Problem. In *Science, Technologies, Innovations: Development Trends in Ukraine and the World*, Poltava, Ukraine. Kherson: Molodyi Vchenyi, pp. 98–101.
2. Hobfoll S.E., Dunahoo C. L., Ben-Porath Y., Monnier J. (1994). Gender and coping: the dual-axis model of coping. *American Journal of Community*, 22, pp. 49–82.
3. Maddi S. Dispositional hardiness in health and effectiveness. In: H.S. Friedman (Ed) (1998) *Encyclopedia of Mental Health*. San Diego, CA: Academic Press. P. 323–335.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE ARCHITECT OF MODERN INDIA: THE LEGACY OF JAWAHARLAL NEHRU

Iryna Petlenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-9>

One of the most influential figures in independent India was its first Prime Minister, a follower of Mahatma Gandhi – Jawaharlal Nehru. He was born on November 14, 1889 in Allahabad (present-day Uttar Pradesh) in the family of a wealthy lawyer and politician Motilal Nehru. His mother, Swarup Rani, came from an influential Bragman family. Nehru got education in the United Kingdom: he studied at Harrow School, and then at the University of Cambridge, where he received a degree in natural sciences. He later studied law in London and became a lawyer. After returning to India and joining the struggle for independence, he quickly became one of the leading figures in the Indian National Congress (INC). He was arrested several times for participating in nationalist campaigns, such as the Civil Disobedience Movement and the Quit India Movement. However, his political career was successful and continued until his death in 1964 [4].

Nehru's views on building a new India were based on the ideas of secularism and laicity, as well as the principles of democratic socialism. In particular, he emphasized that the state should not have an official religion. He sought to create India where all religions would have equal rights, and national politics would be separated from the influence of religion. The principle of religion equality is very important both for then and present-day India. Nehru regarded religion as a private matter of each citizen. He believed that the state should not grant preferences to any religion or interfere with religious practices. This made it possible to avoid the dominance of one religion, in particular Hinduism, in the country where Muslims, Sikhs, Christians and representatives of other confessions lived.

Religious conflicts are one of the reasons for the internal separation of India, as well as one of the reasons for the war with Pakistan. According to Nehru, it was rooted in the British colonial policy. In its radical form, religious fanaticism was an instrument of colonial rule that divided Indian society [3]. For Nehru,

¹ Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

secularism was a way to counter the religious divisions laid down by colonial administrations.

In his policy, Nehru sought to ensure that no religion was used as a basis for discrimination or privilege. He supported constitutional provisions that ensured freedom of religion, as well as prohibited religious discrimination.

Under Nehru's leadership, the Constitution of India of 1950 enshrined the principle of secularism. Here is a list of articles related to religious freedom and the protection of minorities:

- Equality before the law «The State shall not deny to any person equality before the law or the equal protection of the laws within the territory of India» [2, Article 14];

- Prohibition of discrimination based on religion, race, caste, gender or place of birth. Moreover, the article includes a fairly wide range of issues: restrictions on staying in different territories, access to public places, use of municipal wells, roads, etc. [2, Article 15].

- Freedom of conscience and freedom to manifest the religion, freely perform religious rites, and spread religion. At the same time, the article establishes the right of the state to facilitate, for example, construction of religious buildings and temples [2, Article 25].

- Protection of the interests of minorities. «(1) Any section of the citizens residing in the territory of India or any part thereof having a distinct language, script or culture of its own shall have the right to conserve the same. (2) No citizen shall be denied admission into any educational institution maintained by the State or receiving aid out of State funds on grounds only of religion, race, caste, language or any of them» [2, Article 29].

- The right of minorities to establish and manage educational institutions «(1) All minorities, whether based on religion or language, shall have the right to establish and administer educational institutions of their choice. (2) The State shall not, in granting aid to educational institutions, discriminate against any educational institution on the ground that it is under the management of a minority, whether based on religion or language» [2, Article 30].

Thus, Nehru managed to consolidate the principle of secularism constitutionally, which became the main tool for preserving the unity of multicultural India, where representatives of very different religious denominations live side by side on the same territory.

Nehru's economic policy was defined by him as democratic socialism. The key points of the policy are as follows:

1. Five-year plans. Introduction of centralized planning based on socialist principles.

2. Industrialization. Creation of the public sector of heavy industry, in particular, in power industry, mechanical engineering and steel sector.

3. Agriculture. Focus on agrarian reform, including land redistribution.
4. Social equality. Priority of economic justice over profitability.

Jawaharlal Nehru's economic policies integrated democratic socialism and sought to balance the state industrialization and the involvement of private entrepreneurship within a “mixed economy”. To increase the country's potential, Nehru limited opportunities for foreign investment. The state financed large-scale infrastructure projects, i.e., the construction of hydroelectric power plants.

Having analysed in detail the political and economic transformation of India during the first three decades after independence, Frank Frenkel has come to the following conclusions. Nehru sought to separate the spheres of influence of the public and private sectors. The first one was given a key role, and the private sector had a local significance. However, this was done because of the desire to balance economic development and social equality, using the state tools to combat inequality and provide basic social services.

The researcher highlights the following difficulties faced by the Nehru government: bureaucracy, high levels of poverty, inefficiency of previous social policies, and uneven distribution of resources. These problems were solved through a “gradual revolution”. In other words, Nehru's democratic socialism is a search for a balance between the state intervention and private initiatives [1].

The assessment of Nehru's policy is ambiguous. Criticism is related to such issues as slow economic growth, too high role of the state in the economy, aggravation of the conflict with Pakistan over Kashmir.

Nevertheless, the contribution to the development of both Indian statehood and the formation of a new national identity is significant. As the Prime Minister, Nehru continued Gandhi's course, seeking to unite Indian society. His main goal was to unite India as a multinational, multilingual and multireligious country, but without defining one religion or language as dominant. Nehru laid the foundations of modern India as a secular and democratic state, where unity is based on mutual recognition of cultural and religious diversity. His ideas about “unity in diversity” became the principle that defined Indian national identity.

References:

1. Frankel, F. R. (1978). *India's political economy, 1947–1977: The gradual revolution*. Princeton University Press.
2. Government of India. (1950). *The Constitution of India*. URL: <https://www.constitutionofindia.net/constitution/constitution-of-india-1950/>
3. Nehru, J. (1981). *The discovery of India* (Rep. ed.). Oxford University Press
4. Sharma, J. S. (1955). *Jawaharlal Nehru: A descriptive bibliography*. Delhi. URL: <https://archive.org/details/dli.csl.8613>

CULTURAL STUDIES

PHILOSOPHICAL THINKING FOUNDATIONS OF CHOREOGRAPHIC ART

ОСНОВИ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Yaroslava Hrytsenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-10>

У наукових дослідженнях сучасне танцювальне мистецтво початку ХХІ століття дедалі частіше розглядається у філософсько-психологічному вимірі як особлива складова усвідомлення й репрезентації людського досвіду та самовираження – як раціонального, так і інтуїтивного. Видатна танцівниця Мері Вігман детально розглядала в танці не просто пластичну практику, а цілісну художню тілесну мову, яка здатна виходити за межі повсякденної комунікації. На її думку, танець слід розглядати як форму духовного висловлювання – «живу мову, яка розповідає про людину», відкриваючи її найглибші почуття та внутрішні імпульси через образи й алегорії. Вона наголошувала, що танець підноситься над «прозою реальності», оспівуючи живе тіло як носія поетичної істини. На думку Вігман, хореографію можна порівняти з поезією, адже вона об'єднує мову та тілесність у єдиний художній жест. При цьому саме тіло, за її словами, є джерелом цієї мови, яка, на відміну від раціонального пізнання, не підлягає науковій верифікації – її істина є глибоко особистісною і визначається кожним індивідом самостійно [2, с. 13].

Схожих поглядів та принципів дотримувалася також американська дослідниця та філософка Максін Шітс-Джонстон, яка в своїх наукових працях 1960-х років підкреслювала концепцію «мислення в русі». Вона зазначала, що танець – це не механічна послідовність окремих жестів, а безперервне, цілісне охоплення руху в моменті теперішнього часу. Цінність танцю, за її переконанням, полягає в його здатності бути естетичним виразом тіла «тут і зараз». Вона підкреслює, що танцювальне мистецтво не залишає після себе матеріального об'єкта: залишитися може лише запис, але не сам танець як явище. Таким чином, простір і час,

¹ Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

у межах яких існує танцювальна дія, стають не лише середовищем, а й складовими самої структури твору [2, с. 13].

Танець, як форма філософського осмислення буття, вимагає від виконавця не лише технічної підготовки, але й глибинного інтуїтивного та емоційного занурення в музику, яка супроводжує рух, емоційний стан та продукує самовираження. Кожен танцівник, який прагне яскраво виразити через танець не просто сюжет або стиль, а власне розуміння філософії руху, має передусім навчитися “слухати тілом”. Це означає – приймати музику, наприклад, не лише слухом, а тілесно: ритм, динаміка, пауза, нюанс, темброві зміни – усе це стає основою для народження руху, що несе сенс. Гармонічне поєднання між музикою і тілом не виникає автоматично. Вона досягається лише тоді, коли виконавець усвідомлює себе не як інструмент у руках балетмейстера, а як співавтора мистецького висловлювання. Музика в такому випадку не є фоном для танцю, а його джерелом, його душею. Лише через неймовірне глибоке музичне занурення танцівник може передати ідею, що стоїть за хореографією, зробити з неї не просто послідовність рухів, а життєвий жест, наповнений сенсом, емоцією, особистим досвідом.

Цей процес можна порівняти з актом медитації або рефлексії: Танцівник сприймає музику як невербальний текст, у якому закладено метафори, алюзії, внутрішні конфлікти. Потім тіло через власний досвід репрезентує “текст”. Саме в цій точці – у злитті музики, думки й тіла виникає танець як естетичний філософський акт.

У процесі багаторазової репетиції хореограф прагне досягти максимально точного втілення задуманого просторово-часового малюнку, який у його уяві і є відображенням певного танцювального твору. Під час творчо-мистецького пошуку автор постійно аналізує власну ідею, перевіряє її на практиці, змінює, коригує, ставить запитання, шукаючи відповідей у русі. Унікальністю сучасного танцю є те, що незавершена дія може бути завершеним мистецьким актом, якщо в цьому була ідея. Хоча сам задум, попри емоційне та візуальне наповнення, залишається лише потенційним танцем, якщо у процес не включений власний досвід танцівника. У процесі постановки хореограф намагається перевести абстрактні просторово-часові уявлення в тілесну форму, в русі, проте коли танець вже здійснений у сценічному виконанні, він втрачає можливість бути зафіксованим як об’єктивна структура – кожне виконання є унікальним і не повторює попереднє [2, с. 14].

Відомий український науковець, професор Олександр Чепалов у своїй праці «Філософія танцю. Передовий досвід українських учених» (2018) звертає увагу на той факт, що саме хореограф може доповнити філософські роздуми там, де вони ризикують перейти у площину суто

теоретичних абстракцій: «там, де роздуми філософів наражаються на небезпеку бути схоластичними, вступає в діалог хореограф» [2, с. 14].

У подібному ключі міркують і українські дослідники Ігор Печеранський та Дмитро Базела, які у своїй монографії «Вступ до філософії танцю» (Київ, 2017) підкреслюють взаємодоповнюючу роль хореографа і філософа. Вони стверджують, що хореографія розкриває для філософа нові горизонти творчого мислення, надаючи йому простір для виявлення власних методологічних ресурсів. У свою чергу, філософ забезпечує можливість для осмислення танцю як онтологічного явища, що сприяє людині у процесі естетичного та духовного самопізнання.

Таким чином, хореограф у своєму русі прагне втілити ідеальні смисли, які філософ переводить у категорії практичної свободи – свободи, притаманної саме танцю. У цій взаємодії філософ інтерпретує хореографічний рух як специфічну форму мислення – ритмочуттєве та кінестетичне, тобто як «мислення в русі». Філософ, осмислюючи танець, формує певний пласт знання, яке, своєю чергою, хореограф застосовує у практиці, розвиваючи танцювальну техніку та художню виразність [1, с. 4–5].

Олександр Чепалов зазначає, що подібна концепція філософського аналізу у поєднанні з культурологічними, антропологічними та феноменологічними підходами розкриває широкий гносеологічний та естетичний потенціал танцю як виду мистецтва [2, с. 14]. Водночас він наголошує, що у світовій хореографічній практиці існує чимало прикладів, коли філософський підхід інтегрується безпосередньо в особистість самого постановника. Таким чином, митець виступає не лише як хореограф, але й як філософ, який формує художнє висловлювання на основі власних світоглядних засад. До таких постатей XX століття Чепалов відносить Рудольфа Лабана, Марти Грем, Мері Вігман, Піну Бауш та інших новаторів, які не лише створювали нові форми танцю, а й залишили філософські міркування щодо його природи, змісту та ролі у процесі самопізнання людини [2, с. 15].

Отже, філософська думка в контексті танцю може втілюватися через поєднання кількох взаємопов'язаних складових: руху, музики, простору, часу та тілесного досвіду. Танець, як форма невербального висловлювання, стає платформою для виявлення філософських ідей – таких як свобода, ідентичність, час, тілесність, самопізнання. Саме через рух, який є свідомо організованим у межах сценічного простору, танцівник виражає своє ставлення до буття, світу, до себе самого. Завдяки синтезу хореографії й філософії, танець перетворюється на спосіб мислення, де кожен жест може бути метафорою, кожна композиція – втіленням ідеї. Митець, осмислюючи власний творчий акт, ніби вступає

у діалог із філософом – і водночас сам стає філософом у русі. У такому симбіозі філософія надає глибину й концептуальність, а хореографія – тілесну форму для вираження цих глибин.

Список використаних джерел:

1. Печеранський І. П., Базела Д. Д. Вступ до філософії танцю: Монографія. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2017. 123 с.

2. Чепалов О. І. Філософія танцю. Передовий досвід українських учених. *Dance studies*. 2018. № 2. С. 10–17.

SYNTHESIS OF ART NOUVEAU AND CONSTRUCTIVISM STYLES IN THE ARTISTIC AND INDUSTRIAL DESIGN

СИНТЕЗ СТИЛІВ МОДЕРНУ І КОНСТРУКТИВІЗМУ В ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОМУ МИСТЕЦТВІ

Alla Diachenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-11>

На межі XIX і XX століть модерн і конструктивізм стали визначальними етапами в розвитку художньо-промислового мистецтва, відображаючи соціальні, культурні та технологічні зміни того часу. Обидва стилі ставали відповіддю на нові реалії епохи: індустріалізацію, урбанізацію і соціальні трансформації, що сприяло інтеграції естетичних і функціональних аспектів у різноманітні види діяльності, зокрема в архітектуру, дизайн меблів та промисловий дизайн. Синтез цих двох стилів, з їхніми характерними підходами до форми, функції і естетики, створив нову основу для розвитку сучасного дизайну і художньої практики.

Модерн виник наприкінці XIX століття, відповідаючи на потребу об'єднати художні та технологічні досягнення з новими матеріалами – сталлю, склом, бетоном. Він характеризувався органічними формами, витонченими лініями, декоративними орнаментами, що створювали атмосферу елегантності і гармонії [2, с. 32]. Модерн прагнув естетизувати предмети повсякденного вжитку, створюючи об'єкти, що мали не лише художню, а й практичну цінність. Це проявлялось у меблях та архітектурних формах, які поєднували природні мотиви і новітні технології. Яскравим представником модерну є **Антоніо Гауді**, чия архітектура, зокрема «Саграда Фамілія», в Барселоні, вражає витонченими, екстравагантними формами і природними мотивами з інноваційними технологіями, що підкреслюють естетичну глибину стилю [3].

Також варто згадати **Густава Клімта**, чия творчість у декоративному мистецтві (зокрема «Золоті портрети») встановила високий стандарт розкоші та деталізації в мистецтві. Клімт також працював у меблевому дизайні, де поєднував декоративність з функціональними і естетичними вимогами.

¹ Mykhailo Boichuk Kyiv State Academy of Decorative Applied Arts and Design, Ukraine

Ілюстрація 1. Фото фасаду «Сагради Фамілії», Барселона – велична архітектурна композиція, що поєднує органічні форми з інноваційними матеріалами, такими як бетон і скло

Конструктивізм, що виник на початку XX століття, став мистецтвом нового етапу, що акцентувало увагу на функціональності, раціональності і мінімалізмі. Його основною ознакою була відмова від декоративних елементів на користь чистоти і чіткості конструкцій. Важливу роль відігравали нові матеріали та технології – сталь, бетон, скло і пластик [4].

Одним із представників конструктивізму є **Ель Лисицкий**, чия творчість включала плакати, графіку та дизайн, де конструктивістські ідеї функціональності поєднувались з художнім вираженням. Його роботи, такі як «Побудова майбутнього», стали зразками того, як конструктивізм може інтегруватися в повсякденне життя через дизайн об'єктів масового виробництва. **Володимир Татлін**, у свою чергу, став символом прагнення до функціональної естетики в архітектурі та дизайні. Він був одним з засновників конструктивізму та розробляв ідеї практичного застосування мистецтва в індустріальному виробництві. Його роботи стали орієнтиром для українських художників. Його проект «Монумент III Інтернаціоналу» є яскравим прикладом конструктивістської ідеї об'єднання форми і функції, а його роботи в галузі промислового дизайну теж відображали прагнення до раціональності у кожному елементі.

Ілюстрація 2. Один із «Золотих портретів» Клімта, який демонструє використання багатих орнаментів і золотих елементів, що підкреслюють декоративність і символізм модерну

Синтез модерну і конструктивізму став помітним у меблевому дизайні, де плавні лінії і органічні форми модерну поєднувались з геометричною чіткістю і технологічністю конструктивізму. Яскравим прикладом цього є стілець «В3» (так званий «трубковий стілець»), розроблений **Марселем Брейсром**. Він поєднав функціональність конструктивізму – використання трубчастої сталі – з плавними лініями та ергономією, властивими модерну. В Україні аналогічні принципи були втілені в роботах [4].

Ілюстрація 3. Проект «Монумент III Інтернаціоналу»

**Ілюстрація 4. Стілець «B3» Марселя Брейєра –
поєднання індустріального матеріалу (трубчастої сталі)
з естетичною функціональністю, властивою модерну**

В Україні модерн і конструктивізм розвивалися в умовах складних соціальних та політичних змін, і це відображалося в роботах місцевих митців, які адаптували міжнародні стилі до локальних реалій. Одним з

таких митців був **Володимир Лобода**, архітектор і дизайнер, який поєднував декоративні елементи модерну з національними традиціями в архітектурі та дизайні інтер'єрів. Його роботи включали в себе орнаменти, що об'єднували європейський модерн з елементами української культури [1].

**Ілюстрація 5. Фото інтер'єрів,
спроектованих Володимиром Лободою, з орнаментами,
що поєднують модерні елементи з національними мотивами**

Також важливим представником конструктивізму в Україні є **Григорій Якутович**, чия робота в галузі графічного дизайну і промислового мистецтва мала значний вплив на розвиток конструктивістського підходу в країні. Його творчість у 1920-1930-х роках включала прості, функціональні та технологічно інноваційні рішення, що відповідали духу часу.

**Ілюстрація 6. Плакати Григорія Якутовича,
що поєднують геометричні елементи конструктивізму
з національними стилістичними мотивами**

У результаті синтезу модерну і конструктивізму в художньо-промисловому мистецтві України з'явилися нові дизайнерські підходи, які поєднували естетичні і функціональні вимоги. Цей період став важливим етапом розвитку не лише в міжнародному контексті, але й в українському мистецтві, яке змогло органічно поєднати інтернаціональні стилі з локальними особливостями. Від архітектури до меблевого і промислового дизайну ці стилі продовжували впливати на сучасну еволюцію дизайну, ставши основою для багатьох нових напрямків.

Список використаних джерел:

1. Сучасний інтер'єр: розкриття стилю модерн в дизайні приміщень. вудмен, 2024. URL: <https://woodman.ua/blogs/woodman-nasha-filosofija/stil-modern?rsltid=AfmBOorz-N6C3ToIkGAB0MVWS8iCMJ2QRLkWwuaF7hFMaJ259IIAtDrR>
2. Усенко Н.О. Художнє життя України другої половини XX – початку XXI століття: дис. ... канд. мистецтвознавства. Харків, 2015. С. 237.
3. Шнайдер К. Сучасний дизайн: спадщина модерну та конструктивізму. Берлін : Birkhäuser. 2015.
4. Ярош А. Архітектура конструктивізму. Нерухомі, 2023. URL: <https://nerukhomi.ua/ukr/news/lajfhaki/arhitektura-konstruktivizmu.htm>

REALISM IN JAPANESE PHOTOGRAPHY OF THE 1950S: SUBJECT AND THEMATIC TRENDS ON THE EXAMPLE OF TÔMATSU SHÔMEI'S WORKS

РЕАЛІЗМ У ЯПОНСЬКІЙ ФОТОГРАФІЇ 1950-Х РОКІВ: СЮЖЕТНО-ТЕМАТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ТОМАТСУ ШОМЕЯ

Pavlo Zaitsev¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-12>

Капітуляція Японії 2 вересня 1945 рр. та повоєнний період 1950-х – 1960-х рр. спричинили не лише глибоку національну суспільну травму, а й масштабні політичні та соціокультурні трансформації. Ці зміни знайшли своє відображення у фотографічному мистецтві, що розвивалося у двох основних напрямках: суб'єктивізмі, який орієнтувався на експериментальність і особисту рефлексію автора, та реалізмі, що зосереджувався на документальній фіксації соціальних реалій [1, с. 213–214].

Реалізм відігравав ключову роль у суспільному дискурсі, відображаючи структурні зміни японського суспільства післявоєнного періоду. Він став важливим засобом осмислення наслідків війни та процесу реконструкції країни. Яскравим представником цього напрямку був Томатсу Шомей (1930–2012), один із провідних фотографів другої половини ХХ ст. Його стиль і тематична спрямованість сприяли критичному переосмисленню соціальної реальності та популяризації реалізму в японській фотографії [2].

Томатсу розвинув стиль, що поєднував документальність з естетизацією через композиційні й технічні засоби, які підсилювали емоційну та концептуальну виразність його робіт. У 1950-х рр. він активно експериментував зі світлотіньовими контрастами, метафоричністю кадру та нестандартними ракурсами. Ці особливості знайшли відображення у світлинах «Чистильник взуття» (1951) (рис. 1), та «Легкий сон» (1954), де автор зосередився на соціальній нерівності та важких умовах праці.

У роботі «Чистильник взуття» Томатсу використовує прийом об'єктивації людської присутності, акцентуючи увагу на інструментах праці як символах економічної нестабільності. Відсутність конкретної постаті створює узагальнений образ, що підкреслює соціальні проблеми

¹ Kharkiv State Academy of Design and Arts, Ukraine

повоєнної Японії. Аналогічно, у світлині «Легкий сон» зображений виснажений робітник, який заснув на вулиці. Використання високого ракурсу редукує його масштаб, підкреслюючи соціальну ізоляваність та нестабільність післявоєнного суспільства країни.

Рис. 1. «Чистильник взуття»

Джерело: автор Томатсу Шомей, 1951 р.

У другій половині 1950-х рр. стиль Томатсу зазнав еволюції: його роботи стають більш експресивними, а тематика розширюється. Він переходить від фокусування на соціальній нерівності до аналізу впливу урбанізації, модернізації та кризи ідентичності. Фотографії «Заявка на роботу» (1956), «Місцевий політик» (1957) і «Начальник відділу» (1958) (рис. 2) демонструють поляризацію суспільства, показуючи контраст між міськими та сільськими жителями, між працівниками та чиновниками.

Тематична розмаїтість супроводжується розвитком технічних прийомів: активне використання світлотіньових контрастів підсилює драматизм, створюючи візуальний код, що загострює соціальні проблеми. Дефіцит якісної фотоплівки в Японії 1950-х рр. змушував фотографів працювати з висококонтрастними матеріалами, що визначило специфічну естетику того часу. Таким чином, технологічні обмеження перетворилися на художній засіб, який посилив емоційну напругу та соціальну глибину зображень.

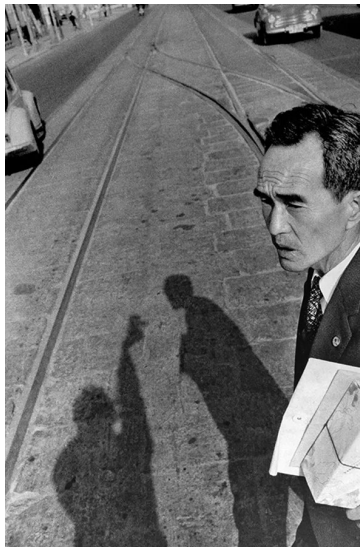

Рис. 2. «Начальник відділу»

Джерело: автор Томатсу Шомей, 1958 р.

Еволюція стилю Томатсу в другій половині 1950-х рр. позначена поступовим переходом від об'єктивного документування до інтерпретативного, емоційно насиченого відображення соціальної дійсності. Його роботи не лише фіксують реальність, а й транслюють глибинні психологічні процеси, що супроводжували модернізацію та соціокультурні трансформації японського суспільства [3, с. 2–4]. Через фотографію він досліджує вплив американської військової присутності, конфлікт між традиційними цінностями та модернізаційними імперативами, а також соціальні суперечності, обумовлені стрімким економічним зростанням.

Внесок Томатсу у розвиток японської фотографії є надзвичайно значущим. Синтез документальної точності й метафоричної виразності його стилю вплинув на подальші естетичні пошуки японських фотографів [2]. Його підхід до світлотіні, композиції та символізму визначив розвиток документальної та художньої фотографії в Японії. Його вплив особливо помітний у творчості таких митців, як Дайдо Моріямо (1938), Такума Накахіра (1938–2015) та Нобуйосі Аракі (1940), які перейняли його методи роботи зі світлом, композицією та соціальним контекстом.

Таким чином, Томатсу Шомей не лише змінив уявлення про фотографію як мистецтво, а й сприяв її розвитку як засобу соціального аналізу. Його експерименти з формою та змістом створили нові можливості для візуального вираження суспільних процесів, а його роботи залишаються актуальними й сьогодні, зберігаючи значущість у контексті глобальної історії фотографії.

Список використаних джерел:

1. Kotaro, L. (2003). The Evolution of Postwar Photography. In J. Junkerman (Ed.), *The history of Japanese photography* (pp. 210–259). Yale University Press.
2. Laurent, O. (2013, January 7). *Japanese photography legend shomei tomatsu dies – 1854 photography*. URL: <https://www.1854.photography/2013/01/japanese-photography-legend-shomei-tomatsu-dies/>
3. Wang, X. (2024). Shomei tomatsu: The deep connection between life and creation and the development of postwar japanese photography and photographers. *OALib*, 11(10), 1–7. DOI: <https://doi.org/10.4236/oalib.1112287>

**SPECIFICITY OF CONCERTMASTER ACTIVITY
IN FOLK-STAGE DANCE CLASSES
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

**СПЕЦИФІКА КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА ЗАНЯТТЯХ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Ruslan Kundys¹

Andrii Yatsenko²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-13>

У навчальному процесі з народно-сценічного танцю концертмейстер відіграє фундаментальну й надзвичайно важливу роль, яка насамперед демонструється передусім у створенні художньо виразного та ритмічно точного музичного супроводу. Саме завдяки йому формується музична атмосфера заняття, що сприяє розвитку емоційного сприйняття та музичного мислення студентів [3, с. 35]. Музичне мистецтво, як ознака емоційно-образного впливу, базується на ритмічно-мелодійній структурі організації звукового простору.

У цьому контексті концертмейстер повинен бути не просто акомпаніатором, а влучно та лаконічно співпрацювати з педагогом-хореографом, розуміти специфіку вправ біля опори, характер та стилістику рухів, їхню пластичну мову та акцентовану систему. Це дозволяє підібрати правильний й відповідний музичний супровід, який не лише детально підкреслює хореографічну форму, але й допомагає студентам глибше й всебічно усвідомлювати метроритмічну організацію танцювальних рухів, узгоджувати активну динаміку та пластичну виразність [1, с. 147].

Особливою рисою концертмейстера є вміння структурувати музичний матеріал згідно з навчальним завданням. Це яскраво передбачає орієнтацію в нотному тексті, розуміння його зв'язку з хореографічною комбінацією та можливість гнучко адаптувати та інтерпретувати супровід до змін у процесі заняття. Оскільки педагог має право зупинити виконання вправи чи повторити окремих її фрагмент або епізод, акомпаніатор повинен точно знати, які музичні фрагменти відповідають тим чи іншим рухам, і оперативно до них повертатися. Подібна ситуація

¹ Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

² Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

стосується і розгорнутих танцювальних етюдів чи складніших комбінацій, які виконуються на середині залу.

Таким чином, фахова майстерність концертмейстера у сфері хореографії полягає не лише в технічній точності, а й у здатності емоційно й ритмічно доповнити хореографічний процес, сприяючи цілісності занять і репетицій, їхній високій художній якості [1, с. 147; 3, с. 35].

Одним із головних завдань під час навчання студентів-хореографів є формування в них музичного мислення, адаптація до художнього-виразного сприйняття музики та усвідомлення її взаємозв'язку з танцювальним рухом. Цей ретельний процес має ґрунтуватися на глибокому вивченні естетичних основ музичного мистецтва, а також на ознайомленні з найкращими зразками як народної, так і класичної музичної спадщини [3, с. 32]. На заняттях із народно-сценічного танцю, особливо в період початкової навчальної програми, особливо важливо забезпечити перше знайомство студентів із музикою саме під час виконання рухів. У цій ситуації надзвичайного правила набуває надання майбутнім хореографам чіткого й конструктивного уявлення про специфіку музичного оформлення занять, про певні закономірності взаємодії пластики і музики. Педагог і концертмейстер мають тісно співпрацювати в єдиному творчо-мистецькому руслі: такий комбінований ефект дозволяє ефективно формувати та розвивати в студентів здатність до свідомого осмислення музичного образу та гармонійного поєднання його з танцювальною дією. Компетентний музичний супровід повинен не просто «супроводжувати» танцювальний рух, а виявляти та відображати його пластичну та стилістичну складову – малюнок, ритміку, динаміку, характер і фразування. Завдання концертмейстера полягає в тому, щоб стимулювати у студентів інтерес до структури музичного твору: навчити їх розрізняти фрази, періоди, речення, орієнтуватися у тембрових, метричних і стилістичних особливостях музики [3, с. 32].

Головна ключова концепція, щоб музичний супровід був підібраний з урахуванням не лише ритмічної структури вправи, але й її естетичного та стилістичного наповнення. Адже ритм у народному танцювальному мистецтві дуже часто є носієм національного ідентичного коду, відображаючи та демонструючи специфічні риси певного етнографічного регіону або національності. Кожна танцювальна традиція має власні ритмічні нюанси, що потребують точного художнього втілення [2, с. 21]. У методичному забезпеченні занять з народно-сценічного танцю важливо приміняти широкий спектр автентичних мелодій, які варіюються за ритмом, метром, мелодичною лінією та фактурою. Такий підхід сприяє розвитку у студентів здатності відчувати зміни характеру музичного супроводу, виявляти його відповідність до одного й того ж

хореографічного руху. Саме тому доцільним є створення індивідуальної музичної хрестоматії, яка містила б нотні приклади для різних типів екзерсисів і комбінацій, адаптованих до специфіки народно-сценічного танцю.

У зв'язку з тим, що термінологія народно-сценічного танцю ґрунтовно базується на французькій лексичній системі, концертмейстер зобов'язаний не лише знати та розуміти значення кожного терміна, але й усвідомлювати специфіку виконання відповідного руху. Це знання є необхідним для точного підбору музичного матеріалу, який відповідає структурі й характеру вправ. Музичне оформлення занять покликане не тільки супроводжувати танцювальні вправи, а й активно впливати на формування естетичних навичок у студентів, розвивати їх музичну чутливість, здатність до розрізнення фраз, темпів, характеру та ритму музики. Всі елементи заняття – від привітання на початку до поклону наприкінці, від вправ біля станка до роботи в центрі залу – мають бути гармонійно поєднані з відповідним музичним фоном. Це сприяє виробленню звички до ритмічної узгодженості рухів з музикою.

Концертмейстер також повинен прагнути до творчої свободи – не обмежуватися лише читанням з нот, а практикувати імпровізацію. Навіть якщо перші спроби будуть простими за мелодикою та гармонією, головне – аби імпровізація відповідала характеру, ритмічному малюнку та динаміці конкретної вправи. Окремої уваги потребує точність у розстановці акцентів: деякі рухи виконуються на сильну частку такту, інші – із затакту, і концертмейстер має чітко це відображати у грі.

Таким чином, взаємодія концертмейстера та педагога-хореографа у закладі вищої освіти має багатовимірний характер і охоплює широкий спектр професійних та творчих завдань. Ця співпраця ґрунтується на взаємному розумінні специфіки навчального процесу, глибокому усвідомленні ролі музики в танцювальному мистецтві та спільному прагненні до створення цілісного художнього образу на занятті. Концертмейстер не лише виконує функцію акомпаніатора, але й є повноцінним учасником освітнього процесу, який сприяє розвитку музичної чутливості студентів, формуванню їхнього естетичного смаку, ритмічного відчуття, здатності до фразування руху в єдності з музикою. Зі свого боку педагог-хореограф забезпечує методичну структуру заняття, визначає характер вправ і темп навчання, а також корегує музичний супровід відповідно до педагогічних завдань.

Список використаних джерел:

1. Голдрич О. Хореографія: посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. 2-ге вид., доповн. Львів : Сполом, 2006. 158 с.
2. Голдрич О., Хитряк С. Музична хрестоматія: посібник для уроків народно-сценічного танцю. Львів : Край, 2003. 230 с.
3. Зайцев Є., Колесниченко Ю. Основи народно-сценічного танцю: навчальний посібник для ВНЗ культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації. 2-ге вид., доопрац. і доповн. Вінниця : Нова книга, 2007. 413 с.

**PRESERVATION AND POPULARISATION
OF FOLK DANCE CULTURE OF LVIV REGION
IN THE CONTEXT OF AMATEUR GROUPS
IN THE LATE XX CENTURY:
HISTORICAL AND CULTURAL ASPECT**

**ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ
НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЛЬВІВЩИНИ
В КОНТЕКСТІ АМАТОРСЬКИХ КОЛЕКТИВІВ
НАПРИКІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ:
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

Yaroslav Sapeho¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-14>

Народна хореографічна культура Львівщини наприкінці ХХ століття мала багатшаровий і яскравий характер, демонструючи як ґрунтовні традиції, що формувалися століттями, так і інноваційні впливи, зумовлені соціально-культурно-мистецькими процесами, характерними для останніх десятиліть ХХ століття. Цей період був особливо фундаментальним для збереження, оновлення та популяризації регіонального автентичного танцювального фольклору, який виступав важливим засобом вираження національної ідентичності, духовної спадщини й творчої самобутності українського народу.

Львівщина, як один із провідних стилістичних етнокультурних центрів України, протягом століть зберегла значну кількість фольклорних танцювальних форм, притаманних різним етнографічним групам (бойки, лемки, опіляни, тощо). У танцях цих груп зберігалися ритмічні-танцювальна побудова, костюмові та музичні особливості, які не лише відображали певну етнографічну територію, але й формували виразні принципи, що мали високий естетичний потенціал.

Особливого значення у цей період набув процес сценізації народного танцю. Численні ансамблі народного танцю, такі як ансамбль «Юність», «Галичина», «Полісяночка», «Веселка», «Надністрянка» ретельно збирали та фіксували інтерпретації танцювального фольклорного матеріалу, зберігаючи його стилістичну основу, але адаптуючи до сценічних законів. Хореавтори створювали хореографічні композиції, в яких автентичні елементи комбінувалися з модернізованими формами

¹ Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

хореографії, що сприяло популяризації народного танцювального мистецтва серед широкого кола глядачів.

Велику роль у розвитку народного танцювального мистецтва Львівщини відігравала мережа дитячих мистецьких шкіл, культурно-освітніх установ, а також фольклорні фестивалі, конкурси, етнографічні експедиції. Участь у цих заходах відігравала не лише збереженню, а й завзятому передаванню традиційної танцювальної народної спадщини майбутнім покоління. Освітній компонент був невід'ємною частиною цього процесу, адже саме через педагогічні підходи відбувалося формування глибшого розуміння значення народного танцю як частини національного культурного коду.

Варто зауважити, що на межі XX–XXI століть яскраво й поступово відбувалося поєднання народного танцювального мистецтва з іншими видами мистецтва – музикою, театром, декоративним мистецтвом, що сприяло виникненню нових форм сценічного фольклору. Такі процеси не суперечили традиційності, а навпаки – свідчили про здатність народної хореографічної культури до розвитку, адаптації та внутрішньої модернізації.

На території Львівщини значну роль в системі аматорського народного танцювального мистецтва займають народні та зразкові ансамблі танцю, які стали ґрунтовними носіями регіональних танцювальних народних традицій і водночас покращували активному збереженню та популяризації українського автентичного танцю.

Одним із яскраво відомих колективів Львівщини є народний ансамбль танцю «Галичина», що діє при Городоцькому районному Народному домі. Заснований ще у 1963 році, офіційне визнання у вигляді почесного звання «Народний» колектив отримав у 1982 році. Народний ансамбль танцю «Галичина» завжди був цінним представником свого регіону на численних конкурсах та фестивалів. Репертуар колективу вирізняється на основі багатобарвного танцювального доробку західноукраїнського регіону, що демонструється в оригінальності танцювального матеріалу, так й в стилістиці виконання. Колектив досконало подає українські народні танці з різних етнографічних зон: гуцульські «Аркан» і «Півторак», прикарпатські «Обертинка» та «Горянка», покутські «Сербин» і «Голубка», закарпатський «Цифрований», а також буковинську «Волошку».

Завдяки високій танцювально-технічній майстерності виконання ансамбль отримав підтримку від місцевої влади, що виявилась у забезпеченні сценічними костюмами, які репрезентують хореографічну культуру різних регіонів України [1, с. 100].

Ще одним значущим представником аматорської народної танцювальної культури є Зразковий ансамбль пісні і танцю «Щирчанка», що виник у вересні 1978 року на базі середньої школи смт. Щирець Пустомитівського району. Вже у 1986 році колектив перейшов під юрисдикцію місцевого будинку культури, де і отримав свою назву. У 1988 році ансамбль здобув звання «Народний». Основу його репертуару представляють вокально-хореографічні композиції, де поєднується українська пісня, танець та музика [1, с. 100].

Неповторним явищем стало заснування вокально-хореографічного ансамблю «Веселі черевички», створеного у 1990 році при Львівській середній школі № 6 подружжям хореографів Марією та Володимиром Чмир. Ансамбль здобув визнання не лише на теренах України, але й за кордоном – у Польщі, Німеччині, Сирії, Тунісі та США – завдяки високохудожньому виконанню українських народних танців [1, с. 100].

Зразковий ансамбль танцю «Веселка», що функціонує при міському будинку культури «Молодість» у м. Новий Розділ, має унікальний репертуар, який будується на основі Прикарпатського, Закарпатського та Буковинського регіону. Ініціатором створення колективу був Ю. Трегубов, до якого у 1984 році приєдналася Т. Трегубова. Того ж року відбувся набір нової підготовчої групи, що стало початком активного розвитку ансамблю. У 1989 році, завдяки високому виконавському рівню, колективу було надано звання «Зразковий». Протягом наступних десятиліть ансамбль здобув численні нагороди, став лауреатом всеукраїнських та міжнародних конкурсів і фестивалів, зокрема фестивалю «Купальничка – 99» у Польщі [1, с. 100].

Одним із унікальних представників народного танцювального мистецтва Львівщини є Зразковий ансамбль танцю «Квіти України», який був створений у 1983 році у Львові на основі народного ансамблю «Мрія» під керівництвом досвідченого хореографа Ірини Колеснікової.

З моменту заснування колектив почав динамічно розвивати народно-сценічний напрям у танцювальному мистецтві, де активним засобом поєднуються в репертуарі традиційно-обрядова складова з елементами фольклору інших народів. Програма ансамблю включає широкий спектр хореографічних композицій українського, молдавського, угорського та польського походження, що дозволяє формувати у глядача багатогранне уявлення про танцювальну культуру різних етносів [1, с. 95]. Особливого колориту репертуару надають сюжетні танцювальні композиції, пов'язані з українськими традиціями, звичаями, обрядами та святами. Наприклад, у танці «Веснянка» демонструється енергія зображення природи, радість спільного колективного дійства та ніжність молодіжних ігор, які були поширеними на західноукраїнських теренах.

Хореографічна композиція «Козацький розгуляй» – це швидка танцювальна сцена з елементами бойового гопака, що відображає мужність, героїзм, завзятість з чітким ритмом і складною хореографічної чоловічою лексикою. Ансамбль активно гастролює, представляючи свої постановки не лише в Україні, але й за кордоном – у 1990 році він виступав у Австрії, Німеччині та Польщі, де здобув високу оцінку за автентичність та професійний рівень [1, с. 95].

В контексті мистецько-культурного простору Львівщини вирізняється народний ансамбль танцю «Надністрянка», що діє при міському Палаці культури м. Ходорів Жидачівського району. Колектив було створено ще у 1951 році, проте лише у 1976 році йому було присвоєно почесне звання «Народний». З часу заснування ансамбль перетворився на яскравий осередок збереження та презентації традиційного хореографічного мистецтва регіону. Під керівництвом заслуженого працівника культури України Ю. Коцовської, колектив увібрав найкращі зразки національної духовної спадщини, місцевого фольклору та хореографічної виразності [1, с. 95]. «Надністрянка» неодноразово долучалася до культурно-історичних подій загальнонаціонального масштабу, зокрема – до святкування 500-річчя Запорізької Січі, де її виступи слугували мистецьким заклик до єдності українського народу. У 1991 році ансамбль представляв Львівщину на міжнародному фестивалі українського фольклору «Берегиня» в Луцьку, де виступали представники української діаспори з таких країн, як Австралія, Нідерланди, Канада, Польща та інші. Репертуар колективу з успіхом демонструвався на сценах Тернополя, Львова, Києва, Миколаєва, Дніпродзержинська та інших міст України, що підтверджує його важливу роль у популяризації національного танцю [1, с. 95].

Отже, народна танцювальна культура Львівщини кінця ХХ століття характеризується багатогранним спектром й унікальну стилістику танцювального виконання. Самобутність хореографічної культури Львівщини засвідчена через діяльність численних народних і зразкових ансамблів, які не лише зберігали автентичні зразки народного танцю, але й активно оновлювали репертуар, впроваджуючи нові сюжетні форми, комбінування етнічних стилів, використання регіонального костюму, музики, елементів побутового танцю. Така різноплановість дозволяє говорити про високий рівень професіоналізації аматорського мистецтва, яке відіграло важливу роль у процесі збереження національної культурної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Народна культура Львівщини. Львівський державний обласний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи. Львів, 2013. 210 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/10pQBxoz9oH9V74OcRqsaEh8nEWH4yXm/view>
2. Пастух В. Модерні хореографічні напрями в Галичині (20–30-ті роки ХХ ст.). Київ : Знання, 1999. 41 с.
3. Плахотнюк О. Джаз-танець як феномен художньої культури : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 Теорія й історія культури. Львів, 2016. 295 с.
4. Плахотнюк О. Етносвітогляд фольклорного танцю в мистецькому просторі сучасності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Гельветика, 2021. Вип. 35. Т. 5. С. 4–8. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-5-1>

PHILOLOGICAL SCIENCES

PHONETIC RECURRENCE IN LITERARY TEXTS

Oleh Honcharuk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-15>

Phonetic recurrence is one of the oldest and most common poetic techniques. It plays an important role in creating sound harmony, emotional coloring and emphasizing semantic accents. A delicate tool in the hands of a writer, which allows you to create unsurpassed sound pictures and convey the most subtle shades of emotions. This is the reiteration of certain sounds in the text, which creates rhythm, melody and emphasizes important words or ideas. Literary texts are rich in examples of the use of phonetic recurrence, which allows you to more deeply understand its artistic features and impact on the reader.

Phonetic recurrence can show itself through the following means: sound imagery – a description of sound images and their role in creating an atmosphere; alliteration – reproducing of identical or similar consonant sounds; assonance – echoing of identical or similar vowel sounds; rhythm – alternation of stressed and unstressed syllables; onomatopoeia – lexical units that imitate the sounds of the surrounding world.

These means do not exist in isolation, but interact with each other, creating complex sound compositions. The functions of phonetic recurrence are diverse. After all, the creation of sound harmony gives the text musicality, melody, and the emphasis on semantic accents draws attention to certain words or phrases. The formation of images causes certain associations and representations. The expression of emotions conveys various feelings: joy, sadness, anger, etc. Understanding information facilitates the memorization of the text.

Sound imagery is a powerful literary device that allows the author to convey the atmosphere of the composition, create vivid images and emotions using sounds. Recurrence, that is, the reproducing of certain sounds or sound combinations, enhances the effect of phonology, giving the text a special musicality and expressiveness. M. Kabysh notes: “Sound becomes a significant factor in the creation of a certain poetic image, a means of conveying the emotions and experiences of a lyrical hero” [1, p. 70].

¹ Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine

Recurrence enhances the effect of sound imagery and allows you to achieve the following results: *Emphasizing important details*: reiteration of a sound associated with a certain image or concept emphasizes its significance in the text. *Creating emotional tension*: gradually increasing the frequency of a sound can create a sense of growing tension or culmination. *Expressing monotony or cyclicity*: recurring of the same sounds can convey a sense of monotony, circular motion, or infinity. *Enhancing the musicality of the text*: rhythmic succession of sounds gives the text musicality and melody.

Alliteration is one of the oldest and most common poetic devices in the literature. It was widely used by both folk artists and professional writers. By creating sound harmony, alliteration gives speech musicality, rhythm, and fluidity. Reproducing of sounds draws attention to certain words or phrases, emphasizing semantic accents. It can create vivid visual, auditory or tactile images. With the help of alliteration, you can convey a variety of emotions: joy, sadness, anger, peace, etc. Alliteration facilitates the memorization of information, since the rhythmic echoing of sounds creates an acoustic trace in memory.

Assonance, along with alliteration, is one of the oldest and most common poetic techniques. It consists in the reiteration of identical or similar vowel sounds in words, creating a certain sound harmony and emphasizing semantic accents in the text. Assonance, like alliteration, gives language musicality, emotionality and helps to create vivid images. The works of famous classics of Ukrainian literature are full of examples of the successful use of assonance.

Rhythm is an invisible thread that permeates language, giving it dynamics, emotionality and order. Like music, language has its own pulse, which is created by the alternation of stressed and unstressed syllables. This rhythm affects our perception of the text, evoking various emotions and associations. It is a regular recurring or alternation of any elements of speech, which creates a feeling of order and movement. In poetry, rhythm is most often associated with the alternation of stressed and unstressed syllables, which form the so-called “meters”. However, rhythm can also be created by other means, for example, by the reiteration of sounds, pauses, intonation rises and falls. Rhythm is a powerful tool in the hands of a writer, which allows you to create vivid and unforgettable images, convey the atmosphere of the work and evoke emotions in the reader. The study of rhythm helps to more deeply understand and appreciate the artistic value of literary works.

Thus, *phonetic recurrence* is an important component of a literary text that affects its perception by the reader. The use of various phonetic means allows the author to create original sound compositions, emphasize semantic accents, and convey various emotions. The analysis of phonetic recurrence in the texts

of Ukrainian writers allows for a deeper understanding of their work and an assessment of its artistic value.

References:

1. Kabysh M. Yu. (2015) *Zvukopys v ukrainskii poezii pershoi polovyny 20 stolittia: semantyka, funktsii* [Phonology in Ukrainian poetry in the first half of the 20th century: semantics, functions]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv. 267 p. [in Ukrainian]

**THE CONCEPT OF "BELIEF" IN THE INDIVIDUAL STYLE
OF RENE WANDERLIN (ON THE EXAMPLE
OF THE PSYCHOLOGICAL AND MYSTICAL DETECTIVE
‘У МАРЕВІ: ОБИРАЙ ТЕ, ЩО НЕ ЗРУЙНУЄ ТЕБЕ’)**

**КОНЦЕПТ «ВІРУВАННЯ» В ІДІОСТИЛІ РЕНЕ ВАНДЕРЛІН
(НА ПРИКЛАДІ ПСИХОЛОГІЧНО-МІСТИЧНОГО
ДЕТЕКТИВА «У МАРЕВІ»)**

Olha Kostryba¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-16>

Актуальним завданням сучасної лінгвістики є концептуалізація, а відтак категоризація семантичного континууму мови. Як зазначає Н. Венжинович, вагомим є «<...> виявлення в мові характеру пізнання та світосприйняття світу людиною, проникнення через мову до етнічних ментальних утворень» [1, с. 1]. У цьому аспекті зразковим є художній текст авторства Рене Вандерлін – «У МАРЕВІ», що зумовлено його часо-просторовими рамками як ретрансляторами, а симбіоз біблійного та міфологічного вірувань різних народів світу, експлікованих в тексті, спричиняє до необхідності простежити їхню індивідуально-авторську інтерпретацію.

Метою пропонованого дослідження є декодувати специфіку концепту «ВІРУВАННЯ», який є аксіоматичним в ідіостилі Рене Вандерлін.

Семантичний простір кожної мови складається з концептів, а інтерпретувати структуру знань можна на базі саме семантичного континууму [8, с. 158]. Найперше в побудові концепту потрібно розрізняти «значення» та «смісл» [4]. Лексикографічне тлумачення поняття «вірування» є однозначним: «Релігійні уявлення кого-небудь; постулати якої-небудь релігії, віросповідання» [7]. Сислову складову концепту становлять переважно імпліцитні конституенти його семантичної побудови, більшість із яких сприймаються «<...> широким “наївним” суб’єктом» [4]. «Концепт у своїй “смісловій” частині здійснює “стиснення” смислового коду, позачасовий вимір, знання представляє як результат... Концепти як інтерпретатори смислів весь час уточнюються й модифікуються... Зміст концепту як ментальної сутності визначається всією розмаїтістю контекстів уживання й залежить від світоглядних

¹ Higher Educational Institution "King Danylo University", Ukraine

домінант» [4]. Важливо, власне, вловлювати смисли концептуального змісту, адже в логіці під концептом розуміють смисл знака (імені) [4].

Концепт (за Ф. Бацевич) – «<...> багатовимірне смислове утворення, що має фреймовий, поняттєво-дефінітивний і аксіологічний виміри» [4]. Концепт поєднує усе те, що людина знає і думає, передбачає й фантазує тощо про об'єкти світу [4], реального та ірреального.

Лінгвістичне відображення концепту «ВІРУВАННЯ» в мовомисленні Рене Вандерлін представлено вербалізацією релігійно-язичницьких різнонаціональних уявлень людини.

Християнський світогляд українського народу актуалізований через культурно-релігійний тип мислення авторки та детермінується лексемами з позитивною конотацією або ж із напластуванням морально-етичних смислів. Наприклад: *«Він міцно взяв за руку стару жінку, що йшла позаду та пошепки молилася з благанням: “Пробач, пробач, Господи!”*. І далі вони крокували разом. Жінка уявляла, що її веде не бідолаха, який мав нещастя народитися також євреєм, а сам **Бог** через нього забирає її **гріхи**» [5, с. 12]; *«Перший сніг. 6 грудня. Зимова казка вривалася в усі будинки міста. Новорічна пісня лунала в кожному куточку. Прихід Миколая напередодні ошчасливив безліч дітей. Але ніхто не чекав на старого дідуся з подарунками, діти перестали вірити, а раділи тому, що організували для них батьки. І зовсім ніхто не намагався дізнатися історію походження **свята Миколая**»* [5, с. 41]. Натомість ставлення німецького народу до християнської релігії репрезентовано як негативне, що підтверджується вживанням лексем у такому контексті: *«Könnte sie doch nicht noch hundert Meter weiter gehen. Ihr Volk ist ein **Gottesfehler!**»* (*«Не могла вже дійти сто метрів. Ваш народ – це помилка Господа!»*) [5, с. 12]. Іудейські ж вірування репрезентовані знаннями про чорта, демона-спокусника Асмодея: *«Час пішов... **Асмодей**, наляканий та поранений, поринув у своє **царство проклятих**»* [5, с. 237].

Концепт «ВІРУВАННЯ» в ідіостилі авторки здебільшого представлений перетином часо-просторових міфологічних трактувань. Наведемо приклади міфічних істот, свят, ареалу поширення цієї культури тощо.

Так, слов'янська міфологія репрезентована лексемами на позначення ірреальних істот, свят, локацій: *«Гірські місцевості завжди були окутані легендами, особливо ті, де видніються далеко гори, густі ліси та глибоко заховані озера. Історії про **мавок** та **водяних** були улюбленими для маленьких вух перед сном. Діти засинали, ховаючись під ковдрою, у передчутті, що якась одна з неймовірних казок торкнеться саме їх. Містика була улюбленою темою для гірських жителів, а найкращим був той дідусь, що розказував древні легенди чи історії зі свого дитинства, які з ним трапилися далеко в горах. Про появу **русалок** на Івана Купала*

чи про **домового**, який розкидав речі в будинку, коли не отримував свого горнятка з молоком. Для дітей це був свіжий ковток повітря: вони розвивали уяву. Такі історії мали бути почутими в українських **Карпатах**» [5, с. 10]. У мисленні українців Карпати – це осередок міфології, де мавок сприймають як душі померлих дітей, які живуть у полях чи на деревах, у гірських печерах [2, с. 285]; водяника – як міфічного царя, що володіє водою світу, а саме: ріками, озерами, болотами, морями тощо [2, с. 88]; русалок – як богинь земної води, які живуть на дні водоймищ; «<...> неназвані маленькі дівчатка, мертвонароджені чи приспані матерями» [2, с. 449]; домового – як духа, який оселяється у новому домі разом із людьми [2, с. 160]. Зрештою, авторка акцентує на дохристиянському святі східних слов'ян – Івана Купала, яке відбувалося в дні сонцестояння поблизу води на пагорбах, а обряд поєднував ігрища, голосіння, плакання за потопленими й захороненими під час свята опудалами [3, с. 499]. Як бачимо, лексеми йменують поняття потойбічного світу.

Скандинавська та германська міфологія здебільшого представлена явищами, предметами тощо, які мають стосунок до національної ритуальної автентики, а також називають міфічних осіб, ірреальні субстанції, дії: «*Костянтин вирішив із нею попрощатися, дотримуючись усіх скандинавських обрядів та звичаїв. Повернувши її додому, він підпалив факел і підніс його до тіла; пустив човен по морю, хоч розумів, що це їй не допоможе. У ту ніч, здавалося, що все навколо зів'яло, природа Норвегії журилась, німфа, що народилася колись там і яка підтримувала своїм співом життя, загинула назавжди*» [5, с. 158]; «*Монстр із води, демон, чотиринога звіроподібна істота, прекрасна дівчина, некі, нікса, морська діва чи чудовисько, а для людей – Вероніка, або просто Нікі – це усе була вона*» [5, с. 69]; «*Душу викрадено й заперто десь у тіньовому світі. Пекло чи хель? А може, ще деінде... про це вже ніхто не дізнається. Але назад виходу немає*» [5, с. 84]; «*Продавець благ і виконавець бажань – Водан, або ж Одін – той, у кого насправді мали вірити, опираючись на древні рукописи. Бог, ім'я якого є синонімом до битви та війни, був виконавцем бажань і родючості. Верховний правитель Всесвіту ввібрав у себе всі якості богів. І забираючи на битві дарував у колиці*» [5, с. 41]; «*Там, де веселка торкалася до землі, єдналося небесне й земне. Сила – у єднанні природи та людини, людини й істоти*» [5, с. 131]. Останній приклад репрезентує райдугу як символ містка між земним та небесним світом та тісно переплітається з християнством, адже веселка вперше з'явилася після Всесвітнього потопу та уособлює Господнє прощення, дароване людству.

Таким чином, в індивідуальному стилі Рене Вандерлін центральним поняттям концепту «ВІРУВАННЯ» є дуалістичне міфологічне сприйняття всесвіту, для якого характерний синкретизм християнства та язичництва, зорієнтованих на гармонійну світобудову (рис. 1).

Рис. 1. Концепт «ВІРУВАННЯ» в ідіостилі Рене Вандерлін

1. Венжинович Н. Концептуалізація дійсності за допомогою власних назв у фразеологізмах української мови. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці : Рута, 2007. Вип. 356–359. С. 380–385.

2. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Голубоцький П. В., Карадобрій Т. А. Енциклопедія історії України : Т. 5 : Кон – Кю. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2008. 568 с.
4. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія ; за редакцією М. І. Голянич. Івано-Франківськ : Сімік, 2011. 272 с.
5. Рене Вандерлін. У МАРЕ'ві. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2024. 255 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
7. Словник української мови : в 20 т. / за ред. В. М. Русанівського. Київ, 2010–2019.
8. Хоршун О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. Вип. 49. С. 158–161.

**SOCIO-COGNITIVE MECHANISMS
OF DISCOURSE CONSTRUCTION:
FROM INDIVIDUAL PERCEPTION
TO COLLECTIVE CONSCIOUSNESS
DURING THE RUSSIA'S INVASION OF UKRAINE**

**СОЦІОКОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ
КОНСТРУЮВАННЯ ДИСКУРСУ:
ВІД ІНДИВІДУАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ
ДО КОЛЕКТИВНОГО СВІДОМОГО
В РОКИ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ**

Oleksii Lenartovych¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-17>

Російське повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році призвело до певного глибокого дискурсивного зламу. Одним із центральних питань лінгвістичних досліджень опинилися механізми конструювання сенсів, що формуються на перетині ментальних моделей особистостей, спільнот, націй, медійних структур, історичної пам'яті націй і політичної комунікації.

Сучасні дослідження дискурсу вимагають інтеграції когнітивних і соціальних структур, що є його невід'ємними компонентами. Теун Ван Дейк розробив соціокогнітивний підхід до аналізу дискурсу, за допомогою якого враховуються всі різнопланові і суперечливі моменти дискурсивної діяльності людини [1, с. 66]. У критичному дискурс аналізі за Норманом Ферклафом, де головний фокус проводиться на мікроаналізі мовної взаємодії, є врахування таких категорії як: особи що ведуть комунікацію, почерговість мовлення комунікантів, використання пауз, інтонації та інших лінгвістичних компонентів [2]. Ментальний процес у критичному дискурс аналізі якщо і враховується то максимально опосередковано, оскільки думки і знання учасників не вважаються головним об'єктом дослідження. Відповідно і соціальний контекст розуміється тільки опосередковано.

Натомість, Ван Дейк вважає, що дискурс адекватно зрозуміти без урахування людської когніції і сприйняття неможливо. Дискурс це не лише мовленнєвий акт чи текст, це складний соціальний і когнітивний процес, у якому ментальні моделі індивідів взаємодіють із колективними

¹ Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine

структурами знання [3]. У воєнному контексті дискурс набуває підвищеної інтенсивності: кожен акт спілкування стає не лише інформативним, а й ціннісно насиченим, сповненим емоцій та політичних конотацій. Як люди абсорбують, обробляють і продукують дискурс у своїй свідомості, спираючись на знання, досвід і певні оцінкові категорії – в цьому і полягає важливість соціокогнітивної дискурсології. У контексті російського повномасштабного вторгнення за допомогою аналізу Ван Дейка доцільно простежувати індивідуальне сприйняття війни та її трансформацію у колективну свідомість, що є конструктом, стабілізатором і каталізатором для побудови колективної свідомості різних суспільств.

Одним із ключових механізмів конструювання дискурсу у соціокогнітивному підході є дихотомія поділу на «своїх» і «чужих». Наративи страху, загрози, знелюднення ворога формують позицію «чужих», натомість героїчні образи, демократія і захист формують позицію «своїх». Український публічний дискурс після 24 лютого 2022 року демонструє радикальну поляризацію: Росія постає не просто як військовий противник, а як уособлення зла, репресій і геноциду; Україна – як носій гуманізму, свободи та європейської цивілізації. Важливим елементом у дискурсі російського вторгнення в Україну є «травма» як чинник формування колективної пам'яті. В дискурсі це поняття посідає певне особливе місце, оскільки певні події, наприклад звірства вчинені російськими військовими злочинцями в містах таких як Бучі, Ірпені, Маріуполі – фіксуються у ментальних моделях багатьох індивідів і одночасно активно артикулюються в медійному просторі. Подібно до того як Голокост став головним елементом пам'яті для європейської спільноти (українська включно), злочини в Бучі стали маркером історичної травми українського народу. Цей процес супроводжується дискурсивною ритуалізацією – використанням повторюваних мовних формул, наративів, візуальних образів, які консолідують націю навколо певної інтерпретації минулого. Таким чином, дискурс стає інструментом колективного горя і активізації суспільства.

Отже, формування індивідуального сприйняття війни створюється через когнітивні фрейми – ментальні структури, що організовують знання про реальність. Наприклад, наративи про «нацизм» в Україні, просуваються російською пропагандою і викликають когнітивний дисонанс у тих, хто має доступ до альтернативних джерел інформації. За допомогою критичного мислення і обізнаності встановлюється певна істина у свідомості людини, в даному випадку про невідповідність припису вище зазначеної ідеології до українського народу, через

особистий досвід та альтернативні джерела знань і інформаційне середовище. Однак, у споживачів цієї інформації з відсутністю будь-якої іншої альтернативи конструюються сенси нав'язані російською пропагандою.

У ширшому культурно-психологічному контексті важливо також згадати концепцію колективного несвідомого. Це поняття за К. Г. Юнгом, формується через архетипи та спільну пам'ять, що передаються з покоління у покоління. Це поняття зміцнюється через дискурсивні практики, що підкреслюють історичну боротьбу та культурну унікальність [4]. У формуванні колективного несвідомого українського народу важливу роль відіграють промови Володимира Зеленського. Він активно використовує стратегічне фреймування війни як боротьби добра і зла., використовуючи наративи адаптовані також і для західної аудиторії, оскільки апелює до базових гуманістичних цінностей.

Британсько-український дискурс у роки повномасштабного вторгнення Росії в Україну є яскравим прикладом того, як соціокогнітивні механізми трансформують індивідуальне сприйняття подій у спільне колективне знання та ідентичність. Аналіз промов Бориса Джонсона, Ріші Сунака і Кіра Стармера, британських прем'єр міністрів дозволить отримати важливі лінгвістичні дані відносно британсько-українського дискурсу під час російського вторгнення в Україну.

Таким чином, соціокогнітивний підхід дозволяє не лише аналізувати мовні практики, а й розуміти ймовірності політичного майбутнього, формування думок різних громадян всього всесвіту, а також сприяє покращенню критичного мислення у сучасному інформаційно-ненадійному світі.

Список використаних джерел:

1. Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. Cambridge University Press. 267 p.
2. Fairclough N. L. *Critical Discourse Analysis* / N. L. Fairclough, R. Wodak // *Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction*. London ; Thousand Oaks ; New Delhi : Sage Publications, 1997. Vol. 2. / ed. by T. A. van Dijk. P. 258–284.
3. Dijk T. A. van. *Social Cognition and Discourse* / T. A. van Dijk // *Handbook of Language and Social Psychology* / [ed. by H. Giles and W. P. Robinson]. Chichester : John Wiley, 1990. P. 163–183.
4. Jung, C. G. (1959). *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Princeton University Press.

**COGNITIVE AND CULTURAL PARADIGMS
AS A CONTEXT FOR TRANSLATING POETRY
FROM UKRAINIAN INTO ENGLISH
(BASED ON THE TRANSLATION OF POETRY OF UKRAINIAN
DIASPORA IN CANADA BY WATSON KIRKCONELL**

Myroslav Tomashchuk¹

Liudmyla Didyk²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-18>

The cognitive essence of translation and its connection with the cultural paradigm are being studied by both Ukrainian and foreign researchers, including E. Akhmedova (2023), N. Holubenko (2019), R. Muñoz-Martin (2017), M. Tkachivska (2022), R. Shcherba (2022), and others.

According to N. Holubenko, the ethno-socio-cultural factor in speech behavior is one of the main elements of cognitive translation studies [2, p. 134]. E. Akhmedova draws attention to the importance of “conceptual domains” [1, p. 38]. We believe that the cultures under the influence of which texts are created should be considered as such domains.

R. Muñoz-Martin emphasizes that the brain, as a carrier of cognition, “... is nested into both a body and a physical and sociocultural environment; that is, it works in tandem with the environment and cannot be analyzed in isolation” [8, p. 563]. M. Tkachivska and R. Shcherba add that in literary translation, taking into account the reader’s cognitive reserve is mandatory for the successful transfer of the flavor of a foreign culture [5, p. 204].

From the above statements, it follows that the lack or neglect of understanding the cultural features of the original work can cause cognitive distortions in the translation process.

Since the translation of literary texts is considered here as a creative activity, we believe that it is necessary to take into account the creative potential of the translator.

The results of the content analysis show that the translator managed to preserve the intonation pattern of the original works in the absolute majority of cases (in 11 out of 12 studied poems). The reproduction of the intonation pattern acquires particular importance when translating works colored by culturally-determined attributes. For example, “Пісня друга” by Teodor Fedyk, written

¹ Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

² Ukraine

in the form of a Ukrainian folk *kolomyika* with alternating iambic trimeter and tetrameter and the pyrrhic applied with 14 syllables in a two-line stanza.

В Вінніпегу доріженька — — — — — — Ковбичками бита; — — — — — — Мав я перші великодні — — — — — — Дуже сумні съвята. — — — — — — [6, с. 11]	I wandered here in Winnipeg, — — — — — — I sadly celebrate — — — — — — The first sweet Easter since I came — — — — — — To find a migrant's fate. — — — — — — [7, с. 82]
--	--

Having conducted a transformational analysis, we observe how, thanks to modulation at the lexical-semantic level and compensation at the lexical-grammatical level, the translator managed to recreate the contextual meaning and emotional imagery.

(1) „алеях кипарисів / **Царив важкий спокій**,” [3, с. 52] – „On vanished Caesars' cypresses / **Imperial silence hung**;” [7, с. 84].

(2) „Ніч... і **місяць** до полудня / доходить” [4, с. 4] — *Night and in the south **Diana**... / Rising higher* [7, с. 83].

In example (1), modulation is aptly combined with neutralization and expressivation. The concept of PEACE in the original is stylistically colored by the verb “*царив*”, but in the translation the interpreter resorts to the emotionally neutral verb “*hung*”, and the concept of REIGNING is expressed by the expressivation “*важкий*” in the stylistically colored “*Imperial*”.

In example (2), W. Kirkconell stylistically complements the original through compensation, because he presents “*місяць*” through a metaphor for the ancient goddess of the moon Diana.

Therefore, the procedures applied by W. Kirkconell are mostly effective for creating an equivalent communicative, figurative and artistic-aesthetic unit, which, however, does not deny the identified issues in the interpretation of the attributes of the original works colored nationally and culturally.

References:

1. Akhmedova E. D. (2023) Stratehii i metody anhlo-ukrainskykh perekladiv khudozhnikh porivnian: kohnityvnyi analiz [Strategies and methods of English-Ukrainian translations of literary comparisons: cognitive analysis]. Dys. ... dok. filosofii. : 035.03 / Kharkiv. nats. un-t. im. V. N. Karazina. Kharkiv. 211 p.
2. Holubenko N. I. (2019) Kohnityvni osoblyvosti perekladu khudozhnogo tekstu [Cognitive features of translating a literary text]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho u-tu*. Filolohiia, Vyp. 38 (1). P. 134–137.

3. Karmanskyi P. (1906) *Oi liuli, smutku : Lirychni poeziyi* [Oh, my love, my sorrow: Lyrical poetry]. Lviv. 80 p.
4. Kudryk V. (1911) *Vesna : zbirka poezii* [Spring: collection of poetry]. Winnipeg. 129 p.
5. Tkachivska M. R., Shcherba R. M. (2022) *Perekład kriz pryzmu mizhkulturnoi komunikatsii* [Translation through the prism of intercultural communication]. *Nukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho u-tu*. Ser. : Filolohiia, № 57. P. 202–207.
6. Fedyk T. (1911) *Pisni pro Kanadu i Avstriiu* [Songs about Canada and Austria]. Winnipeg : „Ruska drukarnia”. 163 p.
7. Kirkconnell, Watson. *Canadian Overtones*. Winnipeg : The Columbia Press Limited, 1935, 104 p.
8. Ricardo Muñoz Martín. *Looking Toward the Future of Cognitive Translation Studies. Moving Forward*, 2017. P. 555–572.

PEDAGOGICAL SCIENCES

REGARDING THE EXPERIENCE OF PSYCHOLOGICAL UNLOADING OF STUDENTS IN FRENCH CLASSES

ПРО ДОСВІД ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВАНТАЖЕННЯ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Nadia Bezvesilna¹

Larisa Dudka²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-19>

Початковий етап вивчення іноземної мови може стати випробуванням для студентів. Програма з французької мови є насиченою, а методика викладання в університеті суттєво відрізняються від шкільної. До навантаження, яке мають студенти в університеті останні три роки додалися проблеми, спричинені війною: вимушена зміна місця проживання, вимушений виїзд до іншої країни, розлука і втрата друзів і рідних, страх можливих втрат, перебування у стані перманентного стресу або гостра реакція на стрес. Заняття онлайн для багатьох студентів є рутиною, яка була для них звичною до повномасштабної російської навали, це такий собі «ритуал» з мирного життя,

За нинішніх умов особливої актуальності набули навички викладача зробити робочу атмосферу під час занять максимально комфортною для студентів. Застосування прийомів психологічного розвантаження дозволяє зняти напруження, створити сприятливу атмосферу, підвищити мотивацію до навчання, та підвищити якість результатів навчання.

У даних тезах ми б хотіли коротко поділитися досвідом створення сприятливої атмосфери та методами психологічного розвантаження на заняттях з французької мови як другої іноземної на факультеті міжнародних відносин та туристичного бізнесу. На самому початку заняття добре привітати кожного студента окремо (останнім часом групи студентів, які вивчають французьку мову не є багаточисельними). Отже дуже добре для формування дружньої атмосфери навчити студентів вітатися на початку заняття не тільки з викладачем, а й один з одним. Кожного разу кількість активної лексики збільшується, і, закономірним є

¹ V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

² V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

те, що спонтанні діалоги між студентами стають довшими. Студенти поступово говорять все більше і більше.

Студенти, у яких першою іноземною мовою є англійська або німецька, мають труднощі з побудовою речення, адже у французькій мові склалися геть інші граматичні конструкції. Вживання прикметників, їхнє місце у реченні дуже добре, на наш погляд, відпрацьовувати, запропонувавши студентам сказати один одному комплімент. Якби ми були в аудиторії, то можна було б запропонувати студентам утворити в аудиторії два кола так, аби студенти, які рухалися у внутрішньому колі робили комплімент студентам із зовнішнього кола і, відповідно, самі його отримували.

Після граматичних вправ у підручнику, які вимагають напруженої розумової діяльності, можна показати маленьке відео на вивчену тематику і запропонувати студентам дуже швидко назвати предмети, або одним реченням сказати, що вони бачать. Так студенти швидко переходять від письма до усного мовлення, а зміна видів діяльності забезпечує переключення уваги.

З кожним семестром лексичний запас студентів збільшується, і, відповідно, розширюється тематика і можливості щодо тренувальних вправ і варіативності способів психологічного розвантаження. Під час вивчення теми «Частини тіла. Здоров'я», на нашу думку дуже корисно разом зі студентами виконувати тілесно-орієнтовані вправи, такі як «метелик», « простукування », «квадратне дихання». Остання дає змогу повторити числівники (4 секунди – вдих, 4 секунди – затримка дихання, 4 секунди – видих, 4 секунди – затримка дихання). Один студент рахує, а усі інші студенти виконують вправу.

Для динамічного вивчення тем «Характер», «Фізичний і психологічний портрет», «Одяг» ми пропонуємо студентам обрати когось з-поміж відомих людей, вдома описати зовнішність, риси характеру, смаки тощо, але прямо не називаючи людину, яку описали. Це завдання обов'язкове до виконання у письмовій формі. На наступному занятті студенти по черзі виводять на екран написаний вдома текст, а інші студенти читають по черзі по одному реченню. Таким чином, студенти залучені усі одночасно до виконання вправи. Коли словесний портрет дочитаний, але ніхто не здогадався, про кого йдеться, студенти ставлять питання, а це нагода для них повторити утворення питальних речень (за допомогою інтонації, питальних слів, простої і складної інверсії, альтернативного питання), доповідач же пригадує і автоматизує навички побудови стверджувальних і заперечних речень. Якщо цей етап виконання вправи затягується, можна запропонувати автору показати пантоміму, аби аудиторії було легше вгадати про кого йдеться. Зазвичай цей момент є особливо веселим і кумедним, а ще дуже корисним,

бо студенти розкривають таланти і риси своєї особистості, такі як акторська майстерність, обізнаність у літературі, мистецтві, історії. Домашня робота над підготовкою таких завдань сприяє набуттю фонових знань.

Дуже часто можна оцінити, наскільки розвинене почуття гумору у наших студентів, а гумор є одним із ефективних інструментів психологічного розвантаження, який полегшує не тільки навчання, але й життя взагалі.

Дуже добре про це сказав П'єр Депроже: «Якщо правда, що гумор – це ввічливість відчаю, якщо правда, що сміх – блюзнірське святотатство, яке фанатики всіх переконань таврують як вульгарність і несмак, якщо правда, що сміх іноді може осквернити дурість, вигнати непідробну скорботу і затаврувати смертельні муки, то так, ми можемо сміятися з усього, ми повинні сміятися з усього: з війни, зі страждань і зі смерті» [1].

Список використаних джерел:

1. Pierre Desproges. Tribunal des flagrants délires sur France Inter 29.09.1982. URL: <https://citations.ouest-france.fr/citation-pierre-desproges/s-vrai-humour-politesse-desespoir-126226.htm>

STRATEGIC INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES INTO THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF MODERN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

СТРАТЕГІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Halyna Kudenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-20>

На сучасному етапі розвитку освіти посилюється увага до інтеграції технологій штучного інтелекту (ШІ) у різні сфери суспільного життя, включно з дошкільною освітою. Актуальність цієї проблематики обумовлена не лише швидким технологічним поступом, але й необхідністю реагувати на нові виклики, що формуються у суспільстві, орієнтованому на компетентнісне навчання, розвиток критичного мислення та адаптивність змалку. Водночас у науковій спільноті виникають дискусії щодо глибини й доцільності такої інтеграції: чи не є використання ШІ в закладах дошкільної освіти поверховим відгуком на сучасні тренди без достатньої науково-методичної бази? Отже, постає потреба з'ясувати, чи є впровадження ШІ у дошкільні стратегічно вмотивованим кроком та які реальні освітні завдання можуть бути розв'язані завдяки цим технологіям.

Тому дослідження впливу технологій штучного інтелекту на систему освіти, зокрема дошкільну, набуло особливої інтенсивності в останні роки, що зумовлено як глобальними технологічними трансформаціями, так і кризовими умовами, в яких функціонує сучасна українська дошкільна освіта.

Аналіз підходів до впровадження ШІ у освітні процеси свідчить про зростаючий інтерес до інструментів, орієнтованих на персоналізацію навчання, автоматизоване оцінювання та підвищення мотивації дітей (Unite.AI) [1]. У практиці дошкільної освіти вже спостерігається застосування адаптивних ігор, індивідуалізованих оповідей та

¹ Municipal Institution "Center for Professional Development 'Educational Trajectory'" of the Dnipro City Council; Municipal Preschool Educational Institution (Nursery and Kindergarten) No. 207 of the Dnipro City Council, Ukraine

інтерактивних помічників для формування мовленнєвих і базових когнітивних навичок.

Водночас впровадження ІІІ супроводжується низкою етичних викликів. Зокрема, у працях Бердо Р. С., Расюна В. Л. і Величка В. А. [2] акцентується увага на ризиках, пов'язаних із захистом персональних даних, цифровою безпекою та необхідністю збереження гуманістичного підходу у взаємодії дорослого з дитиною.

Історичний контекст розвитку ідей штучного інтелекту в освіті, починаючи з внеску Дж. Буля в логіку та формування алгоритмічного мислення (Education-MediaWiki) [3], створив підґрунтя для розробки сучасних освітніх цифрових інструментів.

Поява перших програм-симуляторів, таких як Eliza (Wikipedia) [4], стала важливим етапом у розумінні можливостей і обмежень машинної взаємодії з людиною – зокрема в контексті дошкільного віку.

Дослідники Кільдерова Л. і Кузьменко В. [5] відзначають позитивний потенціал ІІІ щодо побудови індивідуальних освітніх маршрутів і формування ключових навичок ХХІ століття. Водночас серед ризиків виокремлюють ймовірність надмірної технологічної залежності та зниження рівня розвитку емоційного інтелекту у дітей.

Проблематика морально-етичної відповідальності при використанні ІІІ в дошкільній освіті розглядається і в дослідженнях Козака М. та Щигельської Г. [6], які підкреслюють потребу в обережному ставленні до новітніх технологій та важливість педагогічного супроводу при їх впровадженні.

Незважаючи на зростаючий обсяг досліджень у сфері застосування штучного інтелекту в освіті, питання його цілеспрямованої інтеграції саме в освітнє середовище закладів дошкільної освіти залишається недостатньо розробленим. Зокрема, відчувається дефіцит цілісних підходів до поєднання ІІІ-технологій із традиційними методами навчання й виховання дітей дошкільного віку, а також бракує апробованих педагогічних моделей, що враховують особливості соціально-емоційного розвитку дитини у цифровому середовищі.

Попри досягнення у сфері цифровізації освіти, залишаються низка ключових проблем, що стримують ефективне впровадження ІІІ на рівні дошкільної освіти:

- відсутність чітко визначених нормативно-правових засад, які регламентують застосування технологій ІІІ в освітніх процесах дошкільця;
- нестача системної підготовки педагогічних кадрів до роботи з інструментами ІІІ, з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей;

- обмежена кількість емпіричних досліджень, що дозволяють оцінити довготривалі ефекти впливу ШІ на розвиток дитини;
- нерозвиненість моделі стратегічної інтеграції технологій ШІ у структуру дошкільної освіти як цілісної системи.

Таким чином, окреслюються ключові напрями перспективного впровадження технологій штучного інтелекту в дошкільну освіту:

1. Інтеграція у практику закладів дошкільної освіти має здійснюватися як складова частина системної цифрової трансформації освітньої сфери, а не як короткострокова ініціатива або реакція на технологічну моду. Такий підхід передбачає розробку довгострокових стратегій, орієнтованих на впровадження ШІ у навчальний, виховний, діагностичний і управлінський процеси ЗДО.

2. Ефективне застосування ШІ в дошкільній безпосередньо залежить від цифрової грамотності та педагогічної обізнаності вихователів і керівників ЗДО. Необхідним є створення:

- спеціалізованих програм підвищення кваліфікації;
- тренінгів з етичного використання ШІ в освітньому процесі;
- методичних рекомендацій щодо впровадження цифрових інструментів у навчально-ігрову діяльність.

3. Важливим аспектом є розробка інтерфейсів, орієнтованих на дитячу аудиторію, що включає:

- простий, інтуїтивно зрозумілий дизайн;
- чітке регламентування тривалості взаємодії з цифровими пристроями;
- акцент на розвиток емоційного інтелекту, творчого мислення та комунікативних умінь, а не на репродуктивне навчання.

4. Розробка і дотримання етичних норм має стати основою цифрової взаємодії з дітьми. Серед пріоритетів:

- захист персональних даних дитини;
- недопущення маніпулятивного впливу цифрових технологій;
- забезпечення відкритості та контрольованості алгоритмів, що взаємодіють із дитиною.

5. Побудова партнерських взаємодій для розвитку інновацій. Інноваційний потенціал ЗДО значно зростає у разі:

- співпраці з ІТ-компаніями, науковими установами та стартапами;
- участі в експериментальних освітніх проєктах;
- залучення до міжнародних ініціатив з обміну досвідом.

6. Наукове обґрунтування впровадження ШІ передбачає:

- моніторинг його впливу на когнітивний, емоційний та соціальний розвиток дітей;
- оцінку результативності індивідуальних освітніх маршрутів;

- виявлення ризиків і вироблення стратегій їх мінімізації.

7. Підвищення цифрової обізнаності батьків. Формування партнерських відносин із родинами передбачає:

- інформування про переваги й загрози використання ШІ в дитячому віці;
- навчання батьків цифровій безпеці;
- активне залучення до освітніх ініціатив з використанням цифрових інструментів.

8. Формування культури усвідомленого використання цифрових технологій. Підсумковим і водночас наскрізним завданням є виховання в дітей, педагогів і батьків відповідального, критичного ставлення до ШІ як засобу розвитку, що не підмінює міжособистісну взаємодію й природне зростання дитини.

Таким чином, застосування штучного інтелекту в дошкільній освіті є не лише технологічною новацією, а й стратегічною необхідністю, яка потребує виваженого, етично відповідального та науково обґрунтованого підходу.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що впровадження технологій штучного інтелекту у сферу дошкільної освіти відкриває значний потенціал для підтримки індивідуалізованого навчання, розвитку комунікативних і креативних здібностей дітей.

Ключовим орієнтиром при інтеграції інноваційних технологій має залишатися збереження гуманістичних засад і сприяння всебічному, гармонійному розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. 10 найкращих інструментів ШІ для освіти. Unite.AI. URL: <http://surl.li/rvsemw>
2. Бердо Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні візії : електронний журнал*. Львів, 2023. Вип. 22. 10 с. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/469>
3. Джордж Буль. Education-MediaWiki. URL: <http://surl.li/fsvyck>
4. Еліза (програма). Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: <http://surl.li/pcvynm>
5. Кільдерова Л., Кузьменко В. Технології штучного інтелекту в сучасному освітньому процесі: переваги та недоліки. *Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис*. Київ, 2024. № 2. С. 80–91.
6. Козак М., Щигельська Г. Штучний інтелект: добро чи зло? *Філософські виміри техніки* : збірник тез Міжнародної конференції молодих вчених та студентів (м. Тернопіль, 30 листопада – 1 грудня 2016 р.). Тернопіль : ТНТУ ім. І. Пулюя, 2016. С. 69–70.

PRODUCTIVITY OF PROFESSIONALISM OF AN EDUCATOR OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN THE CONTEXT OF DIGITALISATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Tetiana Larina¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-21>

Сучасний педагог закладу вищої освіти в умовах цифровізації освітнього процесу повинен відповідати викликам освітніх трансформацій, що сприяють розвитку професіоналізму в контексті інноваційності. Передумовою досягнення якісної результативності діяльності є формування педагогічної майстерності викладача і самореалізація в контексті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Загальновідомо, що цифровізація освіти передбачає набуття адекватних фахових компетенцій, орієнтованих на розвиток цифрової грамотності, креативності, критичного мислення і актуалізує формування цифрової компетентності педагогів.

Отже, новітні технології навчання доповнюють традиційні навички викладання і слугують мотиваційним чинником щодо удосконалення аспекту професіоналізму викладача закладу вищої освіти.

Цифрові технології активно впливають на організацію освітнього процесу ЗВО та процес навчання студентів, оскільки докорінно змінюють традиційний алгоритм передавання знань, засвоєння інформації, форми та методи навчання. Тому сучасний конкурентоспроможний, успішний викладач зобов'язаний демонструвати стійкі навички використання цифрових інструментів і технологій, критичного мислення, стратегічного планування та здатність гнучко реагувати на виклики та зміни потреб суспільства [1, с. 60].

Якісна підготовка майбутніх фахівців вимагає від викладачів закладів вищої освіти прояву педагогічної майстерності, основу якої складають потенційні можливості та рівень розвитку професійної компетентності [2, с. 353].

¹ Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Ukraine

Освітні технології в контексті цифровізації формують педагогічну майстерність, основу якої складає цифрова компетентність, що є запорукою продуктивності професіоналізму педагога закладу вищої освіти.

Цифрова компетентність є ключовим аспектом сучасної освіченості, оскільки вона охоплює не лише базові навички користування технологіями, але й уміння критично оцінювати інформацію, створювати цифровий контент, забезпечуючи кібербезпеку та сприяти цифровій взаємодії [3, с. 133].

Досягнення ефективної результативності навчання студентів потребує прояву професійної мобільності педагога, його відповідального ставлення щодо особистісного розвитку та аспекту креативності.

У сучасних умовах професійно-педагогічна мобільність є основою професійного розвитку викладача, що потребує уміння швидко орієнтуватися у професійному середовищі та володіння оптимальними засобами адаптації й розвитку, тактикою й стратегією щодо вирішення завдань фахової діяльності. Потенційні можливості викладача в контексті професійно-педагогічної мобільності є запорукою ефективного формування професіоналізму, креативної лабільності й розвитку педагогічної майстерності. Креативно-лабільний викладач є здатним до ефективної адаптації перспективного спрямування відповідно до освітніх трансформацій у взаємозв'язку із галузевими вимогами, що динамічно актуалізуються у процесі професійної підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців [2, с. 356].

Слід зазначити, що професіоналізм педагога закладу вищої освіти передбачає постійне самовдосконалення з метою формування адекватних професійних компетенцій майбутніх фахівців в умовах освітніх трансформацій.

Головне завдання викладача – уміти критично та творчо використовувати цифрові технології для реалізації та досягнення освітніх завдань, налагоджувати продуктивну взаємодію між всіма учасниками освітнього процесу за допомогою цифрових інструментів [1, с. 60].

Здатність викладача до постійного перспективного фахового самовдосконалення спроможна мотивувати до розвитку та впровадження у процес навчання креативних здібностей з метою ефективного їх застосування у професійній підготовці майбутніх конкурентоспроможних фахівців. Як відомо, рівень професійної компетентності викладача забезпечує студентів набуттям адекватних теоретико-практичних фахових компетенцій і сприяє підготовці до навчання впродовж життя [2, с. 353].

Реалізація інноваційного підходу в процесі фахового навчання студентів забезпечує перспективну спрямованість розвитку професіоналізму педагога закладу вищої освіти в умовах цифровізації освітнього процесу.

В сучасних умовах викладач має бути не лише носієм академічних знань, але й лідером у впровадженні інноваційних підходів до навчання з використанням цифрових технологій. Це включає інтеграцію онлайн-платформ, віртуальних лабораторій, інструментів для співпраці, а також розвиток здатності створювати цифровий навчальний контент, який відповідає потребам сучасних студентів. Окрім того, викладач повинен вміти адаптувати свої методи до нових умов навчання (зокрема, дистанційного, змішаного чи асинхронного), забезпечуючи якісний освітній процес в будь-якому форматі [3, с. 134].

Особистісні якості викладача у взаємозв'язку із педагогічним професіоналізмом є запорукою перспективного формування професійно-педагогічної мобільності в контексті креативності, оскільки забезпечують адекватне підвищення рівня педагогічної майстерності викладача і сприяють досягненню успішної результативності навчання майбутніх фахівців [2, с. 355].

Потреба застосування цифрових технологій зумовлена сучасними викликами, а також вимогами до ролі викладача в освітньому процесі. Якісна професійно-педагогічна діяльність не можлива без розвиненої цифрової компетентності, яка дає можливість викладачеві бути сучасним (з погляду студентів), ефективно керувати інформацією, оперативно ухвалювати рішення, активно взаємодіяти в цифровому просторі закладу освіти, використовувати новітні досягнення інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 59].

Таким чином, продуктивність професіоналізму педагога закладу вищої освіти в умовах цифровізації освітнього процесу передбачає ефективну реалізацію професійної компетентності, цифрової грамотності та критичного мислення. Аспект професійно-педагогічної мобільності в контексті креативної мобільності сприятиме удосконаленню педагогічної майстерності викладача, здатного до прояву перспективної саморефлексії у процесі професійної підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців.

Список використаних джерел:

1. Біляковська О. О., Прусак Ю. В., Якимович Т. Д. Цифрова компетентність як чинник якості професійно-педагогічної діяльності викладача. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. 2024. Випуск 55. С. 56–63.

2. Ларіна Т. В. Професійно-педагогічна мобільність викладача в контексті креативності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. 2024. Випуск 216. С. 351–357.

3. Лимаренко В. І. Розвиток цифрової компетентності викладачів закладів вищої освіти: перспективи та виклики. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2024. Випуск 37 (2-2024). С. 129–142.

ADAPTIVE LEARNING AS AN INNOVATIVE APPROACH IN HIGHER EDUCATION

АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Liudmyla Movchan¹

Nataliia Komisarenko²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-22>

Технологічні інновації мають значний вплив на освітні системи на всіх рівнях. Онлайн-курси, навчальні посібники, освітнє програмне забезпечення, інструменти соціальних мереж та інші новітні технології руйнують традиційне середовище в аудиторії. Розуміння впливу технологічних інновацій на студентів, викладачів і навчальних закладів має вирішальне значення для розробки стратегій і методів управління та використання технологій в освіті. Дослідження науковців дають керівникам освіти зрозуміти як використовуються технологічні інновації та наскільки вони ефективні для покращення результатів здобувачів освіти.

Нещодавні дослідження стверджують, що використання технологій у навчанні значно покращило академічну успішність студентів. Незважаючи на те, що традиційне навчання в класі все ще може бути поширеним, багато навчальних закладів все частіше використовують інноваційні технології: цифрові дошки, перевернуті класи та комп'ютери замість підручників.

Адаптивне навчання – це інноваційний освітній підхід, який використовує технології для створення персоналізованого досвіду навчання студентів. Він використовує аналітику даних і штучний інтелект, щоб постійно оцінювати успішність, сильні та слабкі сторони, вподобання кожного студента. Потім система коригує зміст, темп і рівень складності навчального матеріалу в режимі реального часу відповідно до індивідуальних потреб студента. Цей індивідуальний підхід допомагає здобувачам освіти вчитися ефективніше, що призводить до кращих результатів і вищого рівня залученості.

Ось основні переваги адаптивного навчання у вищій освіті:

1. Самостійне навчання.

¹ Uman National University, Ukraine

² Uman National University, Ukraine

Однією із суттєвих переваг електронного навчання в університетах є можливість пропонувати самостійне навчання. Ця гнучкість дозволяє студентам насолоджуватися кращим балансом між роботою та особистим життям, враховуючи їхні унікальні розклади та навчальні переваги. Надаючи можливості для самостійного навчання, адаптивне навчання гарантує, що студенти можуть розвиватися у своєму власному темпі, зменшуючи стрес і дозволяючи їм краще запам'ятовувати інформацію. Ця ідея здорового самостійного навчання в освіті відображена в сучасній робочій силі, де дуже бажаний баланс між роботою та особистим життям. Згідно з останніми статистичними даними, 90% мілленіалів [3] високо цінують наявність хорошого балансу між роботою та особистим життям.

2. Адаптивна підтримка.

Адаптивне навчання забезпечує цілеспрямоване навчання та підтримку відповідно до потреб кожного студента. Завдяки постійному оцінюванню успішності і відповідним чином коригуючи навчальний матеріал, адаптивне навчання допомагає студентам глибше розуміти предмет, що призводить до кращих результатів тестів і загальної успішності.

3. Настроювані навчальні матеріали.

Адаптивне навчання пропонує персоналізовані навчальні матеріали, які відповідають унікальним потребам кожного студента. Традиційна освіта часто використовує універсальний підхід, який може підійти не всім учням, особливо тим, хто має проблеми з конкретними предметами або має унікальні стилі навчання. Адаптивне навчання вирішує ці проблеми, пристосовуючи процес навчання до особистості, гарантуючи, що кожен студент отримує підтримку, необхідну для досягнення успіху. Це особливо важливо у світі фрілансу, де потрібні спеціальні навички. Не кажучи вже про те, що адаптивне навчання можна використовувати і для підвищення кваліфікації корпоративних співробітників.

4. Швидший зворотній зв'язок.

Цифрова освіта забезпечує швидший зворотний зв'язок, дозволяючи студентам визначати сфери, які потрібно вдосконалити, і відповідно коригувати свої стратегії навчання. Цей швидкий цикл зворотного зв'язку може призвести до більш ефективного навчання та покращення академічних результатів.

Незважаючи на свій потенціал удосконалити вищу освіту, адаптивне навчання стикається з кількома проблемами, які необхідно вирішити, щоб забезпечити його успішне впровадження.

1. Доступ до технологій.

Впровадження адаптивного навчання вимагає доступу до необхідної технологічної інфраструктури, особливо до надійного підключення до Інтернету та пристроїв для студентів і викладачів [4].

2. Конфіденційність і безпека даних.

Адаптивне навчання базується на зборі й аналізі великої кількості даних про студентів. Життя у світі, керованому даними, де зловмисники готові й бажають отримати доступ до цих даних, викликає занепокоєння щодо конфіденційності та безпеки. Забезпечення відповідального використання та захисту цих даних має вирішальне значення для збереження довіри студентів, батьків і викладачів.

3. Опір змінам.

Як і будь-яка інновація в освіті (чи будь-якій професії), адаптивне навчання може зіткнутися з опором з боку викладачів, адміністраторів і батьків, які не наважуються прийняти нові технології та підходи.

4. Підготовка та підтримка вчителів.

Успішне впровадження адаптивного навчання вимагає від викладачів змінити свої навчальні стратегії та запровадити технології у своїх класах. Забезпечення викладачів необхідною підготовкою та підтримкою має вирішальне значення для того, щоб вони могли ефективно використовувати адаптивні системи навчання для покращення досвіду навчання своїх студентів.

5. Витрати на розробку та обслуговування.

Розробка та підтримка адаптивних систем навчання може бути дорогим. Забезпечення стійкості та доступності технологій адаптивного навчання буде важливим для їх широкого впровадження у вищій освіті.

Незважаючи на виклики, адаптивне навчання має потенціал істотно змінити [2] ландшафт вищої освіти в найближчі роки. Оскільки технології продовжують розвиватися та стають все більш доступними, системи адаптивного навчання, швидше за все, стануть більш досконалими та ефективними для задоволення різноманітних потреб студентів у навчанні. У майбутньому ми можемо очікувати, що технології адаптивного навчання будуть інтегровані в різні аспекти вищої освіти, від курсів бакалаврату до програм магістратури та можливостей професійного розвитку. Оскільки ці технології продовжують розвиватися, вони також можуть зіграти певну роль у вирішенні проблеми нерівності в освіті, надаючи студентам із будь-якого походження персоналізований досвід навчання, який сприятиме їхньому успіху.

Окрім переваг для студентів, адаптивне навчання також може змінити роль викладачів, перемістивши їхню увагу з надання контенту на сприяння навчанню. Ця зміна дозволить викладачам краще підтримувати своїх студентів, використовуючи інформацію для формування

навчальних стратегій і персоналізації підходу до викладання. Крім того, широке впровадження технологій адаптивного навчання може призвести до розробки нових освітніх моделей і підходів, які віддають пріоритет персоналізованому навчанню та навчанню, орієнтованому на студента. У цьому новому середовищі університети та інституції можуть бути краще обладнані для підтримки різноманітних потреб своїх студентів і підготовки їх до викликів майбутнього.

Отже, адаптивне навчання має потенціал для удосконалення вищої освіти, забезпечуючи персоналізований досвід навчання, який відповідає унікальним потребам [1] кожного студента. Використовуючи передові алгоритми, аналіз даних і штучний інтелект, адаптивне навчання може допомогти учням досягти кращих результатів навчання, продовжувати брати участь у навчанні та використовувати свій час ефективніше.

Незважаючи на те, що доступ до технологій, конфіденційність даних і безпека, стійкість до змін, підготовка та підтримка вчителів, а також витрати на розвиток і обслуговування залишаються проблемами, майбутнє вищої освіти з адаптивним навчанням обіцяє бути трансформаційним. Оскільки технології продовжують розвиватися, впровадження адаптивних систем навчання, ймовірно, стане більш поширеним, що призведе до значних змін у способах надання та досвіду навчання. Впроваджуючи адаптивне навчання, викладачі та навчальні заклади можуть краще задовольняти різноманітні потреби своїх студентів і допомагати їм повністю розкрити свій потенціал, зрештою формуючи майбутнє вищої освіти на краще.

Список використаних джерел:

1. Elie Nahas. December 13, 2022. Impact Of Personalized Learning. URL: <https://elearningindustry.com/impact-of-personalized-learning>
2. Research Landscape of Adaptive Learning in Education: A Bibliometric Study on Research Publications from 2000 to 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/368411242_Research_Landscape_of_Adaptive_Learning_in_Education_A_Bibliometric_Study_on_Research_Publications_from_2000_to_20224.
3. Riley Adams, CPA. September, 24, 2024.31 Millennial Spending Habits & Income Statistics to Know, 2023. URL: <https://youngandtheinvested.com/millennial-spending-habits/>
4. Thomas McElroy, Dec 03, 2021, Addressing The Digital Divide In Education: Technology And Internet Access For Students In Underserved Communities. URL: <https://www.forbes.com/councils/forbestechcouncil/2021/12/03/addressing-the-digital-divide-in-education-technology-and-internet-access-for-students-in-underserved-communities/>

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES
AS A MEANS OF IMPROVING GROUND TRAINING
OF FUTURE TACTICAL AVIATION PILOTS**

**ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ
НАЗЕМНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПІЛОТІВ
ТАКТИЧНОЇ АВІАЦІЇ**

Roman Nevzorov¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-23>

Сучасний динамічний відкритий освітній простір вимагає побудови освітнього процесу як універсального алгоритму дій усіх його суб'єктів, що скеровує до технологічного підходу [1], який є критично необхідним інструментарієм фахової підготовки військових пілотів як представників однієї з найбільш складних сучасних технічних професій та формування в них технологічних компетентностей (складника професійних).

Технологія процесу професійної підготовки може бути потрактована як сукупність технологій передавання інформації, що послідовно реалізована, організація різноманітних видів діяльності здобувачів освіти, стимулювання їхньої активності, регулювання та коригування ходу освітнього процесу, його поточного контролю [1, с. 5].

Технологічний потенціал фахової підготовки майбутніх пілотів тактичної авіації представлений у змісті та способах засвоєння курсантами навчального матеріалу, що корелюють із проблемами підготовки до бойового польоту, а також у практичній спрямованості процесів моделювання та планування бойових польотів; у наявності тренажерної бази й великого досвіду, накопиченого в цій сфері для підготовки фахівців протягом затвердженого терміну; у спроможності сформуванню комплекс ціннісних професійно-особистісних якостей (цілеспрямованість, ініціативність, відповідальність, самостійність, дисциплінованість, здатність генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення, спрямованість на підвищення якості власної бойової діяльності, готовність адаптуватися в нових умовах, здатність до рефлексії). У цьому зв'язку фахова підготовка може бути інтерпретована, з одного боку, як підготовка високоякісних кадрів, з іншого – як ефективний засіб формування технологічної компетентності майбутніх пілотів. Теоретичний складник технологічної компетентності виявляється

¹ Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Ukraine

у сформованості професійних знань щодо цілей, засобів, компонентів освітнього процесу, розуміння важливості впроваджувати соціально-освітні технології, з огляду на індивідуальні особливості курсантів. Практичний складник охоплює вміння проєктувати освітній процес із погляду найбільшої оптимальності, що спрямоване на досягнення запланованого результату; зіставляти методи, засоби й технології з цілями навчання та індивідуальними особливостями суб'єктів навчання. Названі компоненти технологічної компетентності майбутнього пілота тактичної авіації поступово формуються в процесі опанування освітніх компонентів професійно-практичного циклу. Для узагальнення, поглиблення знань щодо технологій і вдосконалення вмінь із їх практичного застосування майбутніми пілотами необхідно вивчати інтегративні дисципліни [2, с. 49].

Отже, аналіз технологічного підходу в освіті й педагогіці доводить, що застосування сучасних технологій у фаховій підготовці загалом і наземному навчанні зокрема майбутніх пілотів тактичної авіації скеровує до передових технологічних педагогічних інноваційних інструментів – прогресивних педагогічних технологій ХХІ ст.

За колосальних витрат на підготовку пілотів, актуалізоване розумне скорочення (економія) без втрати якості фахової підготовки. Фактично, ідеться про зміщення навчальних акцентів на ефективну альтернативу безпосередній льотно-тактичній підготовці в повітрі – наземному навчанню бойових польотів майбутніх пілотів тактичної авіації, із застосуванням сучасного арсеналу педагогічних технологій, насамперед тренажерної підготовки на авіаційних тренажерах-стимуляторах. Саме тренажерні засоби навчання здатні бути тим інструментарієм, за допомогою якого можливий усебічний підхід до підготовки льотного складу, що дає змогу формувати компетентності та професійно важливі якості майбутніх пілотів тактичної авіації [3].

Широкі можливості тренажерної підготовки з діагностики та коригування професійно важливих якостей пілотів використовують у профільних освітніх закладах недостатньо ефективно, що пов'язане з відсутністю методик. Констатовано й роз'єднаність засобів наземного навчання (теоретичної, психологічної, фізичної, тренажерної підготовки та ін.).

У практиці тренажерного навчання професіоналізм аналізують переважно з позиції вдосконалення структури виконавчих функцій щодо формування знань, умінь і навичок [4, с. 71]. Тоді методичним змістом тренажерної підготовки до бойових польотів стає відпрацювання високоавтоматизованих навичок і заданих (нормованих) дій, а педагогічним – якість їх виконання (рис. 1).

Рис. 1. Забезпечення інтегративності наземного навчання бойових польотів засобами тренажерної підготовки

Сучасний авіаційний тренажер являє собою технічний і технологічний засіб практичного складника наземного навчання бойових польотів, що дає змогу достатньо повно моделювати діяльність курсантів у бойових умовах та сприяє формуванню навичок цілісності професійної діяльності з підготовки й виконання бойових польотів.

У зв'язку з цим постає необхідність у розробленні психолого-педагогічних технологій, які в процесі наземного навчання бойових польотів формують здатність курсантів до:

- орієнтування в складному повітряно-тактичному оточенні;
- дій в умовах дефіциту часу;
- дій у нав'язаному повітряно-тактичною обстановкою темпі;
- швидкої перебудови характеру льотної діяльності під час непередбачених, незнайомих бойових ситуацій;
- здатності швидко оцінювати повітряну, наземну обстановку, ухвалювати правильне тактичне рішення на тлі основної діяльності в польоті.

Отже, стає можливим досягнення синергетичного ефекту (максимальний педагогічний результат, виражений у теоретичній, психологічній і фізичній готовності особистості до виконання бойових завдань у повітрі) та забезпечення інтегративного характеру побудови наземного навчання бойових польотів.

Список використаних джерел:

1. Носко М. О., Гаркуша С. В., Цигура Г. О. Педагогічні технології: поняття, структура та зміст. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. 2020. № 8 (164). С. 3–11.
2. Онипко В., Япринець Т., Келемеш А. Технологізація освітнього процесу як об'єктивна тенденція розвитку сучасної професійної освіти. *Українська професійна освіта = Ukrainian Professional Education*. 2022. № 11. С. 47–56.
3. Невзоров Р. В. Перспективи впровадження сучасних педагогічних технологій у наземне навчання бойовим польотам майбутніх льотчиків тактичної авіації. *International scientific and practical conference «Pedagogy and psychology in the modern world: interaction vectors»: conference proceedings*. May 28–29, 2021. Wloclawek : «Baltija Publishing», 2021. Р. 88–92.
4. Невзоров Р. В. До питання наземного навчання бойовим польотам майбутніх льотчиків тактичної авіації. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. Вип. 7. С. 67–72.

STATE ADMINISTRATION

ORGANISATION OF DOCUMENTARY SUPPORT FOR MANAGEMENT IN USTYLUH CITY COUNCIL

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В УСТИЛУЗЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ

Yulia Kulyk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-24>

Ефективне функціонування органів місцевого самоврядування (далі – ОМС), особливо в умовах децентралізації та зростання документообігу, значною мірою залежить від організації документального забезпечення управління. У цьому контексті, Устилузька міська рада, як типовий представник ОМС, стикається з поширеними проблемами у сфері діловодства, такими як відсутність єдиних стандартів, недостатня цифровізація та необхідність підвищення рівня інформаційної безпеки. Вивчення її досвіду може слугувати основою для розробки практичних рекомендацій щодо модернізації систем документообігу, які можуть бути застосовані й іншими територіальними громадами України.

Мета дослідження: аналіз сучасного стану організації документального забезпечення управління в ОМС на прикладі Устилузької міської ради, визначення основних проблем та рекомендації щодо вдосконалення діловодства.

Документаційне забезпечення – це організація роботи з документами, яка включає створення, обробку, облік, зберігання, використання та передачу документів, необхідних для функціонування установи [2].

Основним нормативним актом, що регулює ведення документального забезпечення, є Інструкція з діловодства в Устилузькій міській раді та її виконавчих органах, яка визначає порядок складання, реєстрації, зберігання та передачі документів у межах роботи міської ради [4]. Згідно з Інструкцією, оформлення документів в Устилузькій міській раді має відповідати уніфікованим стандартам. Також регламентуються процеси обліку та архівування документації. Документ визначає чітку ієрархічну структуру та розподіл відповідальності за окремі етапи документообігу,

¹ Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine

що сприяє підвищенню прозорості та ефективності функціонування міської ради.

Окремо визначено порядок роботи зі зверненнями громадян, що включає реєстрацію заяв, контроль за їхнім розглядом та підготовку відповідей відповідно до законодавчих вимог [6].

У зв'язку з розвитком цифрових технологій та змін нормативної бази виникає потреба в удосконаленні Інструкції з діловодства шляхом приведення її у відповідність до ДСТУ 4163:2020, адже у розділах присутня інформація, яка вже втратила чинність [3].

Традиційний паперовий документообіг в органах державної влади та місцевого самоврядування є надзвичайно повільним способом роботи з документами, який вимагає значних витрат ресурсів на роботу канцелярії, змушеної реєструвати вхідні та відправляти вихідні документи, функціонування кур'єрських та поштових служб тощо [5].

Важливою частиною Інструкції з діловодства є положення про електронний документообіг. Особливості роботи з електронними документами зазначені в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» [7].

Впровадження цифрових рішень в органах місцевого самоврядування може натрапити на соціальні бар'єри, зокрема, на недовіру з боку громадян до електронного документообігу. Для деяких громадян, особливо старших, використання електронних засобів комунікації є проблематичним і викликає побоювання щодо безпеки їхніх даних. Це може призвести до недостатнього використання електронних послуг та підвищення кількості звернень в традиційній формі [1].

Хоча впровадження цифрових інструментів у діловодство громади є ключовим для оновлення управлінської діяльності та несе певні складнощі, ретельний підхід до технічних, правових, соціальних і фінансових аспектів, а також підтримка співробітників, дозволить максимально використати переваги цифровізації.

Однак повний перехід на електронний документообіг вимагає часу. На етапі впровадження необхідно одночасно використовувати як паперові, так і електронні форми, що створює певні труднощі для працівників. Зокрема, це ускладнює робочі процеси, оскільки одна й та сама інформація повинна дублюватися в обох форматах. Попри це, досвід впровадження електронного документообігу є позитивним кроком у напрямі модернізації діяльності ради.

Впровадження електронного документообігу в Устилузькій міській раді суттєво оптимізувало роботу з документами, підвищило ефективність управління та зменшило бюрократичне навантаження. Водночас існують виклики, зумовлені недостатньою цифровою

компетентністю співробітників, питаннями кібербезпеки та складністю інтеграції з державними електронними платформами.

Модернізація діловодства в Устилузькій міській раді, шляхом приведення Інструкції у відповідність до ДСТУ 4163:2020 та повного переходу на електронний документообіг, сприятиме оптимізації управління, зменшенню бюрократії та прискоренню документообігу. Інтеграція електронної системи звернень покращить взаємодію з громадянами та доступність послуг.

Список використаних джерел:

1. Васинова Н. С. Документаційне забезпечення роботи з персоналом в органах державного управління та місцевого самоврядування : посібник. Полтава : Видавництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. 342 с.
2. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. ДСТУ 2732:2023: наказ УНДІАСД від 25.05.2023 № 121 URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=103322 (дата звернення: 10.05.2025).
3. ДСТУ 4163-2020. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів. URL: <https://www.kdu.edu.ua/Documents/DSTU41632020v1.pdf> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Інструкція з діловодства в Устилузькій міській раді та її виконавчих органах. 2021. 45 с.
5. Копняк К. В., Покинйчереда В. В. Електронний документообіг в публічному управлінні: проблеми впровадження, переваги та перспективи. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2020/37.pdf (дата звернення: 10.05.2025).
6. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.05.2025)
7. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 07.11.2018 р. № 2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/851-15#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

NATIONAL SECURITY

ANTI-UKRAINIAN INFORMATION INFLUENCE MEASURES OF THE RUSSIAN FEDERATION: MECHANISMS, NARRATIVES, AND COUNTERACTION

ЗАХОДИ АНТИУКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: МЕХАНІЗМИ, НАРАТИВИ, ПРОТИДІЯ

Vasyl Kaletnik¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-25>

У сучасних умовах глобалізації інформація перетворилася на один із найважливіших ресурсів у досягненні політичних і військових цілей. Інформаційний вплив набуває особливого значення у контексті гібридних конфліктів, де боротьба ведеться не лише на полі бою, але й у свідомості цільових аудиторій [1]. Російська Федерація активно застосовує комплексні заходи інформаційного впливу, спрямовані на підлив національної єдності України, деморалізацію її населення, дискредитацію Збройних Сил України (далі – ЗС України) та створення негативного міжнародного іміджу держави.

Враховуючи масштаб і системність таких інформаційних кампаній, надзвичайно важливо виявляти основні механізми і наративи російського впливу, аналізувати його цільові аудиторії (українську, російську, західну, тимчасово окупованих територій України (далі – ТОТ України), Глобального Півдня) та розробляти ефективні стратегії протидії. Дослідження заходів антиукраїнського інформаційного впливу є складовою формування національної стратегії інформаційної безпеки та забезпечення стійкості держави в умовах тривалої збройної агресії Російської Федерації проти України.

Одним із основних векторів російської інформаційної агресії є безпосередній вплив на українське суспільство. Активно використовуються наративи, спрямовані на підлив довіри до українського політичного та військового керівництва, посилення відчуття безнадії серед населення і делегітимізацію державних інституцій [1].

¹ State Non-Commercial Company «State University «Kyiv Aviation Institute», Ukraine

У цьому контексті Росія систематично просуває твердження про неспроможність ЗС України ефективно протистояти агресії. Зокрема, акцент робиться на великих втратах серед військовослужбовців та провальності контрнаступальних операцій. Одночасно поширюються повідомлення про примусову мобілізацію, що нібито здійснюється незаконними методами, та про низький моральний дух мобілізованих громадян [2, с. 686].

Інший важливий напрямок інформаційної агресії Росії стосується впливу на внутрішню аудиторію та населення ТОТ України. У цьому випадку основною метою є формування уявлення про українців як про агресорів та злочинців [3].

Пропагандистські кампанії наполегливо просувають тезу про небажання України досягти мирного врегулювання, акцентуючи на “нелегітимності” рішення про припинення перемовин. Одночасно поширюються повідомлення про залежність України від західної допомоги та її нездатність вести бойові дії без підтримки зовнішніх партнерів [2, с. 687].

Особливу увагу приділено створенню провокаційних інформаційних матеріалів щодо використання українськими військовими цивільних об’єктів у військових цілях, що супроводжується фабрикацією доказової бази нібито масових порушень прав людини.

Значна частина російських інформаційних заходів орієнтована на західні держави та міжнародні організації. Основними завданнями є дискредитація України як надійного партнера і підри्व її підтримки з боку Заходу.

На інформаційному рівні активно висвітлюються звинувачення в нібито воєнних злочинах з боку українських військових, а також твердження про неефективність ЗС України, масштабні втрати, провал оборонних операцій та нестачу ресурсів. Значного поширення набули тези про корупцію у використанні західної військової допомоги, що подається через публікації в міжнародних засобах масової інформації та заяви проросійських політичних діячів [2, с. 687].

Водночас активно просуваються меседжі про внутрішню політичну кризу в Україні та втрату легітимності чинного керівництва, що має на меті підірвати міжнародну підтримку української державності [4].

Стратегічним напрямом російського інформаційного впливу є формування у молодіжного середовища стійкої ідеологічної підтримки агресивної політики Кремля. Через реалізацію “просвітницьких” проєктів, таких як фотовиставки та оновлені підручники історії, молодь у Росії та на ТОТ України залучається до програм, спрямованих на виправдання військової агресії та формування стійкого ворожого ставлення до України [3].

Окрему увагу Росія приділяє країнам Глобального Півдня, намагаючись створити у тамтешніх суспільствах уявлення про Україну як маріонетку Заходу, що діє в інтересах зовнішніх сил [5; 6]. Також, активно поширюються тези про Україну як учасника незаконної торгівлі озброєнням та військовою технікою [7].

Через такі меседжі Російська Федерація прагне підірвати міжнародну солідарність на підтримку України та утвердити власні позиції серед країн, які мають обмежений доступ до об'єктивної інформації про реальні причини війни.

У таблиці 1 узагальнено основні меседжі (наративи), форми їх реалізації, цільові аудиторії, а також очікувані результати впливу.

Таблиця 1

**Заходи антиукраїнського інформаційного впливу
російської федерації [1–7]**

№	Цільова аудиторія	Основні меседжі / наративи	Форми реалізації	Приклади / коментарі	Очікуваний ефект
1	Українська аудиторія	- ЗС України не здатні протистояти зс РФ; - примусова мобілізація; - масові втрати; - дезертирство; - торгівля західною зброєю	- фейки в соцмережах; - телеграм-канали; - заяви підставних осіб	Заяви про “живий щит”, дезертирство в підрозділах, “викрадення людей для мобілізації”	Посіяти недовіру до ЗС України, деморалізувати суспільство, створити протестні настрої
2	Населення ТОТ та РФ	- “злочини” ЗС України проти мирного населення РФ; - небажання Києва йти на мир; - українці стріляють у власних громадян	- інформаційні вкиди - псевдо-свідчення; - заяви “омбудсмена” РФ	Створення міжвідомчої групи для збору “доказів геноциду”, звинувачення у розстрілах	Формування образу ворога, мобілізація підтримки агресії серед росіян

№	Цільова аудиторія	Основні меседжі / наративи	Форми реалізації	Приклади / коментарі	Очікуваний ефект
3	Західна аудиторія	- ЗС України неефективні; - зброя розкрадається; - Україна не бажає миру; - примусова мобілізація неповнолітніх	- іноземні медіа; - коментарі проросійських політиків / журналістів	Заяви Т. Карлсона, матеріали в <i>Mandiner</i> (Угорщина), <i>Times of India</i>	Підірив довіри до України як союзника, вплив на рішення щодо допомоги
4	Молодь РФ та ТОТ	- ЗС України – неонацисти; - Україна як агресор; - РФ – визволитель	- “просвітницькі” заходи; - освітня пропаганда; - історичні паралелі	Фотовиставки “Мы обвиняем”, підручник з історії під редакцією В. Мединського	Легітимація агресії, зміцнення тоталітарної ідеології
5	Країни Глобального Півдня	- Україна – маріонетка Заходу; - Захід “розпалює війну”; - РФ – борець із неоколоніалізмом	- медіа країн Азії, Африки; - виступи на міжнародних платформах	Риторика про “зовнішнє управління”, антинатовські меседжі	Залучення нейтральних країн на бік РФ, підірив міжнародної коаліції

Аналіз заходів інформаційного впливу Російської Федерації на Україну свідчить про цілеспрямовану, системну і багатовекторну інформаційну кампанію, спрямовану на досягнення стратегічних цілей агресора.

У відповідь на загрози, що виникають через заходи деструктивного інформаційного впливу, Україні необхідно активно працювати на формування контр-інформаційної стратегії. Важливим є розвиток незалежних медіа-платформ, здатних оперативно реагувати на інформаційні загрози, а також співпраця з міжнародними партнерами для створення ефективних механізмів боротьби з дезінформацією.

Особливе значення має підвищення медіаграмотності серед населення та зміцнення внутрішніх механізмів інформаційної безпеки. Для цього необхідно інтегрувати новітні технології, що дозволяють швидко виявляти та спростовувати фейки, а також створювати інформаційні

кампанії, спрямовані на покращення іміджу України на міжнародній арені.

Таким чином, боротьба з інформаційною агресією Росії вимагає комплексного підходу, який включає як зміцнення внутрішніх інформаційних механізмів, так і активну роботу на міжнародному рівні. Лише таким чином Україна зможе ефективно протистояти маніпуляціям і зберегти свій міжнародний імідж як стабільної та демократичної країни.

Список використаних джерел:

1. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається... *zn.ua.* : веб-сайт. URL: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya_.htm (дата звернення: 28.04.2025).
2. Глушко І.І., Майко Т.С. Пропаганда як загроза національній безпеці в умовах російсько-української війни. *Суспільство та національні інтереси.* 2025. № 3(11). С. 679–691. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3\(11\)-679-691](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3(11)-679-691)
3. Підручник ненависті. Чому Мединський може навчити російських школярів. *SPRAVDI.* веб-сайт. URL: <https://spravdi.gov.ua/pidruchnyk-nenavysti-chomu-medynskiy-mozhe-navchyty-rosijskyh-shkolyariv> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Шевченко С. Міни інформаційної війни: як російська пропаганда пробиває собі шлях до чеських медіа? *Радіо Свобода.* веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/information-war-russia-propaganda-disinformation/33098545.html> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Корсунський С. В. Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу. *Радіо Свобода.* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiyna-viyna-rosiyskyu-vplyv/31811302.html> (дата звернення: 28.04.2025).
6. Ухилення від миру. Навіщо Путін заговорив про “зовнішнє управління” Україною. *SPRAVDI.* веб-сайт. URL: <https://spravdi.gov.ua/uhylennya-vid-myru-navishho-putin-zagovoryv-pro-zovnishnye-upravlinnya-ukrayinoyu/> (дата звернення: 28.04.2025).
7. Мельник Р. Такер Карлсон заявив, що Україна “перепродає” американську зброю мексиканським наркокартелям. *Нормадске.* веб-сайт. URL: <https://hromadske.ua/svit/239462-taker-karlson-zaiayyv-shcho-ukrayina-pereprodaye-amerykansku-zbroiu-meksykanskyum-narkokarteliam> (дата звернення: 28.04.2025).

LAW SCIENCES

ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR DOMESTIC VIOLENCE

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Anastasia Zabarat¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-26>

На сучасному етапі особливо важливо здійснювати правовий аналіз питань безпеки в державі, суспільстві та сім'ї. Щорічно органи Національної поліції фіксують значну кількість заяв щодо фактів домашнього насильства. На жаль, цей вид правопорушення залишається актуальним навіть у період воєнного стану. Соціальні потрясіння, втрата близьких або матеріального доходу, вимушене переміщення, а також підвищена психологічна напруга є чинниками, що можуть сприяти зростанню кількості випадків домашнього насильства.

У широкому розумінні вчені зосереджують увагу на протиправному впливі на жертву насильства, визначаючи його як дії, що здійснюються однією або кількома особами і мають такі характеристики: 1) відбуваються навмисно та спрямовані на досягнення певної мети; 2) завдають іншій особі шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо); 3) порушують права та свободи людини; 4) вчиняються особою, яка має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), що робить ефективний самозахист жертви практично неможливим.

Згідно з Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» законодавець виділяє чотири форми домашнього насилля: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне [1]. За вчинення будь-якої з перелічених форм домашнього насилля особу можна притягнути до юридичної відповідальності. Отже, за кожну з цих форм домашнього насильства передбачена відповідальність, зокрема в межах адміністративного законодавства.

Відповідно до статті 173-2 КУпАП, за домашнє насильство передбачені штраф, громадські роботи або адміністративний арешт. При повторенні – більш суворі санкції [2]. Пундор Ю. А. зазначає що на практиці штрафи часто сплачують постраждалі особи, що є проблемою

¹ Vasyli' Stus Donetsk National University, Ukraine

[3, с. 118]. Виникає питання, які конкретні докази вчинення правопорушення можуть бути підставою для застосування адміністративних стягнень у формі громадських робіт або адміністративного арешту. Статтею 33 КУпАП встановлено, що при накладенні стягнення за адміністративне правопорушення враховується характер вчиненого, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність [2]. Стаття 34 КУпАП визначає умови, за які відповідальність за адміністративне правопорушення може бути пом'якшена: 1) щире розкаяння винного; 2) відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; 3) вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; 4) вчинення правопорушення неповнолітнім; 5) вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року [2]. Також, статтею 35 КУпАП передбачено обтяжуючі обставини: 1) продовження протиправної поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її; 2) повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила кримінальне правопорушення; 3) втягнення неповнолітнього в правопорушення; 4) вчинення правопорушення групою осіб; 5) вчинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин; 6) вчинення правопорушення в стані сп'яніння. Орган (посадова особа), який накладає адміністративне стягнення, залежно від характеру адміністративного правопорушення може не визнати дану обставину обтяжуючою [2].

Згідно з статтею 251 КУпАП, щоб притягнути особу до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства і застосувати стягнення за адміністративне правопорушення у вигляді громадських робіт або адміністративного арешту потрібні переконливі докази, що підтверджують факт вчинення правопорушення: письмові або усні свідчення потерпілої сторони (заяви потерпілої), свідчення свідків, висновки експерта, який може зафіксувати тілесні ушкодження, медичні довідки або акти огляду речові докази, показання технічних приладів та технічних засобів [4]. Однак при накладенні стягнення також враховуються інші важливі обставини. Зокрема, відповідно до статті 33 КУпАП, при визначенні міри відповідальності повинні бути враховані характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, а також обставини, що можуть пом'якшувати чи обтяжувати відповідальність. Щоб запобігти подальшим проявам

насильства та захистити потерпілих, важливо не тільки збирати докази, але і застосовувати превентивні заходи.

Одним із дієвих засобів протидії домашньому насильству є терміновий заборонний припис, який передбачений статтею 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення [1]. На практиці патруль, який реагує на випадок домашнього насильства, проводить оцінку ризиків, визначаючи рівень загрози як високий, середній або низький. Відповідно до цього поліцейські проводять профілактичну бесіду з кривдником, попереджаючи про неприпустимість насильства, та видають терміновий заборонний припис строком до 10 діб. Протягом цього періоду кривдник не має права наближатися до місця проживання постраждалої особи (навіть якщо він є власником цього майна), телефонувати, спілкуватися або іншим чином контактувати з нею. Після розгляду матеріалів співробітник уповноваженого підрозділу поліції приймає рішення про взяття кривдника на профілактичний облік [3, с. 118].

Терміновий заборонний припис, по своїй правовій суті, – це адміністративний акт, що характеризується рядом особливостей. Він є рішенням адміністративного органу, який має повноваження в межах своєї компетенції. Цей акт ухвалюється в односторонньому порядку, без участі особи, на яку він зобов'язується, або забороняється. В заборонному приписі міститься вказівка щодо обов'язку або заборони, що повинна бути виконана особою. Цей акт може бути прийнятий стосовно особи, яка не є частиною організаційної структури адміністративного органу [5 с. 397]. Враховуючи наслідки, які можуть спричинити акти насильства, важливо забезпечити не лише виконання адміністративних рішень, а реалізовувати заходи, які спрямовані на захист постраждалих.

Ситуація з домашнім насильством в Україні залишається гострою, вимагаючи комплексного правового аналізу та активних дій з боку держави, правоохоронних органів і суспільства. Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства є механізмом, який спрямований на реагування на таке правопорушення та запобігання. За допомогою штрафів, громадських робіт, термінових заборонних приписів та адміністративних арештів, можна ефективно припиняти насильство на ранніх стадіях та мінімізувати наслідки для постраждалих осіб. Щоб зробити боротьбу з домашнім насильством більш ефективною, необхідно внести певні зміни та доповнення до КУпАП. Хоча цей кодекс

уже містить певні положення, які стосуються відповідальності за домашнє насильство (стаття 173-2), але для забезпечення більшої ефективності боротьби з цією проблемою можна впровадити або посилити ряд положень. Наприклад, збільшити штрафи для осіб, що порушують судові обмеження (наприклад, заборону наближатися до потерпілого). Також варто, узгодити низку зобов'язань за міжнародними угодами, в Україні вже є зобов'язання за міжнародними угодами, зокрема за Стамбульською конвенцією, проте КУпАП досі не повною мірою відповідає вимогам міжнародного права, особливо в частині захисту постраждалих від насильства. Для кращої імплементації міжнародних стандартів необхідно внести зміни до КУпАП, що передбачають обов'язкову участь соціальних служб у розслідуванні випадків домашнього насильства, надання безкоштовної правової допомоги потерпілим, а також створення механізмів для забезпечення анонімності жертв насильства. Це дозволить посилити захист постраждалих та сприятиме більш ефективному реагуванню на випадки домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 19 грудня 2024 р. № 2229-VIII/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) : Кодекс України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X/Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Пундор Ю. О. Про необхідність запобігання та протидії домашньому насильству в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. С. 117–120.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213-330) : Кодекс України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X/Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 29.04.2025).
5. Стукаленко В. А. Окремі питання трансформації механізмів протидії насильству в контексті Закону України «Про адміністративну процедуру». *Інноваційний розвиток науки, техніки і освіти*. 2024. С. 393–398.

PROBLEMS OF DEFINING THE NATURE OF THE PARLIAMENTARY MANDATE IN UKRAINE AND CURRENT ASPECTS OF ITS REFORM

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ДЕПУТАТСЬКОГО МАНДАТА В УКРАЇНІ ТА АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЇЇ РЕФОРМИ

Kateryna Romanchuk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-27>

Депутатський мандат є одним із ключових елементів представницької демократії. В Україні він регулюється Конституцією України від 28 червня 1996 року та Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року. Його природа визначає характер взаємовідносин між народним депутатом та виборцями, а також ступінь його підзвітності політичній силі, що висунула його до парламенту. Правовий статус народних депутатів України також визначається Законом України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 року.

Депутатський мандат-це сукупність прав і обов'язків народного депутата України, які він набуває після обрання та прийняття присяги. Основними положеннями чинного законодавства є те, що визначено кількісний склад Верховної Ради України-450 народних депутатів, обраних на 5 років [3, ст. 76]; охарактеризовано мандат депутата з точки зору загальнонаціонального, тому що він представляє весь український народ, а не лише своїх виборців; визначено обов'язковість прийняття присяги, тому що мандат надається тільки після її складання [3, ст. 79]; несумісність з певними видами діяльності, окрім викладацької, наукової та творчої [7, ст. 3]; встановлені гарантії діяльності народного депутата України, а саме індемнітет [3, ст. 80]. Імунітет існував до 2019 року, 1.01.2020 року набув чинності законопроект про внесення змін до Конституції України, який скасував імунітет народного депутата. Важливим предметом аналізу є перспективи розвитку вільного мандата в Україні, тому що це пов'язано з утвердженням демократичних принципів та євроінтеграційним курсом України.

Серед видів депутатського мандату теорія конституційного права виділяє вільний та імперативний. Вільний мандат є принципом

¹ Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

представницької демократії, за яким депутат після отримання мандату має повну свободу приймати рішення на блага загальнонаціональних інтересів. Він не зобов'язується виконувати конкретні накази виборців або партії, що висунула його, і не може бути позбавлений мандату через політичну кон'юнктуру. Імперативний мандат характеризується тим, що депутат де-факто або де-юре зобов'язаний дотримуватися вказівок виборців або партії, що його висунула, а у разі порушення цих зобов'язань депутат може зазнати санкцій, серед яких саме позбавлення мандату. Така модель депутатського мандату передбачає жорсткий партійний контроль над депутатами [9, с. 1].

Стаття 81 останньої редакції Конституції України передбачає позбавлення мандата народного депутата в разі невходження до депутатської фракції політичної партії, якою він був обраний, або виходу з неї. Тому станом на 2025 рік в законодавстві України закріплено саме імперативний мандат.

Загалом в Україні визначення виду мандату пов'язане з прийняттям Конституції України 1996 року, що втілювала демократичний напрям, характеризуючи його вільним, тому що не існувало додаткової підстави для дострокового припинення повноважень у вигляді саме невходження до складу фракції політичної партії, яка його обрала. Зміни до Конституції 2006 року закріпили в законодавстві перехід до імперативного мандата, що викликало критику міжнародних організацій, тому Венеційська комісія наголошувала на недемократичності імперативного мандата та його несумісності з європейськими принципами [9, с. 5]. Діяльність Конституційного Суду України також була спрямована на наголошення недемократичності змін до Конституції України після 2004 року [8, с. 150]. Окрім цього, актуальним питанням є те, що імперативний мандат може застосовуватися до мажоритарних виборчих систем [5, с. 30]. Але станом на 2025 рік в Україні діє пропорційна виборча система вибору народних депутатів відповідно до чинного Виборчого кодексу від 19 грудня 2019 року [1, ст. 133].

Окремими аргументами проти імперативного мандата є: обмеження незалежності депутата та автономії його рішень, тому що він змушений дотримуватися партійної лінії навіть в разі суперечності суспільним інтересам; тиск партійного керівництва через право позбавити мандата народного депутата в разі незгоди з політичною лінією партії; конфлікт з демократичними цінностями, які закріплені в Основному Законі, як доктринальні; сприяння нестабільності політичної системи України, фрагментації парламенту через політичний тиск. Разом з цим існують істотні переваги, а саме дієвий механізм впливу виборців на рішення депутата, його підзвітність суспільству та механізм відкликання [2].

Вільний мандат у свою чергу не забезпечує відповідальність перед виборцями, а тому унеможливорює прямий контроль з їхнього боку за виконанням передвиборчих обіцянок, що підриває довіру суспільства до інституту представницької демократії, тобто немає конкретної конституційно-правової відповідальності за невиконання обов'язків депутатами [5, с. 29]. Проблеми втілення вільного мандату в Україні тісно пов'язані з політичною свідомістю виборців, політичною невизначеністю народних депутатів, що негативно впливає на партійну систему держави. Нестійкість цього аспекту ускладнюється тим, що виборці часто підтримують окремих політиків, а не конкретні програми партій.

Отже, депутатський мандат в Україні має пристосовуватись до реалій та потреб суспільства, враховувати рекомендації міжнародної спільноти, не допускати домінування впливу політичних груп та орієнтуватися на загальноєвропейські стандарти. Тому перспективним аспектом на етапі розвитку конституційного законодавства України є створення такої системи, яка буде враховувати переваги вільного та імперативного мандатів щодо конституційно-правової відповідальності депутата, яка не може бути розмитим поняттям, процедури відкликання депутата, конкретизації його взаємодії з виборцями. При цьому на етапі розвитку конституційного законодавства має бути здійснений перехід до вільного мандата депутатів в Україні через євроінтеграцію та реалізацію основних принципів демократії, оскільки імперативний мандат притаманний недемократичним країнам, наприклад, Північній Кореї, Республіці Беларусь [4, с. 116]. Вільний мандат означатиме розширення незалежності депутатів від партійного керівництва, тобто рішення народних депутатів в перспективі мають відповідати власним переконанням та потребам громадян через представлення їх інтересів.

Список використаних джерел:

1. Виборчий кодекс України : Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Дніпров О. Чи потрібен Україні імперативний мандат народного депутата? URL: <https://polityka.in.ua/tomenko/content.php?id=pc07-2003-03> (дата звернення: 2.05.2025).
3. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 30.04.2025).
4. Мудрик К. А., Цимбалістий Т. О. Імперативний мандат в Україні. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді* : Зб. тез доп. XIII Всеукр. студент. конф., м. Тернопіль, 8 квіт. 2016 р. 2016. С. 114–119.

5. Пасальський М. Конституційна модель депутатського мандата парламентарія України. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 26–31.

6. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 30.04.2025).

7. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII : станом на 7 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 30.04.2025).

8. Романюк П. В. Вільний мандат як елемент представницької демократії: історико-теоретичні нотатки. *Право та інновації*. 2015. № 3 (11). С. 145–150.

9. Центр політико-правових реформ: Мандат народного депутата. 2020. С. 1–13. URL: <https://pravo.org.ua/mandat-narodnogo-deputata-analitychni-materialy/> (дата звернення: 2.05.2025).

PROBLEMS OF REFORMING THE INSTITUTION OF PARLIAMENTARY IMMUNITY

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕПУТАТСЬКОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Kateryna Romanchuk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-28>

Термін «індемнітет» має походження від латинського «indemnitas», що означає недоторканність або звільнення від відповідальності. У контексті парламентської діяльності індемнітет означає неможливість притягнення народного депутата до юридичної відповідальності за висловлювання, голосування або інші дії, здійснені ним у межах виконання своїх повноважень. Такий інститут депутатської недоторканності має на меті гарантувати діяльність парламенту, його правовий статус, забезпечувати дієве здійснення його повноважень відповідними посадовими особами. Однак в Україні реалізація інституту депутатської недоторканності постає з проблемами, які наголошують на актуальності даної теми.

Стаття 80 Конституції України та ч. 5 ст. 10 Закону України «Про статус народного депутата» визначають, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп. Тобто цілком можливо визначити підстави, на які поширюється юридична відповідальність: образа та наклеп [1, ст. 80]. Але незважаючи на закріплення таких правових категорій понять, вони залишаються невизначеними. Наприклад, востаннє наклеп зустрічається у кримінальному кодексі УРСР 1961 року, тобто потребує ретельного тлумачення, щоб створити конкретну сферу правозастосування [5, с. 25].

Конституція України наразі закріплює індемнітет, який обмежений винятками, образою та наклепом, але до 2019 року в законодавстві існував необмежений імунітет народних депутатів. Спочатку у квітні 2000 року відбулося скасування депутатської недоторканності через політичну кризу і проведення референдуму, але це не мало юридичного закріплення. За каденції В. Зеленського з'явилася потреба у скасуванні імунітету, тобто неможливості без згоди Верховної Ради України бути притягненими до кримінальної відповідальності. Причинами є те, що на практиці

¹ Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

депутатська недоторканність через уникнення кримінальної відповідальності з боку окремих народних обранців сприяла створенню сприятливих умов для поширення корупційних практик, а тому стосувалося правового нігілізму, бо відбувалося в світлі повної безвідповідальності та численних зловживань наданими в ході виборів владними повноваженнями. У різні періоди виборчих кампаній скасування або обмеження депутатської недоторканності набувало особливого наголошення, бо це питання використовувалось політичними силами в якості елемента передвиборчого популізму. Попри обіцянки, реальне усунення імунітету народного депутата стикалося з парламентським спротивом, а спроби реалізації відповідних ініціатив ускладнювались бюрократичною системою [4, с. 153]. Закон України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» набув чинності 1 січня 2020 року. Після такої ініціативи Президента України 50 народних депутатів зробили подання до Конституційного Суду України з приводу перевірки її відповідності Конституції України, який у свою чергу наголосив на конституційності внесених змін, тому що не виникало суперечностей Основному Закону та закріпленим в ньому принципам побудови демократії [2, с. 7].

Чинність внесених до Основного Закону змін вимагала змін до Законів України "Про статус народного депутата", "Про Регламент Верховної Ради України", "Кримінальний процесуальний кодекс України". Отже, прийнято Закон № 388-IX, що регламентує особливий порядок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності. Тепер проведення досудового розслідування справ народних депутатів полягає у діяльності НАБУ та ДБР [2, с. 5]. При цьому через неординарність кримінальної відповідальності, яка відрізняється через відповідальність саме державного посадовця, механізм притягнення має бути спрямований на уніфікацію стандартів з європейським співтовариством для узгодження принципів демократії і лібералізації української держави.

Після скасування імунітету індемнітет залишився чинним, що дає можливість депутатам вільно виконувати свої обов'язки без загрози переслідувань за їхні політичні висловлювання, тобто народні депутати не можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності за голосування чи висловлювання у Верховній Раді та її органах, що дозволяє оцінити індемнітет, який поширюється на строк мандату народного депутата. Це положення спрямоване на захист свободи слова та прийняття рішень без тиску з боку інших державних органів або осіб, автономності у прийнятті рішень. Основними викликами в контексті депутатської недоторканності залишаються: зловживання правом на індемнітет та

ухилення від відповідальності (народні депутати використовують своє право на захист від юридичної відповідальності для безкарного поширення неправдивої інформації або наклепів); законодавство не завжди конкретизує, які саме дії та висловлювання підпадають під індемнітет, під образи та наклеп, що може призводити до юридичних колізій у правозастосуванні; незважаючи на необхідність захисту прав народних депутатів, важливо не допустити ситуації, коли їхні дії порушують права інших громадян, інтереси яких вони представляють, або підривають національну безпеку [4, с. 153]. Тобто важливо забезпечити чіткі межі свободи слова і дій народних депутатів та відповідальності за них.

Венеційська комісія запропонувала Україні удосконалювати інститут депутатської недоторканності, щоб привести його у відповідність із сучасними європейськими прикладами. Вона наголошує, що обидві форми депутатської недоторканності спрямовані на захист прав посадовців і забезпечення роботи парламенту та його автономії в системі 3 гілок влади, а з іншого боку необмежена форма депутатської недоторканності тісно пов'язана з корупцією, перешкоджає боротьбу з нею [6].

Отже, індемнітет є важливим інструментом захисту незалежності та автономії народних депутатів у демократичному суспільстві в контексті прийняття рішень законодавчої гілки влади. Однак його реалізація має відповідати принципам законності та справедливості, які розробляються світовими правовими інститутами та комісіями, щоб запобігти зловживанням владою. Подальші зміни до законодавства повинні спрямовуватися на вдосконалення механізмів контролю, збереження балансу між правами народних депутатів і одночасним дотриманням принципів демократичної, правової та соціальної держави. Наразі скасування імунітету тісно пов'язане з розвитком громадянського суспільства, а приведення до єдиного стандарту індемнітету в країнах Європи є наслідком розвитку ліберальних цінностей в світовому масштабі. Інститут депутатської недоторканності має бути реформований в Україні відповідно до сучасних викликів та сприяти стабілізації політичного життя держави, будучи елементом забезпечення принципу представництва народу України, як єдиного джерела влади. В світлі реалізації доктринального положення Конституції України про демократичну, правову та соціальну державу, питання про індемнітет народного депутата має бути позбавлено правових невизначеностей, де точність юридичної техніки, положень законодавства стануть гарантом забезпечення основоположних принципів демократії.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
2. Ортинський В. Л., Канцір В. С. Зняття недоторканності з народних депутатів: перспективи впровадження та досвід окремих держав. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : юридичні науки*. 2019. № 23. С. 4–9.
3. Про статус народного депутата України : Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII : станом на 7 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Сорока Є. Є., Горбачевська Д. В. Інститут депутатської недоторканності та його скасування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 152–155.
5. Тарасова А. Д., Червінська Д. І. Депутатський імунітет та індемнітет: український і зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 24–27.
6. Центр політико-правових реформ: Зняття депутатської недоторканності як загроза парламентаризму. 2019. URL: <https://pravo.org.ua/znyattya-deputatskoyi-nedotorkannosti-yak-zagroza-parlamentaryzmu/> (дата звернення: 5. 05. 2025).

PECULIARITIES OF THE LEGAL REGULATION OF THE PROCEDURE FOR ISSUING AN OPINION OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ ВИСНОВКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Taras Hmaruk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-29>

Аналіз організаційно-правового забезпечення процедури винесення висновків КСУ демонструє бланкетність норм Конституції України в частині визначення способу та меж їх ухвалення. Так, відповідно до ст. 151 Конституції України встановлюється, що висновки надаються КСУ за зверненнями: 1) Президента України, або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України – про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 2) Президента України або щонайменше сорока п'яти народних депутатів України – про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 3) Верховної Ради України – щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту» [1].

Таким чином, висновок КСУ є не самостійним управлінським актом КСУ як органу державної влади, а своєрідним третейським рішенням у спорі щодо відповідності акту, прийнятого чи ратифікованого суб'єктом, уповноваженим на таку дію, Конституції України. З таких позицій висновок КСУ може нами розглядатися як оцінка спроможності органу прийняття відповідного нормативно-правового акту відповідним чином оцінювати конституційність тих норм, які ним розробляються та приймаються. В умовах правової дійсності України КСУ фактично виправляє «помилки» інших органів державної влади, які орієнтовані на нормотворчість.

Стаття 85 Закону України «Про Конституційний Суд України» демонструє, що висновок суду надається лише Великою палатою та у

¹ The National University of Ostroh Academy, Ukraine

вичерпному переліку випадків, а саме при розгляді справ щодо: 1) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 2) відповідності (конституційності) Конституції України питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту; 4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. 157, 158 Конституції України; 5) порушення Верховною Радою АРК Конституції України або законів України; 6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України» [2].

Вдосконалення процедури винесення висновків КСУ матиме два основних напрями: процедурний та змістовний. Перший передбачає оптимізацію та раціоналізацію процесів розгляду та винесення висновку як державно-управлінської процедури. Другий – удосконалення окремих аспектів правової природи висновків КСУ в контексті їхнього впливу на законодавче регулювання суспільних відносин в Україні.

Сама по собі практика конституційного судочинства КСУ і розкрила суттєві недоліки процедур винесення висновку судом у порядку ст. 157–159 Конституції України. На думку А. Р. Крусян, ця процедура не стільки навіть не врегульована, скільки має суперечливий характер законодавчого закріплення. Так, відповідно до ст. 159 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам ст. 157 та ст. 158 цієї Конституції. Таким чином, під час розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції України передбачено застосування механізму попереднього конституційного контролю. Наявність висновку КСУ про те, що законопроект відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, є умовою для його розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України [3, с. 25–26]. Але ні Конституція України, ні Закон про КСУ не містять вичерпного регулювання процедури розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції з урахуванням потреби отримання висновку КСУ. Причому, як демонструє практика конституційного судочинства, існують дві основні проблеми: 1) межі та обсяги врахування Верховною Радою України положень висновку КСУ; 2) строки та етап, на якому такий висновок повинен надаватися до Верховної Ради України, і спосіб, у який

його отримання впливає на подальший аналітичний супровід такого законопроекту структурними підрозділами Верховної Ради.

Практика діяльності КСУ виявила недоліки правового регулювання процесуальних питань стосовно провадження у справах у КСУ, зокрема щодо уніфікації строків конституційного провадження, відшкодування витрат учасникам конституційного провадження тощо. Так, при визначенні строків конституційного провадження як методологічний алгоритм слід визначати позицію Венеціанської комісії, відповідно до якої строки прийняття рішень, якщо вони передбачені, не повинні бути надто короткими, щоб забезпечити органу конституційної юрисдикції можливість всебічного розгляду справи, і не повинні бути досить тривалими, що зашкодило б ефективності захисту прав людини засобами конституційного судочинства [4, с. 99]. Із проблемою строків надання висновку КСУ стосовно відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України тісно пов'язана й інша проблема – відсутність чітко врегульованої процедури надання висновку, що розкривається через: відсутність законодавчого закріплення відповідності моменту звернення до КСУ та моменту його отримання від КСУ; відсутність законодавчо визначеного суб'єкта звернення до КСУ за відповідним висновком.

Ми повинні звернути увагу на той факт, що висновки КСУ цілком укладаються в доктрину прецедентного права, а отже, наближають українську правову дійсність до запровадження більш гнучких механізмів регулювання суспільних відносин, якими за своєю правовою природою є судові рішення. Доводиться така позиція сукупністю таких аргументів: по-перше, висновок КСУ не вимагає додаткового закріплення, а тому визнання тих чи тих норм законодавств неконституційними чи денонсація тих чи тих міжнародних угод, прийнятих Україною, відбувається шляхом прямого втілення установчої (денонсуючої) дії висновку КСУ як форми акту судової інстанції; по-друге, висновки КСУ утворюють собою особливий масив нормативно-правових актів, у яких міститься юридична позиція КСУ, що є обов'язковою для врахування органами судової гілки влади, а також іншими органами державної влади при вирішенні судових справ або прийнятті нормативно-правових актів; по-третє, оперативність та мобільність діяльності КСУ значно перевищує в строках та термінах законотворчу діяльність Верховної Ради України, а обмежений кількісний склад КСУ та імперативний обов'язок брати участь у голосуванні та неможливість утримуватися при винесенні висновків – усе це свідчить про потужний потенціал оперативного вирішення проблем суперечності законодавства положенням Конституції України, чим відбувається фактично його ревізія; по-четверте, прецедентний характер висновків

КСУ дозволяє застосовувати їх не лише як регулятор суспільних відносин, але і як преюдиційний факт для вирішення аналогічних чи тотожних судових спорів у подальшому.

Підсумовуючи, слід зауважити на тому, що процедура підготовки та надання висновків Конституційним Судом України є важливим засобом забезпечення неухильності дотримання Конституції України. Надаючи висновки, Конституційний суд України вирішує одразу декілька проблем конституційно-правового регулювання суспільних відносин: встановлює спосіб практичної реалізації положень Конституції України в сферах, в яких є недостатнім нормативно-правове забезпечення суспільних відносин; надає оцінку ступеню відповідності та зауважує на необхідних змінах окремих нормативно-правових чи інших актах для відповідності їх Конституції України; визначає межі допустимості ратифікації окремих міжнародних договорів чи їх частин.

Для цього існує спеціальна процедура розгляду та винесення висновків Конституційним Судом України. Нами пропонується шляхом внесення змін в законодавство більш детально ідентифікувати суб'єктів та порядок звернення до Конституційного Суду України для надання ним висновків, а також уточнити способи подальшого використання та застосування таких висновків для цілей практичного праворегулювання суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96D0%B2%D1%80/conv#Text> (дата звернення 05.04.2025).
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n434> (дата звернення 05.04.2025).
3. Крусян А. Р. Конституційний суд України: питання удосконалення конституційно-правового регулювання. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : зб. наук. пр. Одеса : Юрид. л-ра, 2013. Т. 13. С. 22-31
4. Петрів І. М., Бальцій Ю. Ю. Удосконалення механізмів реалізації функцій Конституційного Суду України як органу державної влади з особливим статусом. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 2 (92). С. 95–102.

ECONOMIC SCIENCES

ECONOMIC BENEFITS OF IMPLEMENTING AN INTELLIGENT CHATBOT FOR KNOWLEDGE MANAGEMENT IN A IT COMPANY OPERATING IN A REMOTE, DISTRIBUTED ENVIRONMENT

Oleksandr Bogoli¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-30>

Modern trends in knowledge management are focused on more interactive and accessible ways of utilizing knowledge. In particular, emphasis is placed on the automatic capture of knowledge from various sources into knowledge repositories, which are integrated into interactive systems that effectively process and utilize this knowledge. Through an intuitive interface, these systems allow users to directly search for and access the required information.

An example of such a tool is an intelligent chatbot built using natural language processing models. These models can work with various types of speech data, such as text, audio, and images, and are employed for a range of tasks, including semantic similarity detection, machine translation, text classification, speech recognition, text generation, and many others.

The chatbot utilizes information from various organizational sources, such as emails, documents, internal databases, and other knowledge management systems, providing employees with a convenient unified interface for searching answers to their questions.

The economic benefits of implementing an intelligent chatbot in an organization is achieved by reducing the time spent searching for necessary information, increasing employee productivity, and improving HR metrics.

Time reduction. According to studies [1; 2], IT employees spend about one-third of their working time searching for necessary information. These substantial time expenditures are caused by:

- the large number of information sources within the company, such as messengers, CRM systems, emails, etc.;
- outdated or irrelevant documentation within the organization;
- a lack of knowledge on where to search for the required information.

¹ Higher Education Institution the “KROK” University, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0253-667X>

It is not only about searching for information. Time is also needed to analyze each data fragment and decipher what constitutes irrelevant noise and what is valuable knowledge. It is no surprise that intelligent search technologies, which provide answers to queries and interpret the retrieved content, are among the most sought-after applications of language models [3].

The estimation of time saved through the implementation of tools based on language models largely depends on the specific nature of the employees' work within the company. For instance, the experience of implementing such technologies among support engineers, who constantly respond to customer inquiries, revealed approximately a 23% reduction in the time spent resolving cases [4].

Increased Productivity. In a remote work environment, significant attention is given to analyzing employee productivity and qualifications, particularly their ability to make quick and independent decisions. Unfortunately, research shows that nearly 30% of employees are unable to find urgently needed information in a timely manner [5]. Tools and technologies designed to ensure easy access to information can serve as an effective solution to this problem.

HR Metrics. The stress and difficulties associated with finding the necessary information impact employee retention. Over 35% of employees reported that the complexity of searching for required information significantly exhausts them, and more than 18% of respondents indicated that this leads them to consider leaving the company [5].

Thus, the implementation of an intelligent chatbot within the organization is economically effective and enhances both productivity and employee morale.

References:

1. Alteryx, "The State of Data Discovery and Cataloging," IDC, Jan. 2018.
2. M. Chui *et al.*, "The social economy: Unlocking value and productivity through social technologies," McKinsey Global Institute, Jul. 2012. [Online]. Available at: https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Industries/Technology%20Media%20and%20Telecommunications/High%20Tech/Our%20Insights/The%20social%20economy/MGI_The_social_economy_Full_report.ashx
3. A. Jain, "How CIOs will determine the future of business success through generative AI." Accessed: Aug. 20, 2024. [Online]. Available at: <https://www.glean.com/blog/cio-survey-report>
4. M. Vartabedian, "Conversations in Collaboration: Glean's Arvind Jain on Searching Enterprise Data," No Jitter. Accessed: Aug. 20, 2024. [Online]. Available at: <https://www.nojitter.com/ai-automation/conversations-collaboration-glean%E2%80%99s-arvind-jain-searching-enterprise-data>
5. Coveo, "Workplace Relevance Report 2023," Coveo. Accessed: Jul. 19, 2024. [Online]. Available at: https://www.coveo.com/en/resources/reports/relevance-report-workplace?utm_source=press-release&utm_medium=organic&utm_campaign=relevance-report-2022-workplace

PROBLEMS AND EXPEDIENCY OF USING MARKETING COMMUNICATIONS

ПРОБЛЕМАТИКА І ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Iryna Khmarska¹

Oleksandr Kovernyi²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-568-6-31>

Розвиток маркетингових комунікацій підвищує інтерес вітчизняних покупців до сучасного ринку та поступово формує культуру споживання. Комунікація зі споживачем є способом встановлення контакту між виробником і покупцем, а можливості задоволення їхніх спільних інтересів зростають. Сучасна теорія та практика маркетингу нерозривно пов'язані зі зростанням значення комунікації. Її роль на висококонкурентному ринку все частіше стає наріжним каменем розробки маркетингової стратегії. Водночас комунікація спрямована на створення привабливого корпоративного іміджу та підвищення обізнаності споживачів про компанію та її продукцію.

Останніми роками тема маркетингових комунікацій активно вивчається дослідниками по всьому світу, в тому числі і в нашій країні. Ці питання розглядаються в роботах: Примак Т.О., Решетнікової І.В., Ковальчук С.В., Крилова І.В., Кудлай В.Г., Кобцева Р.Ю., Войнаренко С.М.

На думку Є.Н. Голубкової, необхідна розрізнати терміни «Маркетингова комунікація» і «управління просуванням», які тісно пов'язані з поняттям «комплекс маркетингу», котрий включає в себе такі елементи, як товар, ціна, канали розподілу і просування [1, с. 115]. Автор розглядає термін «маркетингові комунікації» через призму таких складових, як комунікації і маркетинг. Під комунікаціями Є.Н. Голубкова розуміє «процес, в результаті якого має досягатися однозначне сприйняття комунікаційного повідомлення суб'єктами, які його посилюють і отримують» [1, с. 116]. Таке визначення є хибним, оскільки існують як навмисні, так і спонтанні комунікації, а сприйняття інформації відправником і одержувачем може відрізнятися. Нижче представлена схема процесу комунікації, запропонована в 1948 році

¹ Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Ukraine

² Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Ukraine

американським політологом і дослідником (рис. 1). Відомий опис моделі являє собою п'ять ключових питань: Хто повідомляє?; що саме?; за яких каналами?; кому?; з яким ефектом?

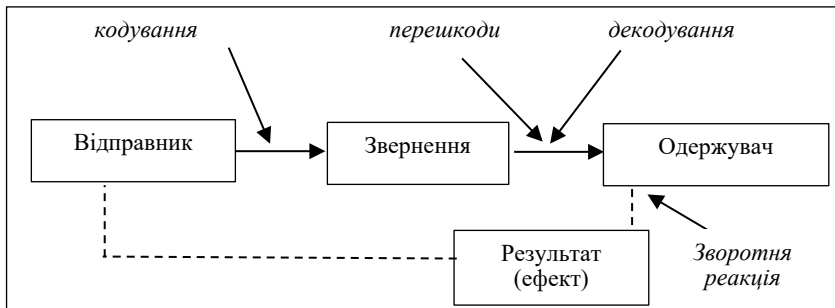

Рис. 1. Процес комунікації

У сучасному розумінні маркетинг розглядається з точки зору функції управління бізнесом, що охоплює виробництво, фінанси, людські ресурси, інформацію та комунікації.

Необхідність донесення бізнес-повідомлень до цільових ринків та аудиторій зумовлена такими факторами:

- інформування (інформування одержувачів про існування певних товарів і послуг та пояснення їх призначення, що особливо важливо для нових продуктів);
- переконання (створення сприятливого ставлення до підприємства та його продукції);
- створення іміджу (на ринках, де товари прості та схожі, образи, створені за допомогою комунікації, є єдиним способом для споживачів розрізнити бренди);
- підкріплення (спрямована не на залучення нових клієнтів, а на переконання існуючих клієнтів у тому, що вони зробили правильний вибір, придбавши продукт постачальника).

Маркетингові комунікації мають забезпечувати розвиток бізнесу, просуваючи продукт і зміцнюючи цінність та репутацію бізнесу.

На рівні товару розрізняють вербальні комунікаційні фактори (назва, опис складу та ін.), візуальні (логотип, дизайн та ін.) та інші (смак, запах, вага та ін.). На рівні каналу розподілу функція реалізується через комплекс мерчандайзингу. На рівні ціни комунікаційна функція проявляється в тому, що «бренд» забезпечує значно вищу ціну на товар, ніж на «правильний», «небрендовий» товар, незалежно від його реальної вартості [2].

Просування як елемент маркетингового комплексу за визначенням має комунікативну функцію, але в сучасних умовах вона посилюється, і особливого значення набуває інтерпретація всіх маркетингових комунікацій у складі продуктового комунікаційного комплексу, що сприяє синергетичному ефекту відповідно до принципів теорії інтегрованих маркетингових комунікацій (ІМК).

Враховуючи, що основною метою ІМК є загальне просування товару, можна сказати, що воно включає всі форми маркетингової комунікації. На думку автора концепції «4Р», просування тісно пов'язане з вказівкою на те, що слід вважати «необхідним» продуктом на цільовому ринку. При цьому вчений наголошує, що основна функція просування – не стільки інформування, скільки вплив на поведінку споживача.

До загальних цілей комплексу комунікацій компанії належать інформування цільових аудиторій про просування продукту, створення позитивного іміджу продукту/компанії та боротьба з конкурентами, що з'являються.

Фактори, які впливають на вибір маркетингових комунікацій. З точки зору маркетингового трикутника підтверджується думка про те, що сучасний комплекс маркетингових комунікацій набагато ширший, ніж традиційно розуміється. Таким чином, сучасні маркетингові комунікації поєднують традиційні зовнішні комунікації з комунікаційними аспектами процесів виробництва та споживання, тобто взаємовідносини між працівниками компанії та споживачами, WOM-комунікації тощо.

Використання інтегрованої системи маркетингових комунікацій є тим більш ефективним, якщо всі ці елементи комплексу, функціональні підрозділи компанії працюють разом відповідно до обраної маркетингової концепції. При розробці комплексу маркетингових комунікацій компанія повинна враховувати наступні фактори:

- галузь або тип ринку, на якому працює компанія, специфіка продукції, що виробляється і продається, та її цільові аудиторії вимагають різних підходів до створення комплексу маркетингових комунікацій;

- стратегічні цілі компанії, які визначають ступінь охоплення ринку, перспективи зростання компанії (наприклад, диверсифікація або інтеграція) та напрямки інноваційної діяльності;

- обрана стратегія просування та продажу продукції – визначає специфіку вибору елементів маркетингових комунікацій залежно від того, чи орієнтується компанія на посередників (pull-стратегія), чи на кінцевих споживачів (push-стратегія);

- життєвий цикл ринку (галузі), на якому працює компанія та реалізує свою продукцію. Залежно від стадії життєвого циклу ринку компанія визначає свою конкурентну стратегію і роль маркетингових

комунікацій в ній. Життєвий цикл товару слугує основою для розробки стратегії просування товару чи послуги на ринку.

Оцінка ефективності комплексу маркетингових комунікацій є одним з найскладніших завдань управління маркетинговими комунікаціями, оскільки всі методи оцінки ефективності, які існують на сьогоднішній день, далекі від досконалості. Крім того, на збут продукції компанії впливають й інші фактори, які не пов'язані виключно з комплексом маркетингу. До них відносяться сезонність, вихід конкурентів з ринку, поява моди на той чи інший товар і особливості споживачів продукції, яка продається.

Оскільки цілі, які ставляться перед комплексом маркетингових комунікацій, можуть бути різними, то і критерії оцінки ефективності також будуть відрізнятися. Саме тому використовується економічна оцінка ефективності комплексу маркетингових комунікацій.

На завершення слід зазначити, що маркетингові комунікації відіграють дуже важливу роль у сучасному суспільстві. Базова схема процесу комунікації включає такі елементи: хто повідомив, що повідомив, як повідомив, кому повідомив, з яким результатом?

Основні елементи цієї схеми можна визначити наступним чином: джерело інформації, власне повідомлення, канали повідомлення та аудиторія. Основними елементами комунікаційного процесу є: визначення цілей програми просування; визначення потенційної цільової аудиторії; визначення готовності до купівлі (ієрархія впливу); розробка повідомлення; визначення каналів доставки інформації; збір та оцінка інформації з каналів зворотного зв'язку; визначення загального бюджету програми просування товарів та послуг компанії. Розроблені теоретичні підходи дозволяють розглянути процес їх застосування на прикладі конкретних компаній.

Список використаних джерел:

1. Хмарська І. А. Сутність та значення комплексу маркетингових комунікацій підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 6, т. 2. С. 114–119. URL: <https://elar.khmnpu.edu.ua/handle/123456789/514>
2. Зубченко В. В., Герасименко І. О., Осипенко Н. О. Маркетингові комунікації в умовах війни: виклики та напрями впливу на купівельну поведінку. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-20> (дата звернення: 24.03.2025)
3. Осипенко Н. О. Вплив кризових ситуацій на інтегровані маркетингові комунікації та внутрішнє середовище підприємства. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 48. С. 25–30. URL: <https://www.ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/804> (дата звернення: 25.03.2025).

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2025. gada 20. maijā
Tirāža 100 eks.